

Leivo Hanna-Maria

Uusliberalismi suomalaisissa yliopistoissa – retorinen diskurssianalyysi kantaottavasta
lehtikirjoittelusta

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Kasvatustieteiden laaja-alainen maisteriohjelma: Pedagogiset instituutiot ja asiantuntijuus
2020

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Uusliberalismi suomalaisissa yliopistoissa – retorinen diskurssianalyysi kantaottavasta lehtikirjoittelusta (Hanna-Maria Leivo)

Pro gradu -tutkielma, 84 sivua, 2 liitesivua

Maaliskuu 2020

Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkitaan julkisuudessa esitettyjä näkemyksiä siitä, kuinka uusliberalismi on vaikuttanut suomalaisten yliopistojen aatteisiin ja toimintaan. Tutkimuksessa analysoidaan retorisella diskurssianalyysillä aihetta käsitteleviä kantaottavia lehtikirjoituksia, jotka on julkaistu vuosien 2000-2018 aikana. Tutkimuskysymykset ovat seuraavat: millaisia diskursseja tuotetaan uusliberalismin vaikutuksista suomalaisten yliopistojen aatteisiin ja toimintaan sekä miten näihin liittyviä näkemyksiä argumentoidaan.

Tutkimusaihetta voidaan pitää ajankohtaisena, sillä uusliberalistiset aatteet ovat vaikuttaneet jo vuosikymmenten ajan sekä Suomessa että maailmalla. Maailmanlaajuisesti ne ovat näkyneet 1980-luvulta lähtien organisaatioihin ja yksilöihin kohdistettuina tehokkuusvaatimuksina, kun taas Suomessa uusliberalistisia aatteita on voitu havaita erityisesti 1990-luvulla, kun esimerkiksi tutkijoilta on vaadittu tulosvastuullisuutta, kansainvälistymistä ja tehokkuutta. Tämän suuntaiset vaatimukset ovat vain kasvaneet 2000-luvulle tultaessa, kun yliopistoilta on edellytetty entistä nopeampaa ja joustavampaa reagointia ympäristönsä muutoksiin sekä tarpeellisuutensa jatkuvaa todistamista. Tämän voidaan taas ajatella herättävän ihmisten keskuudessa monenlaisia, yliopistojen uusliberalistiseen kehitykseen liittyviä näkemyksiä, joista saatua informaatiota voidaan pitää arvokkaana palautteena yliopistolaitoksen kehittämisen näkökulmasta.

Tutkimuksen mukaan on löydettävissä neljä diskurssia, joissa esiintyy yliopistojen uusliberalistisia aatteita ja toimintamalleja puolustavia ja vastustavia argumentteja; ajan henki -, humanistinen -, kilpailukyky - sekä perinteinen yliopisto -diskurssi. Näistä ajan henki - ja humanistinen diskurssi ovat kaikista vahvimpia. Ajan henki -diskurssissa kuvataan yliopistojen uusliberalistista kehitystä ajankohtaisena ja jopa väistämättömänä asiana, mikä herättää diskurssissa monenlaisia mielipiteitä puolesta ja vastaan. Humanistisessa diskurssissa taas argumentoidaan yliopistojen uusliberalististen aatteiden ja toimintamallien puolesta ja niitä vastaan humanistisista, kuten inhimillisyyden, moraalin ja tasa-arvon näkökulmista. Kilpailukyky -diskurssissa kannatetaan kilpailun, tehokkuuden ja tuottavuuden näkymistä yliopistoissa, kun taas perinteinen yliopisto -diskurssissa argumentoidaan yliopistojen historiaan, traditioihin ja sivistysyliopistoon pohjautuvien aatteiden ja toimintamallien puolesta. Kaikissa diskursseissa käytetään monipuolisesti niiden argumentaatiota vahvistavia retorisia keinoja. Lisäksi voidaan yleisesti havaita, että yliopistojen uusliberalistisia aatteita ja toimintamalleja puolustetaan yhteensä yhdeksässä ja vastustetaan yhdessätoista lehtikirjoituksessa 20:stä.

Avainsanat:

uusliberalismi, yliopisto, sosiaalinen konstruktionismi, retorinen diskurssianalyysi

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
2	Uusliberalismi	8
2.1	Liberalismi	8
2.1.1	Friedrich von Hayekin ajattelu	9
2.1.2	Milton Friedmanin ajattelu	10
2.2	Uusliberalismi	13
2.2.1	Kehitys liberalismista uusliberalismiin	14
2.2.2	Uusliberalismi politiikan kentällä	16
2.2.3	Uusliberalismi Suomessa	17
2.3	Uusliberalismin kritiikkiä	18
2.3.1	Kansainvälistä kritiikkiä Stiglitziltä	18
2.3.2	Suomalaista kritiikkiä	19
3	Uusliberalistinen yliopisto	22
3.1	Uusliberalistinen kehitys kansainvälisissä yliopistoissa	22
3.2	Uusliberalistinen kehitys suomalaisissa yliopistoissa	25
3.2.1	Yliopistojen kehitys 1950-2000-lukujen aikana	25
3.2.2	Suomalainen yliopisto 2000-luvulta lähtien	27
3.3	Näkemyksiä ja kritiikkiä uusliberalistisesta yliopistosta	29
3.3.1	Vaikutukset yliopistoon, sen henkilöstöön sekä opiskelijoihin	30
3.3.2	Vaikutukset yliopistojen tieteenaloihin ja tutkimukseen	31
4	Tutkimuksen metodologia ja toteuttaminen	33
4.1	Kvalitatiivinen tutkimus	33
4.2	Sosiaalinen konstruktionismi	34
4.3	Diskurssianalyysi	35
4.3.1	Diskurssianalyysi vallan näkökulmasta	37
4.3.2	Retorinen diskurssianalyysi	38
4.4	Tutkimuksen aineisto	41
4.5	Aineiston analyysin toteuttaminen	43
5	Tutkimuksen tulokset	45
5.1	Ajan henki -diskurssi	46
5.1.1	Uusliberalististen yliopistojen puolustajat	47
5.1.2	Uusliberalististen yliopistojen vastustajat	49
5.2	Humanistinen diskurssi	52
5.2.1	Uusliberalististen yliopistojen vastustajat	52
5.2.2	Uusliberalististen yliopistojen puolustajat	55

5.3	Kilpailukyky -diskurssi.....	59
5.4	Perinteinen yliopisto -diskurssi.....	65
6	Johtopäätökset.....	70
7	Pohdinta	74
7.1	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	76
7.2	Lopuksi.....	78
Lähteet		79

1 Johdanto

Tutkin pro gradu -tutkielmassani julkisuudessa esitettyjä näkemyksiä siitä, miten uusliberalismi on vaikuttanut suomalaisten yliopistojen aatteisiin ja toimintaan. Toteutan tämän analysoimalla aihetta käsitteleviä kantaaottavia lehtikirjoituksia, jotka on julkaistu vuosien 2000-2018 välisellä ajanjaksolla. Tutkimuskysymyksetni ovat seuraavat:

1. Millaisia diskursseja tuotetaan uusliberalismin vaikutuksista suomalaisten yliopistojen aatteisiin ja toimintaan?
2. Miten näihin diskursseihin liittyviä näkemyksiä argumentoidaan?

Tutkimusaineisto koostuu 20:stä lehtikirjoituksesta, joista yksi on julkaistu *Uusi Suomi* -lehden *Puheenvuoro* -palstalla ja loput 19 *Helsingin Sanomissa*. Tutkimuksen tieteenfilosofisena suuntauksena vaikuttaa sosiaalinen konstruktionismi, jonka mukaan kokonaisvaltainen ymmärrys maailmasta rakentuu historiallisissa, kulttuurisissa ja sosiaalisissa prosesseissa, joissa ihmiset ovat jatkuvasti mukana toistensa kanssa (Burr, 2015, 4-5; Jokinen, 2016, 251-253). Analyysimenetelmänä taas käytetään retorista diskurssianalyysia, jossa tekstiä tarkastellaan rakenteiden, retoristen keinojen ja merkityssisältöjen ohella myös siten, mitä argumenteilla tai selon teoilla tavoitellaan erilaisissa tilanteissa (Jokinen, 2016, 259-261, 338-339; Potter, 1996, 103).

Mielestäni on tärkeää tutkia ihmisten näkemyksiä siitä, miten uusliberalistiset aatteet ovat vaikuttaneet yliopistoihin, sillä aihe on ollut pitkään ajankohtainen sekä Suomessa että kansainvälisesti. Maailmanlaajuisesti uusliberalismi on vaikuttanut vallitsevana aatteena poliittis-taloudellisessa toiminnassa erityisesti 1980-luvun aikana (Chang, 2015, 77; Harvey, 2008, 8, 31; Steger & Roy, 2010, 9-10), mikä on näkynyt mm. organisaatioihin ja yksilöihin kohdistettuina kilpailu- ja tehokkuusvaatimuksina, työmarkkinoiden sääntelyn purkamisena sekä palveluiden yksityistämisenä (Harvey, 2008, 8, 82; Steger & Roy, 2010, 9-10). Vaikka tämän suuntaista yhteiskuntakehitystä on voitu havaita myös Suomessa 1980-luvulla, ovat uusliberalistiset aatteet vaikuttaneet huomattavasti vahvempina 1990-luvun aikana (Patomäki, 2007, 55). Tuolloin ne ulottuivat vahvasti myös yliopistojen toimintaan, kun tutkimukselta alettiin vaatia kaupallista hyödynnettävyyttä ja tutkijoita ohjaamaan tulosvastuullisuuteen, kansainvälistymiseen ja tehokkuuteen (Hakala, Kaukonen, Nieminen & Ylijoki, 2003, 5).

Vaatimukset tehokkuudesta ovat 2000-luvulla vain kasvaneet suomalaisten yliopistojen toimintaa kohtaan, kun niiltä on edellytetty entistä nopeampaa ja joustavampaa reagointia ympäristönsä muutoksiin sekä tarpeellisuutensa jatkuvaa todistamista (Nevala & Rinne, 2012, 226; Rinne, Jauhiainen, Simola, Lehto, Jauhiainen & Laiho, 2012, 45-46). Tämän kehityksen myötä onkin syntynyt monenlaisia näkemyksiä yliopistojen ja uusliberalististen aatteiden yhteyksistä. Yleisesti pelkoa on herättänyt ajatus siitä, että yliopistolaitoksen historiallinen ja ainutlaatuinen luonne autonomisen tieteen ja tutkimuksen ytimenä hävitettäisiin ekonomismin ja hyötytavoitteellisuuden avulla (Rinne ym., 2012, 13). Toisaalta taas ajatellaan, että yliopistot eivät olennaisesti eroa yrityksistä tai muista valtionhallinnon organisaatioista, minkä vuoksi niihin tulee soveltaa markkinaorganisaatioiden ohjaus-, hallinto- ja johtamistapoja (Hakala ym., 2003, 9-10; Rinne ym., 2012, 13; Tirronen & Kivistö, 2009, 58).

Opintojeni aikana olen jo pitkään seurannut julkista keskustelua yliopistojen uusliberalistiseen kehitykseen liittyen. Erityisesti yliopistojen rahoitukseen liittyvät keskustelut ovat herättäneet mielenkiintoni, joiden myötä olen usein pohtinut, millä perusteella rahoitusta myönnetään eri tieteenalojen tutkimukseen, kehittämiseen sekä opetukseen. Kiinnostuin aiheesta kuitenkin entisestään eräällä maisterivaiheen opintojaksolla, jossa tutustuin Martha Nussbaumin teokseen *Taloukasvua tärkeämpää* (2011). Kirja herätti minussa monenlaisia ajatuksia yliopistojen arvomaailmaan liittyen. Voidaan esimerkiksi pohtia, millainen tiede ja tutkimus nähdään yleisesti arvokkaana ja mitä niiden avulla tulisi saavuttaa yhteiskunnassa. Koen tärkeänä tutkia erilaisia näkökulmia ja argumentteja yliopistojen uusliberalistiseen kehitykseen liittyen, sillä näistä saatua tietoa voidaan pitää arvokkaana palautteena yliopistolaitoksen kehittämisen näkökulmasta.

Tutkimuksen teoriaosuus rakentuu uusliberalismia sekä yliopistojen uusliberalistista kehitystä käsittelevistä luvuista. Kummassakin luvussa käsitellään aluksi kansainvälisiä aatteita, tapahtumia, ja teorioita, joita voidaan pitää keskeisinä uusliberalismin sekä yliopistojen uusliberalistisen kehityksen kannalta. Kansainvälinen näkökulma pohjustaa oleellisesti myös suomalaista kontekstia, sillä monet uusliberalistiset uudistukset ja aatteet ovat tulleet Suomeen pääasiassa ulkomailta (ks. Rinne ym., 2012, 46). Vaikka kansainvälisiä tapahtumia voidaan pitää merkittävänä Suomen näkökulmasta, on tutkimuksen pääpaino kuitenkin pyritty pitämään suomalaisten yliopistojen kontekstissa, sillä tätä painotetaan myös tämän tutkimuksen aiheessa.

Neljäs luku käsittelee tutkimuksen metodologiaa ja toteuttamista laadullisen tutkimuksen, sosiaalisen konstruktionismin, retorisen diskurssianalyysin sekä tutkimuksen aineiston ja sen analysoinnin näkökulmista. Viidennessä luvussa taas tuodaan esille tutkimuksen tuloksia eli keskeisimpiä diskursseja ja niiden argumentointia. Tämän jälkeen johtopäätökset -luvussa kuvataan vielä tiiviisti tutkimustulokset sekä pohditaan niitä monenlaisista näkökulmista. Tutkimus päättyy pohdintalukuun, jossa pohditaan ja arvioidaan tutkimusta ja sen tuloksia yleisesti sekä eettisyyden ja luotettavuuden näkökulmista. Näiden lisäksi tuloksia tarkastellaan suhteessa aikaisempaan tutkimus- ja teoriakirjallisuuteen sekä pohditaan mahdollisia jatkotutkimusideoita.

2 Uusliberalismi

Tässä luvussa tarkastellaan uusliberalismin käsitteen syntyä ja kehitystä teoriakirjallisuuden avulla. Aloitan luvun perehtymällä ensin liberalismiin käsitteeseen, sillä uusliberalismin käsite on alkujaan kehittynyt tämän käsitteen pohjalta (Boas & Gans-Morse, 2009, 145-146; Saastamoinen, 1998, 14-15). Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan Friedrich von Hayekin (1899-1992) ja Milton Friedmanin (1912-2006) tuotantoa, sillä heitä voidaan pitää keskeisinä teoreetikoina liberalismiin ja uusliberalismin käsitteiden kehityksen kannalta (ks. Steger & Roy, 2010, 14-19). Tämän jälkeen perehdyn uusliberalismin käsite- ja aatetaustaan kuvaamalla sen kehitystä kansainvälisestä ja suomalaisesta näkökulmasta. Lopuksi siirryn uusliberalismin kritiikkiä käsittelevään lukuun, jossa nostan esille kriittisiä näkökulmia Joseph Stiglitziltä ja muilta kriitikoilta.

2.1 Liberalismi

Liberalismi on aatesuuntaus, jolle keskeisimpänä voidaan pitää ajatusta yksilön vapaudesta (Chang, 2015, 76; Saastamoinen, 1998, 24-25; Steger & Roy, 2010, 4-5). Käsite voidaan jakaa amerikkalaisen filosofisen liberalismiin sekä taloudellisen liberalismiin suuntauksiin, tosin yleisemmin sillä viitataan näistä jälkimmäiseen, johon myös tässä tutkimuksessa keskitytään. Taloudellisen liberalismiin päätavoitteena voidaan pitää julkisten menojen tuntuvaa leikkaamista sekä talous- ja työelämän sääntelyn purkamista. Tämän suuntaisia näkemyksiä kutsutaan myös uusliberalismiksi sekä markkinaliberalismiksi, mutta niiden kannattajat käyttävät mieluiten klassisen liberalismiin käsitettä. (Saastamoinen, 1998, 14-18, 25.)

Liberalismin vallitsevan näkemyksen mukaan 1700-luvun lopussa ja 1800-luvun alussa muotoiltiin sen oikeat periaatteet, jotka tarjoavat edelleen pätevän yhteiskuntajärjestelmän mallin (Saastamoinen, 1998, 14). Keskeisimmin käsitteen syntyyn ja kehitykseen ovat vaikuttaneet 1700-luvun valistusajattelu sekä 1800-luvun Ranskan vallankumouksen tapahtumat, joista kummallekin aikakaudelle voidaan pitää ominaisena ajatusta yksilön vapaudesta ja omistusoikeudesta. Tämän suuntaiset arvot näkyvät voimakkaasti liberalistisessa ajattelussa mm. siten, että ihmisten välillä ei tulisi olla minkäänlaista syntyperään tai luontoon perustuvaa arvojärjestystä. Tällöin vapaus koskee aina ensisijaisesti

yksilöä, jolloin myöskään yhteisön vapautta ei voida koskaan asettaa yksilön vapauden edelle. (Saastamoinen, 1998, 18-19, 24-25.)

Taloustieteessä liberalismilla viitataan usein näkemykseen, jonka mukaan yksilöille on turvattava oikeus käyttää omaisuuttaan haluamallaan tavalla varsinkin rahan ansaitsemiseen. Tällöin julkisen sektorin tulisi lähinnä huolehtia oikeuden vähimmäisedellytyksien toteutumisesta, kuten laista ja järjestyksestä. (Chang, 2015, 76.) Liberalistien taloudelliseen toimintaan liittyvät ajatukset perustuvat vahvasti Adam Smithin näkymättömän käden metaforaan, toisin sanoen ajatukseen markkinoiden itseohjautuvuudesta, jonka avulla voidaan varmistaa mahdollisimman tehokas resurssien kohdentaminen, suojella yksityistä omaisuutta sekä helpottaa rauhanomaista kanssakäymistä muiden valtioiden kanssa. Vaikka Smithiä voidaan pitää yhtenä kaikkien aikojen vaikutusvaltaisimmista taloustieteilijöistä, voidaan tässä tutkimuksessa kuitenkin nähdä suuremmissa roolissa Friedmanin ja Hayekin tuotanto, sillä heitä pidetään usein liberalismiin ja uusliberalismin keskeisimpinä teoreetikoina. (Steger & Roy, 2010, 2-3, 14-19.)

2.1.1 Friedrich von Hayekin ajattelu

Friedrich von Hayek oli itävaltalainen taloustieteilijä, jota voidaan pitää yhtenä vaikutusvaltaisimmista 1900-luvun liberalismiin edustajista. Hayekin lähestymistapaa voidaan luonnehtia moraalifilosofiseksi, sillä hänen pyrkimyksensä on löytää sellaiset olosuhteet, joiden vallitessa yksilö saa parhaat edellytykset omien tavoitteiden saavuttamiseen rauhanomaisesti ja mahdollisimman lyhyessä ajassa. (Iivonen, 1995, 243, 246-247.) Tämä toteutuu Hayekin mukaan ainoastaan markkinoiden toimintaan perustuvassa yhteiskunnassa, sillä kilpailun avulla ihmiset voivat sovittaa toimintansa yhteen muiden kanssa ilman viranomaisten pakkoon perustuvaa, "mielivaltaista" sekaantumista. Tällöin valtiovallan tehtäväksi jää lähinnä sellaisten olosuhteiden luominen, jossa kilpailu on mahdollisimman tehokasta. (Hayek, 1995, 43, 59-61.)

Hayek toteaa, että kansakunta on etäännytynyt ensimmäisen maailmansodan jälkeisenä aikana sellaisista ajatuksista, joiden varaan länsimainen sivistys on rakentunut. Tämän seurauksena on yhteiskunnan taloudellisissa kysymyksissä luovuttu yksilöllisestä ja poliittisesta vapaudesta. Hayek viittaa näillä näkemyksillä 1900-luvun alussa vaikuttaneeseen sosialismiin, jota hän pitää vapauden suurimpana uhkana. (Hayek, 1995, 39-40, 48.)

Sosialismi edustaa Hayekille pakkoon perustuvaa henkistä valtaa, jossa luovutaan täysin liberalismista, individualistisesta perinteestä sekä länsimaisesta sivistyksestä (Hayek, 1995, 45-46). Sitä voidaan hänen mukaansa pitää uhkana myös yksityisyrittäjyyden ja tuotantovälineiden yksityisen omistuksen näkökulmasta, sillä sosialismin suosimat, massatuotantoon perustuvat suuryritykset ovat ylivoimaisia pienyrityksiin nähden, mikä tekee kilpailusta mahdotonta (Hayek, 1995, 55, 66).

Hayekin mukaan ihmisjärki ei riitä luomaan sellaisia instituutioita, joiden avulla olisi mahdollista ohjata yhteiskunnallista kehitystä. Hänen mukaansa ilman valtion valtaoikeuksien rajoittamista vapaa yhteiskunta muuttuu vääjäämättä totalitaariseksi yhteiskunnaksi. Hayek suhtautuu kriittisesti myös hyvinvointivaltion ajatukseen, sillä hänen mukaansa hyvinvoinnin ja tulojen tasaaminen riippumatta yksilöiden erilaisesta panoksesta, johtaa yhteiskunta- ja sen moraalikehityksen rappiolle. (Iivonen, 1995, 246-247, 252.) Näistä syistä Hayek siis kannattaa kilpailuun ja markkinoihin perustuvaa yhteiskuntaa, sillä sellaista voidaan hänen mukaansa pitää oikeudenmukaisena järjestelmänä, jossa kaikkia kohdellaan samalla tavalla (Hayek, 1995, 117, 121).

Hayek tuli toisen maailmansodan viimeisinä vuosina vakuuttuneeksi siitä, että edellä mainittujen ajatusten puolustaminen edellyttää kansainvälisen tieteellisen järjestön luomista. Tämän seurauksena vuonna 1947 kokoontui Sveitsin Mont Peleriniin 39 tiedemiestä keskustelemaan länsimaisen sivistyksen perusarvoista ja niiden säilyttämiskeinoista. Ryhmä nimettiin Mont Pelerin Societyksi, ja se kokoontui lähes vuosittain Hayekin toimiessa yhtenä sen keskeisimmistä hahmoista. (Harvey, 2008, 28-29; Iivonen, 1995, 244.) Tämän ryhmän toimintaa käsitellään tarkemmin alaluvussa 2.2.1, joka käsittelee liberalismien kehitystä uusliberalismiksi.

2.1.2 Milton Friedmanin ajattelu

Milton Friedman oli yhdysvaltalainen taloustieteilijä, joka argumentoi yhteiskunnan ja markkinoiden vapauden puolesta. Hänen mukaansa hallituksen roolia tulisi rajoittaa merkittävästi yhteiskunnallisissa asioissa, sillä vallan keskittymistä voidaan pitää uhkana kokonaisvaltaiselle vapaudelle. Tämän perusteella Friedman argumentoi, että valtion roolin tulisi rajoittua pelkästään lain ja järjestyksen ylläpitämiseen, yhteiskunnan vapauden suojeleeseen sekä kilpailukykyisten markkinoiden vaalimiseen. Luottamalla ensisijaisesti

valtiovallan hajauttamiseen, vapaaehtoiseen yhteistyöhön sekä yksityisiin yrityksiin voidaan hänen mukaansa varmistaa, että mm. yksityisen sektorin toiminta sekä sananvapaus toteutuvat. (Friedman, 2002, 2-3.)

Friedmanin ajattelu perustuu uskoon yksilön ihmisarvosta sekä vapaudesta hyödyntää omia kykyjään ja mahdollisuuksiaan halujensa mukaan kuitenkin edellyttäen, ettei muiden vapaus häiriinny tämän seurauksena. Tämän periaatteen mukaan mahdollisesti syntyvää kilpailua voidaan pitää yksilön näkökulmasta vapaan ja tasa-arvoisen yhteiskunnan toivottavana sivutuotteena, koska sen avulla voidaan poistaa valtion monopolivalta sekä parantaa markkinoiden toimintaa. (Friedman, 2002, 195.) Tähän liittyen Friedman toteaaakin, etteivät mitkään keinotekoiset esteet, kuten kansallisuus tai muu ominaisuus, saisi estää ihmisiä saavuttamasta tavoitteitansa, sillä ainoastaan ihmisen kyvyillä on merkitystä (Friedman, 1982, 162).

Vallan keskittyminen hallitukselle symboloi Friedmanille keskinkertaisuutta, jonka seurauksena yhteiskuntakehitystä uhkaa hänen mukaansa taantuminen tai jopa pysähtyminen (Friedman, 2002, 4). Tämän perusteella Friedman kannattaa monopoleista ja kartelleista vapaata yhteiskuntajärjestelmää, sillä tällöin markkinoiden tiedot sisältävät kannusteen reagoida ja toimia niiden pohjalta. Tämä mahdollistaa kehityksen esimerkiksi tilanteessa, jossa palvelun tuottaja haluaa tehostaa tuotantoprosessia kuluttajien toiveiden ja tarpeiden pohjalta. (Friedman, 1982, 31-32.)

Friedman kannatti koulujen yksityistämistä ja markkinavoimien tuomista niiden toimintaan, sillä näillä toimenpiteillä voitaisiin hänen mukaansa tuoda joustavuutta koulujärjestelmään sekä vastata tehokkaammin kuluttajien (oppilaiden/opiskelijoiden) kysyntään. Friedman on ehdottanutkin siirtymistä palvelusetelijärjestelmään, jossa vanhemmat ostaisivat setelin arvolla koulutusta lapsilleen yksityisiltä kouluilta. Tällöin hallituksen rooli rajoittuisi lähinnä sen varmistamiseen, että kaikki koulut täyttäisivät vähimmäisvaatimukset oppisisältöjen puolesta. (Friedman, 2002, 86-89.) Toisaalta Friedmanin ajatuksia koulutuksen suhteen voidaan kuitenkin kritisoida, sillä ne sisältävät ristiriitaisen näkemyksen yksilön vapaudesta. Friedman on esimerkiksi todennut, että valtion velvollisuus on holhota sellaisia yhteisön jäseniä, jotka eivät kykene tekemään vastuullisia päätöksiä, kuten esimerkiksi lapsia (ks. Friedman, 1982, 48). Vaikka Friedman on siis halunnut vähentää hallituksen roolia

koulutuksen kentällä, perustuu lasten oppivelvollisuus silti hallituksen asettamaan pakkoon, jolloin heitä ei voida pitää kokonaan vapaina sen kontrollista.

Friedman on ottanut kantaa yliopistojen toimintaan toteamalla matalien lukukausimaksujen olevan ongelmallisia yliopistokoulutuksen laadun näkökulmasta. Hänen mukaansa ne houkuttelevat yliopistoihin opiskelumotivaation puutteessa olevia opiskelijoita, jonka seurauksena keskeyttäneiden opiskelijoiden määrä kasvaa ja luentosalien ilmapiiri on vähemmän inspiroiva. (Friedman, 1982, 212-214.) Tästä huolimatta Friedman kuitenkin kannattaa jokaisen yksilön mahdollisuutta kouluttautua yhteiskunnallisesta asemasta tai muista seikoista riippumatta, kunhan hän on valmis maksamaan koulutuksesta heti tai myöhempien tulojen turvin. Tähän Friedman ehdottaa ratkaisuksi sitä, että valtio tarjoaa opiskelijoille käyttöön niin paljon lainavaroja, että ne riittävät turvaamaan kaikille mahdollisuuden opiskeluun. (Friedman, 1982, 222.) Näin voitaisiin hänen mukaansa edistää korkeakoulutuksen laatua, täydellistä riippumattomuutta hallituksesta sekä suurempaa oikeudenmukaisuutta korkeakoulujen verorahojen jaossa (Friedman, 1982, 228; 2002, 99-100). Lisäksi tällaiset järjestelyt lisääisivät tehokkaampaa kilpailua eri instituutioiden välillä sekä tehostaisivat niiden resurssien käyttöä (Friedman, 2002, 99-100).

Friedman toteaa, että markkinoiden kautta tapahtuva vapaaehtoinen yhteistyö valjastaa yksilöiden oman edun tavoittelun palvelemaan laajempia yhteiskunnallisia päämääriä (Friedman, 1982, 215). Yksilön kouluttautuminen siis hyödyttää pidemmällä tähtäimellä myös yhteiskuntaa, jolloin sitä voidaan pitää tulevaisuuteen investointina yhteiskunnan näkökulmasta. Tämä korostuu erityisesti korkeakoulutuksen kentällä, jossa koulutuksen yksilölle tarjoamat hyödyt ovat helpommin havaittavissa verrattuna alaikäisten perusopetukseen, jossa koko ikäluokalle tarjotaan samankaltaista yleissivistystä. Korkeakoulutuksen osalta kansallistamisen tavoite näkyy heikommin kuin alemmilla koulutustasoilla, joissa on enemmän yksimielisyyttä demokraattisten kansalaisten koulutusohjelman sopivista sisällöistä. Korkeakouluihin siis kohdistuu vähemmän sopimuksia, jonka perusteella niitä voidaan pitää ennemminkin yksityisiä hyötyjä tuottavina instituutioina, mikä taas perustelee Friedmanin mukaan lukukausimaksujen tärkeyden. (Friedman, 2002, 98-100.)

Markkinoiden toimintaa jäljittelevät korkeakoulut saattavat herättää yleistä huolta siitä, tuetaanko esimerkiksi humanistisia tieteitä tarpeeksi. Friedman tosin toteaa tämän olevan

turha pelko. Humanistisia tieteitä voidaan hänen mukaansa pitää merkittävänä markkinoiden keskuudessa, sillä niiden sosiaalinen luonne toimii vastakohtana yksityisen edun palvelemiselle, mikä tekee niistä houkuttelevan kohteen rahoittajille. (Friedman, 1982, 215.) Tätä näkökulmaa voidaan kuitenkin kritisoida, sillä tieteenalojen rahoitukseen, tukemiseen ja arvostukseen liittyvät asiat herättävät vielä nykypäivänäkin laajaa keskustelua ja kritiikkiä, mikä tulee ilmi myös tämän tutkimuksen aineistossa.

2.2 Uusliberalismi

Uusliberalismia voidaan pitää laajana käsitteenä, joka nousi maailmalla hallitsevaan asemaan 1980-luvulla (Steger & Roy, 2010, 10). Se tavoittelee paluuta 1800-luvun klassisen liberalismiin ajatuksiin yksilön vapaudesta, yksityisestä omistusoikeudesta sekä vapaista markkinoista, sillä 1900-luvulla tehdyt kollektiiviset muutokset nähdään uusliberalistien keskuudessa yhteiskuntakehitykselle haitallisina (Patomäki 2007, 10).

Uusliberalismin käsitteen voidaan nähdä jakautuvan ideologian, hallitsemistavan sekä politiikan ulottuvuuksiin. Näistä ideologiaa voidaan kuvata ihmisryhmien keskuudessa yleisesti jaettuna, ideoiden ja uskomusten järjestelmänä. Tällaisena voidaan myös uusliberalismia luonnehtia, sillä se asettaa aineellisten hyödykkeiden tuotannon ja vaihdon ihmiskokemuksen ytimeen. Käsitteen toinen ulottuvuus, hallitsemistapa, kuvaa uusliberalismin hallinnon perustuvan kilpailukykyyn, yksilön osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksiin sekä keskusvallan hajottamiseen, kun taas kolmantena mainittu poliittinen ulottuvuus ilmenee konkreettisesti yleisessä talouden sääntelyn purkamisena, kaupankäynnin ja teollisuuden vapauttamisena sekä valtion yritysten yksityistämisenä. (Steger & Roy, 2010, 10-13.)

Uusliberalismin teorian mukaan edellä mainittuihin ulottuvuuksiin liittyvät toimenpiteet ovat tärkeitä, sillä ne muun muassa parantavat tehokkuutta, tuottavuutta ja laatua sekä vähentävät byrokratiaa ja kuluttajille aiheutuvia kustannuksia. Tämän lisäksi niiden voidaan nähdä avaavan kehittyville valtioille mahdollisuuksia parantaa asemaansa kansainvälisessä kilpailussa kehittämällä uusia valtion intervention muotoja. (Harvey, 2008, 82, 90-91.)

2.2.1 Kehitys liberalismista uusliberalismiin

Eräs kapitalismin aikakausi päättyi 1900-luvun alkupuolella, kun markkinoiden tuotanto, yleinen työllisyystilanne ja kansalaisten hyvinvointi heikkenivät merkittävästi Yhdysvaltojen lamakauden sekä maailmansotien seurauksena (Chang, 2015, 79; Friedman, 1982, 91). Tämän johdosta usko *laissez faire* -kapitalismiin ja sääntelemättömiin markkinoihin laski huomattavasti maailmalla, jonka myötä rahoitusalan sääntelyä tiukennettiin ja valtiot saivat taloudessa lisää toimivaltaa. Tämän seurauksena talous alkoi vähitellen elpymään 1940-luvulla ja kasvamaan nopeammin kuin koskaan aina ensimmäiseen öljykriisiin (1973) saakka. Tätä jälkimmäisenä mainittua ajanjaksoa kutsutaan usein kapitalismin kultakaudeksi, jolloin valtion rooli talouselämässä oli entistä suurempi koko maailmassa. Tämä näkyi keynesiläisen talouspolitiikan yleistymisessä, jolloin laskusuhdanteen aikana valtio lisäsi julkisia menoja ja keskuspankki rahan tarjontaa, kun taas nousukaudella niitä supistettiin. (Chang, 2015, 83-85, 88-89.)

Uusliberalismin käsite on käynyt läpi huomattavan kehityksen niiltä ajoilta, kun se syntyi sotien aikaisessa Saksassa silloisten yhteiskuntatieteilijöiden käyttöön. Nämä yhteiskuntatieteilijät muodostivat yhdessä Freiburgin koulukunnan, jonka tavoitteena oli kuvata uusliberalismin käsitteellä uudenlaista, klassista liberalismia maltillisempaa filosofiaa. Saksalaiset uusliberalistit hyväksyivät klassisen liberalismiin väitteen siitä, että vapaiden yksilöiden välinen kilpailu ohjaa taloudelliseen menestykseen, tosin heidän mukaansa voimakkaat yksityiset toimijat, kuten monopolit ja kartellit, uhkaavat vapaata kilpailua. Tämän lisäksi he argumentoivat humanististen ja yhteiskuntatieteiden puolesta haluamalla asettaa ne taloudellisen tehokkuusajattelun tasolle. (Boas & Gans-Morse, 2009, 139, 145-147.)

Vuonna 1947 Friedrich von Hayek perusti Mont Pelerin -yhdistyksen, jonka toiminta vaikutti merkittävästi uusliberalismin käsitteen kehittymiseen. Ryhmässä vaikutti Hayekin ohella lukuisia tiedemiehiä, joihin myös Milton Friedman kuului. Yhdistyksen lähtökohtana oli sitoutuminen yksilönvapauden ihanteiden puolustamiseen sekä 1900-luvun jälkipuoliskolla esiin nousseisiin vapaan markkinatalouden periaatteisiin, jotka syrjäyttivät Adam Smithin ja Karl Marxin klassiset teoriat. Uusliberalistit vastustivat jyrkästi vallan interventioon perustuvia teorioita kuten 1930-luvun keynesiläistä lähestymistapaa. (Harvey, 2008, 28-29.) Sen sijaan he ottivat lähtökohdakseen ihmisarvon ja yksilönvapauden poliittiset ihanteet, joita

uhkasi heidän mukaansa kaikenlaiset valtion väliintulot, joissa kollektiiviset arvoasetelmat asetetaan yksilön vapaan toiminnan yläpuolelle (Harvey, 2008, 11).

Uusliberalismin akateeminen arvostus alkoi kasvamaan 1970-luvulta lähtien (Harvey, 2008, 30-31) aina 1980-luvulle saakka, jolloin uusliberalistit asettivat maailmanlaajuisen talouden ja politiikan agendan uudelle vuosineljännekselle. He väittivät, että hallituksen harjoittama talouden sääntely, kohtuuttomat julkiset menot ja kansainvälisen kaupan korkeat tullimaksut olivat johtaneet korkeaan inflaatioon ja huonoon talouskasvuun kaikissa teollisuusmaissa 1970-luvulla. Tämän seurauksena syntyi globaali uusliberalistinen kehitysohjelma, joka perustui ensisijaisesti rakenteellisiin mukautumisohjelmiin sekä kansainvälisiin vapaakauppasopimuksiin. (Steger & Roy, 2010, 9-10.)

1970-1980-lukujen aikana maailmalla alkoi vaikuttamaan uudenlainen julkishallinnon malli, joka tunnetaan nimellä "New Public Management" (Patomäki, 2005, 58-59; Steger & Roy, 2010, 12-13). Kyseinen oppi sai alkunsa 1970-luvun Yhdysvalloissa, jossa yhä useammat kaupungit, yliopistot ja muut organisaatiot alkoivat soveltamaan sen oppeja toiminnassaan. NPM-ideologit kannattivat mm. kilpailullisia markkinoita, yksityistämistä, toimintojen ulkoistamista sekä erilaisia strategisia kumppanuuksia julkisten ja yksityisten organisaatioiden välillä. (Patomäki, 2005, 58-61.) Tälle uusliberalistiselle hallintotavalle voidaan pitää myös ominaisena, että se määritteli kansalaiset asiakkaiksi tai kuluttajiksi samaan aikaan kun se rohkaisi hallinnon virkamiehiä yrittäjyyteen (Steger & Roy, 2010, 12-13).

1990-luvun puolivälissä uusliberalismi oli jo levinnyt kaikkialle maailmaan. Tuohon aikaan markkinoiden avaaminen ja talouden vapauttaminen olivat edenneet pitkälle monissa maissa, jonka seurauksena maailman globalisoitumisessa alkoi uusi vaihe merkittävien kansainvälisten kauppasopimusten myötä. (Chang, 2015, 100-101.) Kuitenkin 2000-luvulle tultaessa voidaan havaita, että uusliberalismin suosio on vain kasvanut entisestään, mikä voidaan nähdä esimerkiksi sen käsitteen käytön räjähdysmäisenä kasvuna akateemisessa maailmassa (Boas & Gans-Morse, 2009, 137-138). Menestyksestään huolimatta uusliberalismi on kohdannut myös monenlaista kritiikkiä viimeisten vuosikymmenten aikana (Steger & Roy, 2010, 10), mitä käsitellään myöhemmin uusliberalismin kritiikkiä käsittelevässä alaluvussa.

2.2.2 Uusliberalismi politiikan kentällä

Uusliberalismi on ollut yhteydessä monien politiikassa toimivien henkilöiden, kuten Yhdysvaltain presidentti Ronald Reaganin sekä Britannian pääministeri Margaret Thatcherin poliittisiin näkemyksiin (Steger & Roy, 2010, x, 21). Heistä kumpikin korosti Hayekia sankarillisena vapauden puolustajana, jonka pohjalta he toteuttivat talousliberaalia uudistusohjelmaansa (Patomäki, 2007, 11).

Britanniassa käänne talouspolitiikassa tapahtui vuonna 1979, kun Thatcher valittiin pääministeriksi (Chang, 2015, 94). Thatcherin mukaan julkishallinto piti saada muistuttamaan kilpailullisia markkinoita (Patomäki, 2007, 43), minkä johdosta hän ryhtyi purkamaan sekataloutta kovin ottein. Thatcherin hallitus mm. laski ylimpiä tuloverokantoja, supisti julkisia menoja säästämällä esimerkiksi koulutuksesta sekä poisti rajoitukset kansainvälisiltä rahavirroilta. Inflaation hillitsemiseksi hallitus nosti korkoja, mikä lisäsi taloudellista toimeliaisuutta ja kysyntää, tosin samalla tämä heikensi brittiläisten vientituotteiden kilpailukykyä, josta seurasi syvä lama vuosien 1979-1983 välisenä ajanjaksona. (Chang, 2015, 94.)

Yhdysvaltojen politiikassa uusliberalistiset aatteet näkyivät, kun Ronald Reagan astui presidentin virkaan tammikuussa 1981 (Patomäki, 2007, 43). Reaganin keskeisimpiä linjauksia olivat teollisuuden, maatalouden ja luonnonvarojen käytön sääntelyn purkaminen, työväestön vallan leikkaaminen sekä rahamarkkinoiden vapauttaminen kotimaassa sekä maailmanlaajuisesti (Harvey, 2008, 6-7). Lisäksi Reaganin hallitus höllensi avokätisesti suurituloisten verotusta perustelemalla tätä siten, että verohelpotukset kannustavat rikkaita investoimaan ja luomaan varallisuutta. Tämä taas saa rikkaat hänen mukaansa kuluttamaan enemmän, jolloin muille kansalaisille syntyy lisää työpaikkoja ja tuloja. Samaan aikaan hallitus kuitenkin leikkasi köyhien avustuksia ja jäädytti minimipalkat kannustaakseen köyhiä tekemään enemmän työtä. Vaikka Reaganin politiikkaa voidaan pitää ristiriitaisena, sen ajattelutavasta tuli talouspolitiikan peruspilari Yhdysvalloissa sekä muualla maailmassa kolmen vuosikymmenen ajaksi. (Chang, 2015, 95.)

Myös Reaganin hallitus Thatcherin hallituksen tavoin nosti korkoja hidastaakseen inflaatiota. Tätä korkeiden korkojen politiikkaa kesti 1970-luvun lopulta 1980-luvun alkuun saakka, minkä johdosta kansainvälisille koroille kävi samoin. Tämän seurauksena kehittyvät maat joutuivat talouskriiseihin eivätkä enää pystyneet hoitamaan ulkomaanvelkojaan. Sen sijaan ne

joutuivat hakemaan apua Kansainväliseltä valuuttarahastolta sekä Maailmanpankilta, jotka vaativat lainaa hakevia maita suostumaan niiden rakennesopeutusohjelmiin. Näihin ohjelmiin kuuluivat valtion taloudellisen vallan kaventaminen budjettia leikkaamalla, yksityistämällä valtionyhtiöitä sekä purkamalla sääntelyä etenkin kansainvälisessä kaupassa. (Chang, 2015, 96-97.)

2.2.3 Uusliberalismi Suomessa

Uusliberalistiset opit saapuivat Suomeen 1980-luvun loppupuolella pääasiassa kansainvälisten järjestöjen, kuten OECD:n, Kansainvälisen valuuttarahasto IMF:n sekä Euroopan unionin kautta. Tämän seurauksena keskushallintoa alettiin hajauttamaan ja valtion organisaatioita muuttamaan liikelaitoksiksi, jonka myötä uudet managerialistiset käsitteet, kuten tehostaminen, tulosoheutus ja budjettikehitys otettiin osaksi hallintokieltä. (Patomäki, 2005, 62, 71; 2007, 12, 55.) Kuitenkin 1990-luvulle tultaessa uusliberalistinen politiikka saavutti merkittävän johtoaseman yhteiskunnassa. Tähän vaikutti osaltaan syvä lama, jonka seurauksena yksityistäminen ja ulkoistaminen yleistyivät valtion ja kuntien hallinnossa. Tuohon aikaan myös julkishallinto määriteltiin uudelleen palveluiden tuottajaksi, jonka seurauksena sille asetettiin samat menestyksen kriteerit kuin markkinayrityksillekin. Tämä vaikutti merkittävästi markkinatalouden aikajänteen lyhentymiseen sekä sen toiminnan muuttumiseen epävarmemmaksi. Samaan aikaan kilpailukyky politiikan suosio kasvoi koko valtiossa, jonka myötä sitä pidettiin ensisijaisena kaikkiin muihin periaatteisiin nähden. (Patomäki, 2005; 62, 71; 2007, 55-56, 68.)

Suurin osa 1990-luvun lopun ja 2000-luvun alun hallinnon uudistamisen toimenpiteistä on kohdistunut pääasiassa hallinnon ja palvelujen laadun parantamiseen sekä toiminnan (kuten tehokkuuden ja tuloksellisuuden) arvioimisen kehittämiseen. Kuitenkin keskeisimpänä 2000-luvun alkupuolen uudistuksena voidaan pitää valtiohallinnon palkkauudistusta, joka liittyy olennaisesti tulosoheutukseen ja sen tehostamiseen. Ideana on tällöin ollut, että tulospalkkausta aletaan käyttää palkintomuotona virastoissa ja laitoksissa, minkä toivottiin parantavan niiden tuloksellisuutta sekä kannustavan henkilöstöä parempiin suorituksiin. (Patomäki, 2005, 73-74, 80.)

2.3 Uusliberalismin kritiikkiä

Uusliberalismia kohtaan on esitetty monenlaista kritiikkiä, jota käsitellään tässä alaluvussa kansainvälisestä ja suomalaisesta näkökulmasta. Kuvaan ensin kansainvälistä kritiikkiä vaikutusvaltaiselta taloustieteilijältä, Joseph Stiglitziltä (2004, 2018), joka on tarkastellut uusliberalismiin ja globalisaatioon liittyviä teemoja monipuolisesti ja kattavasti. Stiglitzin näkemyksiä voidaan pitää erityisen arvokkaina tämän tutkimuksen näkökulmasta, jonka vuoksi niitä käsitellään useammassa kappaleessa.

Stiglitzin jälkeen siirryn tarkastelemaan Suomessa esitettyä kritiikkiä kuvaamalla Jyrki Hilpelän (2001, 2004a, 2004b) kriittisiä näkemyksiä uusliberalismista. Hilpelä on esittänyt voimakasta kritiikkiä uusliberalismiin liittyen, jonka perusteella koen hänen tuovan esiin uudenlaisia tapoja tarkastella uusliberalismia ja sen vaikutuksia yhteiskunnassa. Lopuksi kuvaan Matti Lindbergin (2014) kritiikkiä uusliberalismiin kohdistettuja kriittisiä näkemyksiä kohtaan, sillä koen tämän lisäävän vuoropuhelua erilaisten kriittisten näkemysten välillä.

2.3.1 Kansainvälistä kritiikkiä Stiglitziltä

Stiglitz on käsitellyt uusliberalismiin ja globalisaatioon kytkeytyviä teemoja ja tapahtumia varsin monipuolisesti kritisoimalla niille ominaisia arvoja ja näkemyksiä monenlaisten esimerkkien avulla (Stiglitz, 2004, 2018). Tästä huolimatta Stiglitz ei kuitenkaan täysin torju ajatusta yksityistämisestä ja kilpailupolitiikasta. Päinvastoin niitä voidaan hänen mukaansa pitää yhteiskunnallisesta näkökulmasta tärkeinä ja toivottavina toimintamalleina sellaisissa tilanteissa, joissa ne julkista valtiota tehokkaammin parantavat organisaatioiden tehokkuutta sekä laskevat kuluttajahintoja. (Stiglitz, 2004, 15; 2018, 194.)

Vaikka Stiglitz hyväksyy yksityistämisen ja kilpailupolitiikan, on hänen mukaansa tärkeää sallia valtion erilaiset väliintulot, sillä tällä tavalla voidaan parantaa markkinoiden tehokkuutta sekä kompensoida niiden epäonnistumisia (Stiglitz, 2004, 16-17, 115). Markkinat eivät siis yksinään ylläpidä täyttä työllisyyttä, saati luo tarpeeksi vakautta yhteiskuntaan (Stiglitz, 2018, 240). Päinvastoin ne saattavat ilman valtion puuttumista heikentää sen taloudellista kilpailukykyä ja tehokkuutta lisäämällä esimerkiksi taantumia, työpaikkojen häviämistä sekä työttömyyttä (2004, 90-91, 128; Stiglitz, 2018, 194-195).

Stiglitzin näkemykset poikkeavat täysin uusliberalistisista aatteista, joita hän kritisoi. Näissä aatteissa markkinoiden uskotaan nimittäin itsessään sisältävän täydellistä informaatiota taloudesta sekä johtavan aina haluttuihin lopputuloksiin, kuten taloudelliseen menestykseen ja täystyöllisyyteen. (Stiglitz, 2004, 116; 2018, 139, 339.) Tämän ohella Stiglitz suhtautuu myös kriittisesti sellaiseen uusliberalistiseen näkemykseen, jonka mukaan voittajien edut ylittävät selkeästi häviäjien tappiot, jolloin pitkällä aikavälillä kaikki olisivat lopulta voittajia. Edellä mainitut näkemykset eivät Stiglitzin mukaan ole missään määrin totuudenmukaisia. (Stiglitz, 2018, 28, 322.)

Usko uusliberalistisiin talousoppeihin on näkynyt vahvasti globalisaation ja europolitiikan toteuttamisessa. Tätä voidaan pitää Stiglitzin mukaan pitää ongelmallisena (Stiglitz, 2004, 46-47, 116; 2018, xx, 10, 139), sillä suuressa osassa maailmaa uusliberalististen talousoppien on koettu heikentäneen taloutta merkittävästi sekä laskeneen valtaväestön tuloja samaan aikaan, kun pieni osa "huipulla olevista" ihmisistä on hyötynyt sen politiikasta (Stiglitz, 2018, 316-317). Tämä on näkynyt esimerkiksi Euroopassa, jossa talouspolitiikka on kasvattanut varallisuuseroja rikkaiden ja köyhien maiden välillä, lisännyt yhteiskunnallisia ongelmia sekä heikentänyt yleistä demokratiaa (Stiglitz, 2004, 35, 329; 2018, 35). Tämän perusteella häviäjien eli köyhien maiden tappiot ovat olleet paljon suuremmat kuin voittajien voitot. Nämä kokemukset uusliberalistisesta talousopista todistavat Stiglitzin mukaan sen, että ilman syvällistä käsitystä markkinoiden toiminnasta voidaan saavuttaa lähinnä tuhoa yhteiskunnassa. (Stiglitz, 2018, 322.)

2.3.2 Suomalaista kritiikkiä

Jyrki Hilpelä on kritisoinut voimakkaasti uusliberalistisia aatteita, sillä hänen mukaansa niiden ihannoiti johtaa helposti sellaiseen yhteiskunnalliseen tilanteeseen, jossa globaalien markkinoiden suoritus- ja kilpailukyvyistä tulee tärkein asia, jolle kaikki muu alistetaan (Hilpelä, 2004b, 442). Erityisen ongelmallisena tätä voidaan pitää julkisten palveluiden, kuten koulutuksen näkökulmasta, sillä uusliberalistinen yhteiskuntapolitiikka estää usein tärkeämmiksi miellettyjen arvojen, kuten yleisen hyvinvoinnin saavuttamisen. Sen vaikutukset voidaan esimerkiksi havaita toteutettujen koulutusleikkauksien suhteen, joissa saavutettujen säästöjen ohella koulutuksen laatu on usein heikentynyt. Tätä voidaan kutsua

ihmisten arvottamiseksi tuoton näkökulmasta, mikä Hilpelän mukaan loukkaa ihmisarvoa. (Hilpelä, 2004a, 58-59, 63-65.)

Uusliberalismi perustuu Hilpelän mukaan tehokkuuden ja kilpailukyvyn kaltaisiin välinearvoihin, jotka palvelevat viime kädessä eloonjäämistä globaalissa olemassaolon taistelussa. Ihmisistä tulee toisin sanoen yhteiskunnallisia “atomeja”, jotka kohtaavat muut lähinnä kilpailijoina. Tämän ohella uusliberalismin voidaan myös nähdä monesti johtavan siihen, että yksilö identifioidaan yhä useammin kuluttajan ja asiakkaan kapeisiin rooleihin, mikä heikentää huomattavasti hänen merkitystään tavallisena kansalaisena ja poliittisena vaikuttajana. Tällaista identifiointia voidaan Hilpelän mukaan pitää ristiriitaisena: samaan aikaan, kun yksilöä kuvataan ainutkertaisena ja vapaana, saa hän kuitenkin toteuttaa itseään vain kuluttajan roolista käsin. (Hilpelä, 2004a, 58-59, 63-65.)

Hilpelä on kritisoinut Hayekin talousoppeja, sillä niitä ei voida hänen mukaansa kutsua missään määrin tasa-arvoisiksi tai oikeudenmukaisiksi. Tätä hän havainnollistaa vertaamalla Hayekin aatteita ruletin pelaamiseen, jossa joku saa panoksillensa päävoiton muiden häviöiden kustannuksella. Tämän perusteella Hayekin talussoppien arvoina voidaan Hilpelän mukaan ennemminkin pitää itsekkyyttä, ahneutta, muista riippumattomuutta sekä kilpailua, jotka heikentävät merkittävästi yhteisöllisyyttä sekä yleistä hyvinvointia. (Hilpelä, 2001, 150; 2004a, 57-58.)

Matti Lindbergin voidaan nähdä erottuvan aiemmin mainituista kriitikoista, sillä hän on keskittynyt kritisoimaan uusliberalismiin kohdistettuja, kriittisiä näkemyksiä vastaan. Hän esimerkiksi toteaa, että koulutuksen tutkijoiden valtavirran esittämä kritiikki näyttäytyy usein poliitikkojen näkökulmasta naiivina, pehmeiden arvojen puolustuksena, joka voidaan sivuuttaa kovien taloudellisten realiteettien edessä. Tämän lisäksi kritiikissä ei Lindbergin mukaan useinkaan kiinnitetä riittävästi huomiota siihen asiaan, etteivät muiden tieteenalojen edustajat välttämättä jaa kriitikoiden kanssa yhteneviä käsityksiä uusliberalistisen kehityksen suhteen. Esimerkiksi lääketieteen tutkimusrahoitus ja tutkimuksen rahalliset tuotot eroavat merkittävästi yhteiskuntatieteisiin ja humanistisiin tieteisiin verrattuna, jonka vuoksi eri tieteenalojen rinnastamisessa tulee olla hyvin varovainen. (Lindberg, 2014, 65-66.)

Lindberg kritisoi uusliberalismin valtavirtakritiikkiä, sillä se on hänen mukaansa liian yksinkertaistavaa. Tämä voidaan havaita esimerkiksi siinä, että kriitikot usein leimaavat kaikki koulutuksen kustannustehokkuutta lisäävät uudistukset suoriksi seurauksiksi politiikan

uusliberalisoitumisesta. Vaikka uusliberalistinen yhteiskuntapolitiikka on Lindbergin mukaan vaikuttanut näihin uudistuksiin huomattavasti, on syytä kuitenkin muistaa, että myös tietotekniikan kehitys on vaikuttanut merkittävästi näihin. Akateemista työtä on nykyteknologian avulla yksinkertaisesti mahdollista tehdä aiempaa nopeammin ja tehokkaammin sekä julkaista sen tuloksia laajemmalle yleisölle. On siis selvää, että informaatio- ja kommunikaatioteknologian kehitys haastaa akateemisten työtapojen lisäksi myös perinteisiä akateemisia johtamistapoja. (Lindberg, 2014, 66.)

Uusliberalismin kritiikin puutteena voidaan Lindbergin mukaan pitää sitä, että siinä Suomea verrataan usein Ison-Britannian tai muiden anglosaksisten maiden kehitykseen. Vaikka Suomessa omaksuttaisiin suoraan jokin tietty politiikka tai käytäntö näistä maista, ei ole takeita sille, että sen vaikutukset olisivat samanlaisia Suomessa. Tähän vaikuttavat oleellisesti Suomen pieni koko sekä sen erilainen yhteiskunnallinen konteksti. Iso-Britannian yliopistojen kilpailuun ja tulosvastuuseen perustuva toiminta ei voisi mitenkään toimia Suomessa samalla tavalla jo senkin vuoksi, että Suomessa on huomattavasti vähemmän yliopistoja Britanniaan verrattuna. (Lindberg, 2014, 66.)

Uusliberalismin kohdennettuja kriittisiä näkemyksiä voidaan Lindbergin mukaan kritisoida siitä, että ne harvoin tarkastelevat uudistuksia hyötyjen näkökulmasta. Voidaan esimerkiksi nähdä, että uusliberalistinen koulutuspolitiikka on lisännyt avointa keskustelua koulujen välisistä tasoeroista, jonka seurauksena myös päättäjät voivat kiinnittää näihin asioihin enemmän huomiota. Tämän ohella Lindberg puolustaa myös erilaisia rankinglistoja, sillä hänen mukaansa niiden avulla voidaan vertailla julkisesti esimerkiksi korkeakouluista valmistuneiden työllistyvyyttä tai opintojen kestoa. (Lindberg, 2014, 66.)

3 Uusliberalistinen yliopisto

Tässä luvussa kuvaan uusliberalististen aatteiden ja toimintatapojen vaikutuksia yliopistoihin sekä suomalaisesta että kansainvälisestä näkökulmasta. Aloitan luvun käsittelemällä kansainvälisiä yliopistoja ja niihin keskeisimmin vaikuttaneita uusliberalistisia teorioita, aatteita sekä lainsäädännöllisiä näkökulmia aina 1960-luvulta 2000-luvulle ja sen jälkeiselle ajanjaksolle saakka. Kansainvälistä näkemystä käsittelevä luku pohjustaa oleellisesti myös suomalaisia yliopistoja käsittelevää alalukua, sillä tehokkuuteen ja tuotannollisuuteen liittyvät arvot ja toimintatavat ovat saapuneet Suomeen pääasiassa kansainvälisesti (ks. Patomäki, 2007, 12; Rinne ym., 2012, 46). Kyseisessä luvussa kuvaan uusliberalismin vaikutuksia samalla aikajänteellä suomalaisten yliopistojen toimintaan liittyen. Lopuksi nostan esille erilaisia näkökulmia ja kritiikkiä, jotka käsittelevät uusliberalistisen arvomaailman vaikutuksia yliopistoissa.

3.1 Uusliberalistinen kehitys kansainvälisissä yliopistoissa

Kansainvälisten yliopistojen kehitys kohti uusliberalistista suuntaa alkoi 1960-luvulla yliopistojen massoittumisen ja ekspansion myötä (Tirronen, 2005, 39; Wittrock, 1993, 339). Vuoden 1973 öljykriisi kuvataan usein kansainväliseksi päätösvaiheeksi hyvinvointivaltion rakentamisen ”kultakaudelle” (Kettunen, Jalava, Simola & Varjo, 2012, 45), mutta yhteiskuntakehitystä vauhdittivat myös maailmanlaajuinen globalisaatiokehitys talouden ja politiikan alueilla sekä yhteiskunnan teollistuminen ja palveluvaltaistuminen. Nämä muutokset näkyivät myös työmarkkinoiden ja yliopistojen toiminnassa, kun niihin vaikuttivat entistä enemmän talouden, yhteiskunnan sekä muiden intressitarpeiden näkemykset ja odotukset. (Fuller, 2009, 47; Tirronen, 2005, 31-32, 39.)

Yliopistojen massoittumisen ja ekspansion johdosta niiden tehtävät ovat lisääntyneet huomattavasti, mikä on osaltaan vaikuttanut sivistystehtävän merkityksen toissijaistumiseen osana yliopistokoulutusta. Nykypäivän modernit yliopistot ovat ajan myötä etäännyneet traditionaalisista yliopistohanteista, jotka perustuivat laaja-alaiselle sivistykselle. Yliopistojen sivistystehtävän historiallinen alkuperä liitetään usein 1800-luvulla vaikuttaneeseen humboldtilaiseen sivistysyliopistohanteeseen, jossa sivistystä pidetään itseisarvona ja

tiedollisena tapahtumana, jolle on ominaista vapautteen pyrkiminen. (Tirronen, 2005, 14, 31-32, 73-77.)

Traditionaaliset aatteet yliopistojen toiminnasta ovat olleet lähtökohtana modernin yliopistoinstituution kehittymiselle, jossa korostetaan työelämälähtöistä koulutusta sekä yhteiskunnan intressiryhmien tiedontarpeeseen reagoivaa tutkimus- ja palvelutehtävää (Tirronen, 2005, 32, 57; Tirronen & Kivistö, 2009, 66). Nopeatempoisessa yhteiskuntakehityksessä tapahtuneet muutokset ovat vaatineet niiltä yhä enemmän joustavuutta ja mukautumiskykyä, kun niiden on täytynyt integroida perinteisiä akateemisia arvoja uusiin arvolähtökohtiin ja muuttuneeseen tilanteeseen (Clark, 2004, 1; Tirronen, 2005, 50-51, 57-60).

Uusliberalistisen arvomaailman ja globalisaation vaikutukset ovat maailmanlaajuisesti näkyneet yliopistojen toiminnassa 1970-1980-lukujen aikana. Ensi askeleet tässä kehityksessä otettiin Yhdysvalloissa 1970-luvulla, kun yliopistot alkoivat muiden organisaatioiden tavoin soveltaa markkinaoppeja toiminnassaan. (Patomäki, 2005, 58-61; 2007, 70.) Samanlaista kehitystä on ollut havaittavissa 1980-luvulla myös muissa jälkiteollisissa maissa, kuten Britanniassa, Alankomaissa ja Australiassa, joissa yliopistot ovat omaksuneet markkinaoppeja arviointiteollisuuteen, laatuvalankumoukseen sekä uusmanagerialismiin painottuvien reformien myötä (Koivula, Rinne & Niukko, 2009, 21-22; Rinne ym., 2012, 12). Erityisesti NPM-opin voidaan nähdä 1980-luvulla vaikuttaneen yliopistojen toimintaan, kun niiden koulutusta ja tutkimusta on ryhdytty tarkastelemaan korostetusti tuloksellisuuden näkökulmasta (Kankaala, Kaukonen, Kutinlahti, Lemola, Nieminen & Välimaa, 2004, 18-22; Patomäki, 2005, 58-61; Steger & Roy, 2010, 12-13).

1990-luvulla uusliberalistiset aatteet olivat jo levinneet kaikkialle maailmaan (Chang, 2015, 100), jolloin myös tulosvastuusta ja arvioinnista tuli luonteva osa yliopistojen uudenlaista toimintakulttuuria (Nevala & Rinne, 2012, 215). Tämän myötä alkoivat vähitellen yleistyä yksityiset korkeakoulujen rahoituslähteet, jonka seurauksena yliopistojen täytyi kehittää uudenlaisia strategioita, jotta ne selviäisivät julkisen rahoituksen vähenemisestä vaikutuksista (Slaughter & Rhoades, 2004, 12-13; Sporn, 1999, 24). Ajateltiin yleisesti, että yliopistot kykenisivät reagoimaan nopeammin ja joustavammin ympäristön muutoksiin, kun niiden päätösvaltaa kasvatettaisiin ja valtakunnallinen keskushallinto astuisi taka-alalle (Kankaala ym., 2004, 19). Tämän myötä tutkimustoimintaan ovat alkaneet vaikuttaa yhä vahvemmin

yksityiset markkinat, mikä on johtanut kovenevaan kilpailuun rahoituksesta tutkijoiden ja yliopistojen keskuudessa (Aittola, 2001, 111, 120-121; McMahon, 2009, 1-2; Tirronen, 2005, 58-59; Slaughter & Rhoades, 2004, 12, 185).

Euroopassa merkittävä askel kohti globaalia korkeakoulupolitiikkaa otettiin vuonna 1999 Bolognan julistuksen myötä, josta sittemmin tuli Euroopan unionin keskeinen korkeakoulupolitiikkaa ohjaava väline. Tämän julistuksen tavoitteena on ollut vahvistaa eurooppalaisten korkeakoulutuksen kilpailukykyä ja vetovoimaa maailman koulutusmarkkinoilla sekä yhtenäistää korkeakouluja ja niiden tutkintorakenteita. Julistuksen myötä pyrittiin myös lisäämään korkeakoulutetun väestön liikkuvuutta Euroopassa. (Rinne ym., 2012, 54; Tilli, 2011, 173, 176.) Käytännössä Bolognan prosessi on vauhdittanut New Public Management -aatteelle ominaisia muutoksia mukana olevien maiden yliopistojärjestelmissä (Tilli, 2011, 173), mutta toisaalta myös erilaiset kansainväliset ja ylikansalliset järjestöt, kuten EU ja OECD, ovat omaksuneet aktiivisemmän roolin korkeakoulutuksen kehittämisen suhteen (Koivula, Rinne & Niukko, 2009, 18).

Globalisaatio ja kansainvälinen kilpailu ovat tuoneet 2000-luvulle tultaessa monenlaisia paineita korkeakouluille ja yliopistoille. Yhteisten markkinoiden luominen sekä opiskelijoiden, henkilökunnan ja pääomien lisääntyvä liikkuvuus ovat nopeuttaneet akateemisen uudistuksen toteuttamista. Tämän myötä yliopistot joutuvat yhä enemmän tekemään valintoja, jotka liittyvät mm. taloudellisen vakauden ylläpitämiseen, korkean akateemisen tason varmistamiseen opetuksessa ja tutkimuksessa sekä opiskelijoiden ja huippututkijoiden houkuttelemiseen ja sitouttamiseen. (Deem, 2009, 20; Tirronen, 2005, 14; Sporn, 1999, 24-25.) Menestyäkseen näillä alueilla yliopistojen tulee tehdä kansainvälisesti yhä tiiviimpää yhteistyötä toistensa kanssa (Aittola, 2001, 111; Tirronen, 2005, 58-59).

Yliopistojen merkitys teknologista ja taloudellista kehitystä eteenpäin vievinä instituutioina on korostunut erityisesti 2000-luvun aikana. Niiden keskeisimpinä tavoitteina on ollut edistää uuden tiedon ja innovaatioiden tuotantoa, leviämistä sekä hyödyntämistä. (Kankaala ym., 2004, 15.) Myös yhteiskunnallinen näkökulma korostuu yliopistojen toiminnassa entistä vahvemmin, jonka huomioimista voidaan kutsua yliopiston ”kolmantena tehtävänä”. Tällä tarkoitetaan yliopistojen sekä opetuksen ja tutkimuksen yhteiskunnallista merkitystä korostavaa näkökulmaa, joka on ajan myötä vain vahvistunut. (Kankaala ym., 2004, 16-18, 22, 48; Mäenpää, 2009, 18-19.)

Uusliberalismille keskeinen tulos- ja tehokkuusajattelu ovat juurtuneet vahvasti kansainvälisten yliopistojen toimintaan, mikä voidaan nähdä esimerkiksi opiskelijan roolin muutoksesta kuluttajuuden ja asiakkuuden suuntaan (Koivula, Rinne & Niukko, 2009, 25; Slaughter & Rhoades, 2004, 2). Hyvänä esimerkkinä tästä toimivat Yhdysvaltojen ja Britannian maksulliset yliopistot (Patomäki, 2005, 105-106), joita voidaan kuvata koulutuspalveluja ja elämäntyylä markkinoivina instituutioina. Niiden arvomaailma ja toiminta vaikuttavat usein myös opiskelijoiden asenteisiin, jolloin tutkintoihin suhtaudutaan maksettuina hyödykkeinä. (Patomäki, 2005, 105-106; Slaughter & Rhoades, 2004, 2, 25-26, 37.)

3.2 Uusliberalistinen kehitys suomalaisissa yliopistoissa

Kolme vuosisataa vallinnut akateemis-traditionalistinen korkeakoulupolitiikka alkoi murentua 1950-luvulla, kun korkeakoulupolitiikan muutokset kytkeytyivät yhä laajempiin yhteiskunnallisiin uudistuksiin ja näkemyksiin yhteiskuntapolitiikan päämääristä ja toimintatavoista. Tämän seurauksena Suomessa pyrittiin hyvinvointivaltion rakentamisen ohella luomaan massiivisia suurjärjestelmiä, jollaiseksi myös koulutus kehittyi. (Nevala, 1999, 47.) Tämä johti Suomessa korkeakoulutuksen ekspansioon eli massoitumiseen 1950-luvun lopulla. Näiden tapahtumien myötä tasa-arvoisten koulutusmahdollisuuksien luomisesta tuli yksi tärkeimmistä päämääristä jokaisella koulutusasteella. (Välimaa, 2001, 29.)

3.2.1 Yliopistojen kehitys 1950-2000-lukujen aikana

Lopullinen luopuminen akateemis-traditionalistisesta korkeakoulupolitiikasta tapahtui 1960-luvulla, kun Suomessa siirryttiin massakorkeakouluihin sekä niin sanotun modernin korkeakoulupolitiikan aikakauteen. Tuolloin korkeakoulujärjestelmän taustalla vaikuttivat yhteiskunta- ja elinkeinorakenteen nopea muutos, hyvinvointivaltion rakentaminen sekä suurten ikäluokkien luoma koulutustarve. Korkeakoulutus nähtiin yhteiskunnallisen kehityksen, ohjaamisen ja hallinnan välineenä, ja sen remontoiminen ja laajentaminen olivat olennainen osa modernin koulutusvaltion rakentamista. (Nevala, 1999, 47-50, 86; Nevala & Rinne, 2012, 205, 209.) Erityisesti tämän suuntainen kehitys näkyi 1970-luvun tutkinnonuudistuksessa, kun yleistyi ajatus yhteiskunnan tarpeista nousevasta, rationaaliseen suunnitteluun perustuvasta koulutusohjelmasta. Tällöin tavoitteena oli suunnitella

yhteiskunnallisesti relevantteja ja hyödyllisiä tutkintoja, jotka takaavat riittävän akateemisen yleissivistyksen sekä ammatilliset taidot. (Kankaala ym., 2004, 46-47.)

1970-1980-lukujen aikana korkeakoulutuksen laajeneminen ja uusien alojen yliopistollistuminen palvelivat korostetusti yhteiskuntapolitiikan, teollisuuden ja elinkeinoelämän isoja linjauksia. Vahvemmin muutokset alkoivat kuitenkin näkyä vasta 1980-luvulla. (Kettunen & Simola, 2012, 13, 15; Kettunen ym., 2012, 45-46; Nevala & Rinne, 2012, 214.) Tuolloin tutkimus- ja kehittämismäärärahat kasvoivat Suomessa ja kansalliset teknologiaohjelmat painottivat informaatioteknologian merkitystä (Kettunen ym., 2012, 45-46). Uudistus tarkoitti julkisen sääntelyn vähentämistä samaan aikaan kun markkinaperiaatteita, kilpailua ja valinnanvapautta suosivat näkemykset voimistuivat korkeakouluissa (Kettunen & Simola, 2012, 13, 15).

Korkeakoulujen toiminnassa alkoivat yleistyä tiukat tehostamis-, tuloksellisuus- ja raportointivaatimukset vuoden 1987 kehittämislain johdosta, jolloin resursseja alettiin jakamaan osittain määrällisten tulosten perusteella (Kettunen & Simola, 2012, 15). Kuitenkin 1990-luvulle tultaessa tulos- ja tehostamistavoitteet korostuivat entisestään yliopistojen toiminnassa (Koivula, Rinne & Niukko, 2009, 14; Rinne ym., 2012, 14-15; Välimaa, 2011, 47.), kun taloudellisen laman myötä valtion budjettirahoitus väheni. Tämän seurauksena uusliberalistisen talouspolitiikan ihanteet läpäisivät tiedepolitiikan. (Hakala ym., 2003, 29-30, 38-40; Kettunen & Simola, 2012, 16; Koivula, Rinne & Niukko, 2009, 14; Välimaa, 2011, 47.)

1990-luvulle tultaessa tutkimukselta alettiin vaatia kaupallista hyödynnettävyyttä, jonka seurauksena tutkijoita patistettiin tulosvastuuseen, kansainvälistymiseen ja tehokkuuteen. Tämä on vaikuttanut tutkimusryhmien välisten kilpailun ja projektimuotoisen tutkimuksen lisääntymiseen. (Hakala ym., 2003, 5, 29-30, 38-40.) Lisäksi tutkimuksen painopiste on siirtynyt kohti elinkeinoelämää, soveltavaa sekä teknis-taloudellisesti relevanttia tutkimusta tukevaa suuntaa (Hakala ym., 2003, 29; Kankaala ym., 2004, 72-73).

Vuoden 1997 yliopistolaki lisäsi merkittävästi suomalaisten yliopistojen sisäistä autonomiaa ja mahdollisuutta instituution itsenäiseen päätöksentekoon. Tämän myötä ne saivat itsenäisesti kohdentaa sisäisiä resursseja, julkaista ja myöntää laitoksen asetuksia, vahvistaa päätöksentekomenettelyjä sekä oikeuden nimittää professoreja ja muuta akateemista henkilökuntaa. (Hakala ym., 2003, 40-41; Välimaa, 2001, 38.)

3.2.2 Suomalainen yliopisto 2000-luvulta lähtien

Tämän vuosituhannen alun yliopiston toimintaympäristöä leimaavat jatkuvat paineet sopeutua globalisoituvan maailman muutoksiin ja haasteisiin, jotka peilautuvat Suomeen mm. ylikansallisten järjestöjen suosituksina ja vaatimuksina sekä taloudellisten rahavirtojen ohjaamina (Laiho & Jauhiainen, 2012, 63; Nevala & Rinne, 2012, 203; Rinne ym., 2012, 45-46). Yhteiskunnalliset ja teknologiset ongelmat ovat tulleet sen verran monimutkaisiksi, ettei perinteisen tieteen- tai laitosrajojen mukaan organisoitu tutkimus kykene vastaamaan niiden tarpeisiin (Hakala ym., 2003, 57). Tämä on kasvattanut merkittävästi vaatimuksia tiedettä kohtaan, kun sen odotetaan vahvistavan korkeakoulutusta, laadukasta tutkimusta, innovaatioihin perustuvaa tuotteliaisuutta sekä suomalaista kilpailukykyä kiristyvässä maailmanpoliittisessa kilpailussa (Hakala ym., 2003, 11; Rinne ym., 2012, 16).

Suomalaiset yliopistot ovat 2000-luvulla paisuneet merkittävästi opiskelija- ja tutkintomääriltään, kun taas opetushenkilökunnan määrä on tähän verrattuna kasvanut maltillisemmin (Rinne ym., 2012, 15-16). Muutoksia on tapahtunut myös yliopiston henkilöstön työnkuvassa, joka on muuttunut aiempaa epävarmemmaksi. Pätkätyöläisten määrä on kasvanut rajusti 1990-luvulta lähtien, kun akateemiset työmarkkinat ovat jakautuneet vakinaiisiin virkoihin ja pätkätyösuhteisiin. (Välimaa, 2011, 48-49.) Lisäksi vaatimukset ovat voimistuneet yliopistolaitoksia ja sen opiskelijoita kohtaan, kun yliopistojen odotetaan kouluttavan globaaleilla markkinoilla pärjääviä moniosaajia työelämän ja yhteiskunnan tarpeisiin mahdollisimman nopeasti (Kankaala ym., 2004, 17; Merenluoto, 2009, 174).

Merkittävänä osana yliopistojen tulosoajasta voidaan pitää valtionhallinnon palkkaus uudistusta (UPJ), joka otettiin virallisesti käyttöön vuonna 2006. Sen ajateltiin edistävän niiden tuloksellisuutta, toiminnallisten ja taloudellisten tulostavoitteiden saavuttamista sekä ennen kaikkea kannustavan henkilöstöä parempiin suorituksiin. Tämän johdosta tehtäväkohtainen palkkaus sai rinnalleen suoriutumisesta palkitsevan elementin. UPJ:n ohella merkittävänä tehostamistoimenpiteenä voidaan myös nähdä vuoden 2005 opetusministeriön tuottavuusohjelma, jossa korostettiin yhä suurempien yliopistoyksiköiden luomista, voimavarojen kohdentamista tiettyihin painopistealueisiin sekä huippututkimuksen edistämistä. (Patomäki, 2005, 12, 74; Rinne ym., 2012, 55.)

Vuonna 2010 astui voimaan yliopistouudistus, jota voidaan pitää kiinteänä jatkeena jo 1980-luvulla alkunsa saaneelle, 1990-luvun lamavuosien vauhdittamalle sekä 2000-luvulla yliopistoihin lopullisesti läpilyödylle innovaatio- ja teknologiapoliittiselle tavoitteistolle, jonka perusta on kansallisessa talous- ja kilpailupolitiikassa (Tomperi, 2009, 181). Se kiinnittyy läheisesti myös Bolognan prosessiin, OECD:ssä ja EU:ssa 2000-luvulla käytyihin yliopistojen asemaa ja toimintaa koskeviin keskusteluihin ja arviointeihin sekä yleiseen talouden ja teknologian globalisoitumiseen. Näissä keskeisin yleistavoite on ollut yliopistolaitoksen ja sen toiminnan uudistaminen sekä modernin yliopiston muodostaminen. Tähän tavoitteeseen liittyvät mm. yliopistojen autonomian ja vastuullisuuden lisääminen, joustavampi päätöksenteko- ja hallintomalli sekä siirtyminen strategiseen ja tulosperusteiseen ohjaukseen. (Mäenpää, 2009, 1-2, 6-7; Ursin, 2011, 22-23.)

Yliopistouudistus on merkinnyt yliopistojen perusteellista muodonmuutosta valtion virastoista itsenäisiksi oikeushenkilöiksi, jonka myötä niillä on suurempi taloudellinen autonomia ja vastuu (Narikka & Nurmi, 2013, 13; Rinne ym., 2012, 56). Myös demokratiaan perustuva hallintoelinten kolmikantamalli on väistymässä yliopistojen päätöksenteossa, kun managerialistiset ihanteet ovat näkyneet muutoksina hallitusten kokoonpanossa ja henkilöstön asemassa sekä eritasoisten johtaja-asemien esiin marssina (Rinne ym., 2012, 66). Tämä voidaan havaita yliopiston virkasuhteiden muuttumisena työsuhteiksi sekä rehtorin korkean valta-aseman muutoksena, kun valtaa käyttävät hallitus, rehtori ja yliopistokollegio. Lisäksi niiden hallituksen ulkopuolinen edustus on kasvanut huomattavasti (vähintään 40% edustus hallituksessa). (Jakonen & Tilli, 2011, 9, 23-24; Rinne ym., 2012, 56; Välimaa, 2011, 57-58.)

Yliopistouudistuksen keskeisenä tavoitteena on ollut vahvistaa yliopistojen kolmatta tehtävää eli vuorovaikutusta ympäröivän yhteiskunnan kanssa, mikä on näkynyt suomalaisen yhteiskunnan ohella myös kansainvälisen kilpailun ja yhteistyön edellytyksien parantamisena sekä siirtymisenä kaksiportaiseen tutkintorakenteeseen osana eurooppalaisten yliopistotutkintojen harmonisointia (Patomäki, 2005, 78). Tämän myötä suomalaisesta yliopistolaitoksesta on tullut yhä vahvempi osa Euroopan korkeakoulu- ja tutkimusaluetta (Rinne ym., 2012, 17). Lisäksi Opetusministeriön (2008) mukaan uudistus sallii yliopistoille lahjoitukset, pääomatulot ja liiketoiminnan, mikä auttaa niitä profiloitumaan, kohdentamaan resursseja huippututkimukseen sekä vahvistamaan tutkimus- ja opetustoimintansa laatua innovaatiojärjestelmässä. Tehostamistoimenpiteiden seuraukset voidaan myös havaita esimerkiksi yliopistolaitosten vähentämisisä ja yhdistämisisä sekä lukukausimaksujen

asettamisena EU:n ulkopuolelta tuleville maisteriohjelmien opiskelijoille. (Aittola, 2011, 94-96; Jakonen & Tilli, 2011, 9; Tomperi, 2009, 145.)

3.3 Näkemyksiä ja kritiikkiä uusliberalistisesta yliopistosta

Yliopistoon ja sen kehitykseen liittyvät uusliberalistiset aatteet ovat herättäneet monenlaisia ajatuksia tutkijoiden keskuudessa, jonka seurauksena keskustelu on jakautunut traditionaalista yliopistoa ja sen arvoja puolustaviin sekä uudistusmielisiin markkinasuuntautuneisuutta ihannoiviin näkemyksiin (Hakala ym., 2003, 9-10; Rinne ym., 2012, 13; Tirronen & Kivistö, 2009, 58). Yleisesti pelkoa on herättänyt ajatus siitä, että yliopistolaitoksen historiallinen ja ainutlaatuinen luonne yhteiskunnallisena autonomisen tieteen ja tutkimuksen ytimenä hävitettäisiin kontrollin, ekonomismin ja hyötytavoitteellisuuden avulla (Rinne ym., 2012, 13). Toisaalta taas markkinabyrokraattisen näkökulman mukaan yliopistot eivät olennaisesti eroa yrityksistä tai muista valtionhallinnon organisaatioista, mikä perustelee tarpeen soveltaa niihin markkinaorganisaatioille ominaisia ohjaus-, hallinto- ja johtamistapoja (Hakala ym., 2003, 9-10; Rinne ym., 2012, 13; Tirronen & Kivistö, 2009, 58).

Suomalaisiin yliopistoihin kohdennetaan monenlaisia odotuksia ja kriittisiä näkökulmia. Niitä on mm. kritisoitu tehottomuudesta sekä pidetty omiin akateemisiin ympyröihinsä sulkeutuneina laitoksina. Tämän myötä yliopistoille on kohdistettu vaatimuksia yhteiskunnallisen merkityksen lisäämisestä ja tehostamisesta niiden toiminnassa. (Hakala ym., 2003, 9-10.) Tähän liittyen Sheila Slaughter ja Larry L. Leslie (1997) toteavat, että yliopiston markkinasuuntautuneisuutta voidaan pitää kannattavana, sillä näin voidaan luoda suhteita yrityksiin ja rahoittajiin sekä parantaa tutkijan, yksikön ja yliopiston statusta ja näkyvyyttä, mikä joissakin tapauksissa mahdollistaa ylipäättään tutkimuksen tekemisen (Hakala ym., 2003, 14-15).

Toisaalta yliopiston edustajien puheenvuoroissa on ilmennyt huolta valtion perusrahoituksen riittävydestä ja yliopistojen autonomian menetyksestä (Hakala ym., 2003, 10). Uusliberalistiset aatteet koetaan usein uhkaksi tutkimuksen riippumattomuudelle (Hakala ym., 2003, 10), kun tuotannollisuuteen ja tehokkuuteen perustuva ulkoinen rahoitus kasvattaa tehokkaiden yksiköiden menestymistä samaan aikaan, kun heikommin tuottavien toimintaedellytykset heikkenevät (Kettunen ym., 2012, 59; Patomäki, 2007, 29).

3.3.1 Vaikutukset yliopistoon, sen henkilöstöön sekä opiskelijoihin.

Traditionaalisen yliopistoon liitetään usein ajatus tutkimuksen ja opetuksen tiiviistä yhteydestä ja keskeisestä roolista niiden toiminnassa. Tämän aatteen voidaan nähdä 2000-luvulla taistelleen uuden globaalin toimintapolitiikan kanssa, mikä on näkynyt yliopistoissa suurentuneina vaatimuksina akateemista opetusta ja tutkimusta kohtaan sekä projektimaisten ja lyhytaikaisten työsuhteiden yleistymisenä. Tulostavoitetta korostava tutkimus ja opetus ovat organisaatiotasolla yhä selkeämmin eriytyneet omiksi toiminta-alueikseen, jonka seurauksena niitä on hallinnoitu ja kehitetty erillisinä toimintoina. (Laiho & Jauhiainen, 2012, 83.) Muutokset näkyvät myös henkilöstön hierarkkisten suhteiden lisääntymisenä ja uusina toiminimikkeinä, joissa tutkimukseen profiloituneet ylimmän tason nimikkeet korostavat tutkimuksen ensisijaisuutta (Laiho & Jauhiainen, 2012, 83; Patomäki, 2005, 44-46).

Yliopistojen massoittuminen, hallintokulttuurin muutos sekä lisääntynyt byrokratia ovat synnyttäneet perinteisten tutkimus- ja opetustehtävien rinnalle uusia tehtäviä hallinnon ja johtamisen saralla, jonka seurauksena akateemisella työntekijällä on entistä vähemmän aikaa perustehtävien hoitamiseen (Aittola, 2001, 133; Laiho & Jauhiainen, 2012, 80; Patomäki, 2005, 52-55; 2007, 124). Tämä on johtanut siihen, että yliopiston toimijat joutuvat työskentelemään yhä enemmän organisaatioiden tulostavoitteiden ehdoilla, jotka saattavat helposti asettua ristiriitaan pedagogisten, tieteellisten tai yksilöllisten arvojen kanssa (Jauhiainen, Rinne & Lehto, 2011, 195). Erityisesti pätkätyöläisyyden voidaan nähdä synnyttävän ongelmia niin yksittäisille tutkijoille kuin laitoksillekin (Hakala ym., 2003, 198), sillä tämä vaikeuttaa työn pitkäjänteistä kehittämistä (Laiho & Jauhiainen, 2012, 83). Lisäksi ulkoisesti rahoitetuissa projekteissa tapahtuva rahoituksen etsiminen ja hakemusten kirjoittaminen on koettu tutkijoiden keskuudessa erittäin työläänä ja aikaa vievänä (Hakala ym., 2003, 198; Patomäki, 2005, 104).

Patomäki kritisoi erityisesti valtionhallinnon palkkauudistusta (UPJ), sillä sen toteuttaminen on hänen mukaansa vienyt ajan lisäksi osan tutkimukseen ja opetukseen tarkoitettuihin resursseihin pidemmällä aikavälillä. Tämän lisäksi UPJ:n voidaan nähdä vaikuttaneen tulosjohtamisen ohella yleiseen käsitykseen siitä, mitä yliopistossa pidetään mielekkäänä, oikeutettuna ja järkevänä toimintana, mikä taas heikentää demokratian toteutumismahdollisuuksia. Pidemmällä aikavälillä tämä lisää palkkaeroja akateemisessa maailmassa, kun saatavilla olevia varoja kohdennetaan huipuille. Tämän johdosta yliopiston

tutkijat ja opettajat joutuvat kilpailemaan keskenään sen sijaan, että he toimisivat yhteisten päämäärien eteen. Kun jaossa oleva rahamäärä pienenee, täytyy kaikkien tuottaa yhä enemmän, jotta edes perustoiminnot saataisiin säilytettyä ja palkat maksettua. (Patomäki, 2005, 39-41, 44-46, 52-55.)

Patomäen mukaan edellä mainitut uudistukset ovat ristiriidassa tieteen vapauden ja yliopistojen itsehallinnon kanssa, mikä johtaa pitkällä tähtäimellä tutkimuksen vähenemiseen sekä opettajien tason ja oman alan tuntemuksen heikkenemiseen (Patomäki, 2005, 55, 98). Tutkijoihin ja opettajiin kohdistuvat paineet vaikuttavat vääjäämättä myös opiskelijoiden asemaan yliopistossa, mikä näkyy esimerkiksi massaluentojen yleistymisenä. Ne ovat korvanneet tehokkaasti muun tyyppistä opetusta, mikä osaltaan vähentää opiskelijoiden henkilökohtaista ohjausta huomattavasti. (Aittola, 2001, 112; Patomäki, 2005, 101.) Sama ilmiö voidaan kokemusteni mukaan havaita myös etä- ja verkko-opintojen yleistymisenä sekä itsenäisen työskentelyn lisääntymisenä. Näiden lisäksi myös opintoaikoja on jatkuvasti pyritty lyhentämään sekä opintorahajärjestelmää muuttamaan kannustavammaksi, jotta opiskelijat valmistuisivat mahdollisimman nopeasti (Patomäki, 2005, 101).

3.3.2 Vaikutukset yliopistojen tieteenaloihin ja tutkimukseen

Yliopistojen uusliberalistinen kehitys on luonut tarpeen niiden tutkimusorganisaatioiden uudistamisen suhteen, kun perinteisten ainelaitosten mukaan organisoidut yksittäiset tieteenalat eivät enää vastaa nykyisten tarpeiden ja painotusten kanssa. Sen sijaan painopiste on muuttunut soveltavan tutkimuksen suuntaan, joka perustuu ongelmakeskeiseen ja monitieteiseen tutkimusotteeseen. Esimerkiksi tekniset tai kauppatieteet pystyvät luontevasti vastaamaan tähän tarpeeseen, sillä ne ovat lähellä kaupallisia markkinoita. Sen sijaan humanististen ja yhteiskuntatieteellisten alojen on huomattavasti vaikeampi tuottaa toimintaansa tai löytää yhteistyökumppaneita yritysmaailmasta. Ne ovat tieteenaloista budjettiriippuvaisimpia ja kohdanneet huomattavaa resurssien leikkaamista ja karsimista. (Kankaala ym., 2004, 73-74, 78.)

Lisääntyneeseen ulkopuoliseen rahoitukseen on suhtauduttu varsin ristiriitaisin tuntein eri tieteenaloilla. Yhtäällä ulkopuolinen rahoitus nähdään tutkimuksen ja opetuksen välttämättömänä lisärahoituksena, kun taas humanistisissa ja yhteiskunnallisissa tieteissä se nähdään usein uhkana tutkimuksen riippumattomuudelle. (Hakala ym., 2003, 10.) Tämän

perusteella on syytä muistaa, että työtävät, arvostukset ja toiminnan resurssit vaihtelevat paljon eri tieteenalakuultuureissa. Näitä eroavaisuuksia tuottavat ongelmien luonne, joka ohjaa oleellisesti konkreettisten tutkimus- ja käsitteellisten ajatteluvälineiden järkevää käyttöönnottoa kullakin tieteenalalla. (Kankaala ym., 2004, 44.)

Yhdysvaltalainen filosofi Martha Nussbaum (2011) on kritisoinut sellaisia uusliberalismille ominaisia näkemyksiä, joissa kansainvälistä talouskasvua ja kilpailukykyä pidetään ensisijaisina kaikkiin muihin periaatteisiin nähden. Hän korostaa humanististen ja taideaineiden tärkeyttä yhteiskunnallisen kehityksen kannalta, sillä niiden avulla voidaan edistää demokratiaa, kriittistä ajattelua ja empatiakykyä sekä laajentaa ihmisten näkemyksiä globaalista maailmasta. Tämän lisäksi Nussbaum toteaa, että yleissivistykseen perustuvat aineet opettavat ensisijaisen tärkeitä taitoja talousosaamisen kannalta, kuten vuorovaikutustaitoja ja kekseliästä tuotekehittelyä. Tämän perusteella siis voidaan todeta, että aineellista hyötyä korostava sekä hyvään kansalaisuuteen ohjaava yleissivistävä koulutus eivät sulje toisiaan pois, jonka vuoksi niitä molempia tarvitaan yhteiskunnassa. (Nussbaum, 2011, 21, 24-25, 98.)

4 Tutkimuksen metodologia ja toteuttaminen

Tässä luvussa kuvaan tutkimuksen metodologiaan ja toteuttamiseen liittyviä vaiheita. Aloitan luvun käsittelemällä tutkimuksen pääsuuntausta eli kvalitatiivista tutkimusta, jonka jälkeen siirryn kuvaamaan sosiaalista konstruktionismia ja sen merkitystä tutkimukseni tieteenfilosofisena viitekehyksenä. Seuraavaksi määrittelen tutkimuksen analyysimenetelmän eli retorisen diskurssianalyysin, tosin taustoitan ensin kyseistä menetelmää kuvaamalla diskurssianalyysia yleisellä tasolla ja vallan näkökulmasta. Tämän jälkeen kuvaan tutkimuksen aineistoa sekä retorisen diskurssianalyysin toteuttamista käytännössä.

4.1 Kvalitatiivinen tutkimus

Toteutan tutkimukseni kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena, jolle on ominaista ymmärtävä selittäminen sekä muihin tutkimuksiin ja teoreettisiin viitekehyksiin viittaaminen (Alasuutari, 2011, 51). Sen kehittämässä on otettu vaikutteita lukuisista ajattelusuunnista ja tutkimustraditioista, kuten hermeneutiikasta, fenomenologiasta sekä analyttisestä kielifilosofiasta. Kvalitatiivisen tutkimuksen olemusta määritellään usein kvantitatiivisen tutkimuksen kautta tuomalla esiin näiden keskinäisiä eroavaisuuksia. Laadullisen tutkimuksen tieteellisyyden kriteerinä voidaan kuitenkin pitää määrän sijasta laatua, jolloin pyritään usein keskittymään varsin pieneen määrään tapauksia, joita analysoidaan mahdollisimman perusteellisesti. Lisäksi sille voidaan pitää ominaisena hypoteesittomuutta, jonka mukaan tutkijalla ei tule olla lukkoon lyötyjä ennakko-olettamuksia tutkimukseen liittyen. (Eskola & Suoranta, 1998, 13, 18-19, 25.)

Metsämuuronen (2006, 131-132) viittaa Syrjäläisen (1994, 103-104) määrittelemiin etnografisen tutkimuksen vaatimukseen todeten, että niitä voidaan soveltaa myös kvalitatiivisessa tutkimuksessa yleisesti. Tämän perusteella hyvältä kvalitatiiviselta tutkimukselta voidaan vaatia muun muassa, että siinä tehtyjä havaintoja on käsitteellistetty relevantisti sekä tarkennettu useaan otteeseen tutkimustehtävän tarkentamisen ohella. Erilaisia vaatimuksia kohdistetaan myös tutkijan rooliin, kun hänen odotetaan kunnioittavan lähdemateriaalin alkuperäistä kontekstia, pitävän mielessään erilaisia vertailevia näkökulmia sekä raportoivan roolinsa ja asemansa vaikutuksista tutkimuksen näkökulmasta. Tässä kappaleessa on mainittu vain osa Metsämuurosen ja Syrjäläisen kuvaamista vaatimuksista,

sillä olen pyrkinyt valikoimaan niiden joukosta sellaisia kvalitatiivisen tutkimuksen piirteitä, joita voidaan pitää relevantteina tämän tutkimuksen näkökulmasta.

Metsämuurosen (2006, 122) mukaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston kerääminen ja analysointi tapahtuvat usein samanaikaisesti ainakin osittain. Hän viittaa Grönforssiin (1982, 145), jonka mukaan analyysissa yhdistyvät analyysi ja synteesi. Tällä tarkoitetaan sitä, että aineisto hajotetaan käsitteellisiksi osiksi, kun taas synteessin avulla saadut osat kootaan uudelleen tieteellisiksi johtopäätöksiksi. Grönfors toteaa, että tällaisesta toiminnasta käytetään myös nimitystä abstrahointi, jolloin tavoitteena on järjestää tutkimusaineisto sellaiseen muotoon, että sen perusteella tehdyt johtopäätökset voidaan irrottaa yksittäisistä henkilöistä, tapahtumista ja lausumista ja siirtää yleiselle käsitteelliselle ja teoreettiselle tasolle.

Laadullisella aineistolla voidaan tarkoittaa pelkistetyimmillään aineistoa, joka on ilmiänsuhtaan tekstiä. Teksti voi olla syntynyt tutkijasta riippuen tai riippumatta, josta esimerkkeinä voidaan pitää haastattelua, havainnointia tai yleisönosastokirjoituksia. (Eskola & Suoranta, 1998, 15.) Erilaisia laadullisia aineistoja voidaan myös analysoida monilla tavoilla, jotka voidaan jakaa kvantitatiiviseen analyysitekniikkaan, teemoitteluun, tyyppittelyyn, sisällönerrittelyyn, diskursiivisiin analyysitapoihin sekä keskustelunanalyysiin (Eskola & Suoranta, 1998, 160).

4.2 Sosiaalinen konstruktioismi

Sosiaalista konstruktioismia voidaan pitää läheisenä tieteenfilosofisena viitekehyksenä diskurssianalyysille (Jokinen, 2016, 251). Vivien Burrin mukaan sosiaalisen konstruktioismin käsite on sen verran laaja, ettei sille ole olemassa vain yhdenlaista, kaiken kattavaa määritelmää. On kuitenkin mahdollista löytää useiden sosiaalisen konstruktioismin perehtyneiden kirjoittajien määritelmistä keskenään yhteneväisiä piirteitä, joiden voidaan ajatella kuvaavan sen keskeisiä ominaisuuksia. (Burr, 2015, 2.)

Sosiaalisen konstruktioismin syntyä ei voida jäljittää tiettyyn aikakauteen, sillä sen voidaan nähdä muodostuneen monien tapahtumien yhteisvaikutuksesta. Keskeisesti sen muotoutumiseen on kuitenkin vaikuttanut postmodernismin aikakausi, jolle on ollut tyyppillistä modernismin perustavanlaatuisen oletusten kyseenalaistaminen. (Burr, 2015, 12.) Myös sosiologisen ajattelun kehityksen voidaan nähdä vaikuttaneen sosiaalisen konstruktioismin sekä yhteiskunnallisten ajatusten muotoutumiseen. Merkittävimpinä vaikuttajina tähän liittyen

voidaan pitää Peter Bergeriä ja Thomas Luckmannia, jotka käsittelevät sosiaalista konstruktionismia teoksessaan *The Social Construction of Reality* (1966). Kyseinen teos hahmotti tieteenhaaran symboliselle interaktionismille, jonka näkemysten mukaan ihmiset rakentavat identiteettejään päivittäisissä kohtaamisissa toistensa kanssa vuorovaikutuksessa. Samansuuntaista ajattelua oli havaittavissa myös sosiaalipsykologian rintamalla 1960-1970-luvulla, kun monet sosiaalipsykologit kritisoivat ihmisen käyttäytymistä tutkivia, laboratorio-olosuhteissa toteutettuja tutkimuksia, sillä niiden ajateltiin jättävän huomiotta oikean maailman kontekstin merkitys ihmisen käyttäytymiselle. (Burr, 2015, 14-16.)

Sosiaalisessa konstruktionismissa vastustetaan positivismiin ja empirismin suuntauksiin perustuvia asenteita ja oletuksia, joiden mukaan vain havaitsemamme asiat ovat olemassa. Se ennemminkin perustuu vastakkaiseen näkemykseen, jonka mukaan ihmisen luomat käsitykset maailmasta eivät tuota objektiivista kuvaa todellisuudesta. Käsitykset ja merkitykset rakentuvat ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa päivittäisissä kohtaamisissa, jonka vuoksi niitä voidaan pitää historiallisesti ja kulttuurisesti sidonnaisina. Tämän vuoksi sosiaalista vuorovaikutusta, erityisesti kieltä, voidaan pitää sosiaalisen konstruktionismin keskeisenä mielenkiinnon kohteena. (Burr, 2015, 2-6.)

Asioiden merkityksellistämisen vaikuttaa aina kaksi vastakkaista tendenssiä, joista ensimmäinen perustuu merkitysten vakiinnuttamisen prosessiin, kun taas toiselle tendenssille ominaista on merkitysten rajojen hämäryys, moninaisuus sekä uusien merkityksellistämisen tapojen esiin nouseminen (Jokinen, 2016, 252). Tähän liittyen voidaan ajatella, että sosiaalisessa konstruktionismissa suhtaudutaan usein kriittisesti valmiina annettuihin, kyseenalaistamattomiin käsityksiin ja konstruktioihin maailmasta. Ihmisten luomat konstruktioita maailmasta ovat sidoksissa valtasuhteisiin eli asioihin ja toimintoihin, joiden ajatellaan olevan yleisesti hyväksytyjä. Sosiaalisen toiminnan välityksellä voidaan siis vahvistaa tai heikentää erilaisia konstruktioita, mikä osaltaan vaikuttaa valtasuhteiden muodostumiseen. (Burr, 2015, 4-6.)

4.3 Diskurssianalyysi

Diskurssianalyysi on kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimusta, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, kuinka sosiaalista todellisuutta tuotetaan sosiaalisissa käytännöissä (Jokinen, Juhila & Suoninen, 2016, 17). Diskursseja voidaan pitää erilaisina

perspektiiveinä maailmasta, jotka ovat sidoksissa ihmisten ja maailman väliseen suhteeseen. Tähän suhteeseen vaikuttavat monenlaiset asiat, kuten yksilöiden henkilökohtaiset identiteetit sekä sosiaaliset suhteet muiden ihmisten kanssa. (Fairclough, 2003, 124.)

Diskurssianalyysissa kielenkäyttöä pidetään käytäntönä, joka ei ainoastaan kuvaa maailmaa, vaan merkityksellistää, järjestää, rakentaa, uusintaa ja muuntaa sosiaalista todellisuutta. Voidaan puhua myös konstruoimisesta eli sellaisten kohteiden merkityksellistämisestä, joista puhutaan tai kirjoitetaan. Ajatus konstruktivisista merkityssysteemeistä sisältää ei-heijastavuuden idean, jonka mukaan kielen tai kielenkäytön ei ajatella heijastavan yksiselitteisesti ulkoista todellisuutta tai sisäistä psyykkistä todellisuutta. (Jokinen, Juhila & Suoninen, 2016, 26-28.)

Jokisen, Juhilan ja Suonisen mukaan diskurssianalyysin teoreettisessa viitekehityksessä vaikuttaa oletus useiden rinnakkaisten tai keskenään kilpailevien merkityssysteemien olemassaolosta. Esimerkiksi sana ihminen on mahdollista merkityksellistää äidiksi, naiseksi tai uskovaiseksi. Merkityksellistämisen prosesseihin vaikuttaa olennaisesti myös niiden konteksti, jonka moniulotteisuus ja mahdollinen vuorovaikutuksellisuus nähdään diskursiivisessa maailmassa rikastuttavana ominaisuutena. (Jokinen, Juhila & Suoninen, 2016, 32, 36-37.)

Aineiston merkityssysteemejä voidaan identifioida neljässä vaiheessa. Näistä ensimmäisessä vaiheessa merkityssysteemit eivät esiinny aineistossa selkeinä kokonaisuuksina, vaan pieninä paloina, joiden tunnistaminen merkityssysteemien osiksi tarkentuu ja usein myös muuntuu analyysin kuluessa. Tämän vuoksi diskurssianalyysi soveltuu huonosti sellaisten kiinteiden alkuhypoteesien rakentamiseen, jotka pyritään todentamaan tai kumoamaan tutkimuksessa. Toisessa identifiointivaiheessa taas pyritään muodostamaan yhteneväisiä kielenkäytön alueita, joilla voidaan tehdä ymmärrettäväksi monenlaisia aiheita tai teemoja. Voidaan esimerkiksi puhua individualismidiskurssista, jolla voidaan tehdä ymmärrettäväksi monia yksilökeskeisyyteen liittyviä asioita, kuten harrastamista, asumista tai koulutusta. (Suoninen, 2016, 53.)

Merkityssysteemien kolmannessa identifiointivaiheessa tutkijan tulee omien konstruktoiden muodostamisen ohella tukeutua tulkinnoissaan myös sellaisiin eroihin ja ristiriitoihin, joihin kielenkäyttäjät tai toimijat suuntautuu. Neljäs identifioinnin vaihe taas sisältää ajatuksen, jonka mukaan sanojen käytöllä ja muilla symbolisilla teoilla on kirjaimellisten merkitysten ohella

usein myös vaikeasti havaittavia merkityksiä. Esimerkiksi yhteisön käsite voi merkitä eri ihmisille hyvinkin erilaisia asioita. (Suoninen, 2016, 54.)

4.3.1 Diskurssianalyysi vallan näkökulmasta

Tämän tutkimuksen aineistossa näkyvät vahvasti erilaisten diskurssien keskinäiset valtataistelut, jonka vuoksi analysoin sitä vallan ja retoriikan näkökulmasta. Samasta syystä kuvaan tutkimuksen aineiston kirjoittajia jatkossa subjektiposition käsitteellä, sillä se soveltuu parhaiten valtasuhteita painottavaan analyysiin (Jokinen, Juhila & Suoninen, 2016, 46).

Valtasuhteita analysoitaessa ollaan kiinnostuneita diskurssien välisistä ja sisäisistä valtasuhteista sekä hegemonisten diskurssien muotoutumisesta, ideologisista seurauksista ja kyseenalaistamisen mahdollisuudesta (Jokinen & Juhila, 2016, 75). Toisin sanoen jotkin diskurssit voivat saada muita diskursseja tukevamman jalansijan, jolloin niistä saattaa muodostua yhteisesti jaettuja ja itsestään selvinä pidettyjä totuuksia, jotka vaihtavat vaihtoehtoisia totuuksia (Jokinen, Juhila & Suoninen, 2016, 36). Hegemonisten diskurssien kamppailussa on siis kyse jatkuvasta epävakaisuudesta sekä vallan ja vastarinnan välisestä jännitteestä, jolloin mitään tulkintaa sosiaalisesta todellisuudesta ei voida pitää lopullisena (Jokinen & Juhila, 2016, 99).

Diskurssien ja vallan yhteen kietoutumisen tarkastelussa voidaan erottaa kaksi toisiinsa sidoksissa olevaa aspektia: valta diskurssien välisissä ja sisäisissä suhteissa. Näistä ensimmäisessä on kyse diskurssien keskinäisestä hierarkisoitumisesta, jolloin voidaan analysoida, minkälaiset sosiaalisen todellisuuden jäsenystävät dominoivat aineistossa. Tällöin mielenkiinto ohjautuu erilaisiin kulttuurisiin itsestäänselvyksiin, jotka ovat muodostuneet luonnollisiksi ja kyseenalaistamattomiksi totuuksiksi vieden elintilaa muilta diskursseilta. (Jokinen & Juhila, 2016, 76.) Valta-analyysi tarkentuu kuitenkin entisestään, kun tarkastellaan diskurssien sisäisiä valtasuhteita. Tällöin on olennaista tarkastella, mitä diskursseissa sanotaan tai tehdään, millaisia toimijoiden väliset suhteet ovat sekä millaisiin subjektipositioihin ihmiset voivat asemoitua tai tulevat asemoiduiksi. (Jokinen & Juhila, 2016, 85-86.)

Hegemonisten diskurssien identifioimisessa analyysin alkuvaihetta voidaan pitää samankaltaisena kuin diskurssien identifioinnissa yleensäkin. Aluksi pyritään hahmottamaan

erilaisia merkityksiä aineistosta, joiden avulla rakennetaan ymmärrystä isommista kokonaisuuksista eli diskursseista. Tarkastelemalla elementtejä suhteessa kulloiseenkin tilannesidonnaiseen merkityskontekstiin voidaan niiden luonne tunnistaa ja tulkita. Mitä useammassa yhteydessä tietty diskurssi nousee esille, sitä hegemonisempaan sitä voidaan pitää. (Jokinen & Juhila, 1991, 67-72; Jokinen & Juhila, 2016, 80.) Voidaan myös ajatella, että mitä itsestään selvempänä ja vaihtoehdottomampana jokin diskurssi näyttäytyy aineistossa, sitä vahvempana sitä voidaan pitää, vaikka se ei lukumääräisesti aineistoa dominoisikaan. Tällöin muut, kenties useammin toistuvat diskurssit, voivat tukea vahvempaa diskurssia esimerkiksi legitimoimalla sen oikeutusta. (Jokinen & Juhila, 2016, 80-81.)

4.3.2 Retorinen diskurssianalyysi

Retorisessa diskurssianalyysissä tarkastellaan merkitysten tuottamisen kielellisiä prosesseja siten, kuinka jotkin todellisuuden versiot saadaan vakuuttaviksi ja kannatettaviksi sekä kuinka yleisö saadaan sitoutumaan niihin. Kyseisellä analyysimenetelmällä voidaan analysoida monenlaisia aineistoja, joista keskeisimpinä voidaan pitää erilaisia kirjallisia dokumentteja, kuten lehtikirjoituksia tai mainoksia. (Jokinen, 2016, 338.) Retoriikkaan painottuva analyysi soveltuu hyvin diskurssianalyttisiin tutkimuksiin, vaikka näiden lähestymistapojen välillä on myös eroavaisuuksia. Retoriikassa huomio kohdistetaan erilaisten lausumien muotoiluun ja yleisösuhteen tarkasteluun, kun taas diskurssianalyysissä asioita tarkastellaan vahvemmin osana kulttuuristen merkitysten tuottamista sekä ihmisten välistä vuorovaikutusta. (Jokinen, 2016, 261.)

Vakuuttelevaa retoriikkaa tarkastellaan diskurssianalyysissä usein faktan konstruointina, jolloin erilaiset kuvaukset yritetään saada vaikuttamaan kiistämättömiltä tosiasioilta. Tämän seurauksena sosiaalisen todellisuuden konstrukttiivinen luonne hämärtyy ja vaihtoehtoiset todellisuuden jäsenystävät katoavat. Retoriikkaa analysoitaessa onkin syytä muistaa, ettei tutkijan tehtävänä ole pohtia argumentoinnin totuudenmukaisuutta, subjektipositioiden ajatuksia tai sitä, onko tekstin retoristen keinojen käyttö tietoista vai tiedostamatonta toimintaa. Sen sijaan olennaista on tarkastella, mitä retorilla keinoilla saadaan aikaan argumentaatiossa. (Jokinen, 2016, 338, 341-343; Potter, 1996, 112.)

Diskurssianalyysissä puhutaan asenteiden sijaan ennemminkin asemoitumisesta, jolla tarkoitetaan sosiaalista toimintaa sekä tietynlaisen position ottamista julkisessa keskustelussa.

Asemoituminen ei tapahdu koskaan tyhjiössä, vaan se on aina osa laajempaa kontekstia, jolloin voidaan puhua argumentaatiokontekstista tai retorisesta kontekstista. Esitettyjen argumenttien tarkastelussa kysytään tällöin aina, missä ne on esitetty ja mitä niillä tavoitellaan erilaisissa konteksteissa. (Billig, 1991, 19, 43; Jokinen, 2016, 339.) Kontekstin huomioimista voidaan pitää tärkeänä, sillä viime kädessä argumentin vakuuttavuus rakentuu vasta sen vastaanotossa puhuja-yleisösuhteen kautta. Argumentaatiossa ei voida nimittäin koskaan olettaa, että samat vakuuttamisen keinot toimisivat kaikissa käyttöyhteyksissä samalla tavalla. (Jokinen, 2016, 340-343.)

Argumentointia voidaan vahvistaa sellaisilla retorisilla keinoilla, joissa keskitytään joko väitteen esittäjään tai itse argumentteihin. Tarkasteltaessa väitteen esittäjään keskittyvää argumentointia voidaan esimerkiksi ajatella, että luotettavana pidetty esiintyjä saa helpommin kannatusta argumentilleen verrattuna arveluttavana pidettyyn esiintyjään. Esitettyä argumenttia voidaan taas vahvistaa sellaisilla retorisilla keinoilla, joilla sen sisältö saadaan näyttämään mahdollisimman totuudelliselta tai muuten kannatettavalta. Esittäjään sekä väitteeseen keskittyvä argumentointi kietoutuvat usein toisiinsa. (Jokinen, 1999, 132-133.)

Argumentaatiossa voidaan pyrkiä oman position puolustamisen ja vahvistamisen ohella vastaposition heikentämiseen ja kritisointiin (Jokinen, 2016, 342; Potter, 1996, 106-107). Näistä vastapositiona voidaan heikentää hyökkäämällä sen argumentteja vastaan, jolloin pyritään vahingoittamaan sitä. Toinen vaihtoehto on taas tukeutua puolustavaan retoriikkaan, jolloin omaa positiota vahvistetaan siten, ettei sitä pystytä vahingoittamaan. Puolustavaa ja hyökkäävää retoriikkaa ei tule kuitenkaan ajatella toistensa vastakohtina, sillä niitä voidaan usein käyttää myös rinnatusten toisiaan täydentämässä. (Jokinen, 1999, 130-132, 156; Potter, 1996, 106-107.)

Argumentoinnin vakuuttavuutta voidaan lisätä hyödyntämällä liittoutumisasteen sääntelyyn sekä etäännyttämiseen perustuvia retorisia keinoja. Näistä molemmissa tarkastellaan, sitoutuuko subjektipositio itse esittämäänsä väitteeseen vai etäännyttääkö hän itsensä ja intressinsä siitä toimimalla ainoastaan alkuperäisen argumentin neutraalina välittäjänä. (Jokinen, 1999, 133, 136-137; Potter, 1996, 123, 128, 142-149.) Lisäksi tekstissä voidaan hyödyntää tosiasiapuhetta. Tällöin asiat yritetään saada näyttämään subjektipositiosta riippumattomilta tosiasioilta, minkä seurauksena hänen vastuunsa asioiden kulusta vähenee. Tosiasiapuhe rakentaa vain yhdestä vaihtoehdosta mahdollisen tai järkevän, jolloin se

tehokkaasti tukahduttaa alleen vaihtoehtoiset artikulaatiotavat. Sitä voidaan myös verrata vaihtoehdottomuusstrategiaan. (Jokinen, 1999, 140.) Tällöin pyritään vakuuttamaan lukijat siitä, että asioita on mahdollista ja järkevää tehdä vain yhdellä tavalla (Juhila, 2016, 157).

Argumentin vakuuttavuutta voidaan lisätä puhujakategorialla tai asiantuntijalausunnolla oikeuttamalla (Jokinen, 1999, 135, 138-139). Tällöin vain tietyistä toimijoista muodostuneet ryhmät voidaan katsoa etuoikeutetuiksi tietynlaisten asioiden tuntemisen ja tietämisen suhteen, jolloin heidän lausunnoilleen voidaan antaa erityistä tunnustusta (Potter, 1996, 114). Esimerkkinä voidaan mainita professorin kategoria, jota voidaan pitää varsin yleisesti hyväksyttynä tietäjän kategoriana (Jokinen, 1999, 135). Lisäksi argumentoinnissa voidaan tukeutua konsensukseen, jolloin vedotaan yleisesti tai eri tahojen keskuudessa hyväksytyihin (kulttuurisiin) näkemyksiin, normeihin ja toimintatapoihin, joiden asemaa pidetään itsestään selvänä. Myös me-retoriikan käyttö voidaan nähdä konseksuksella vahvistamisena, sillä tällöin annetaan ymmärtää, ettei subjektipositio seiso väitteen takana yksin, vaan esiintyy laajemman joukon nimissä. (Jokinen, 1999, 138-139.)

Michael Billigin mukaan (1987, 134-135, 152) argumentointia voidaan tehostaa kategorisoimalla asioita erilaisiin luokkiin (Jokinen, 1999, 141). Tällöin asioiden ja tapahtumien merkityksiä muodostetaan niiden erityisten ominaisuuksien perusteella. Määritelmien avulla voidaan kategorisoida asioita esimerkiksi hyväksi tai pahaksi. (Potter, 1996, 111.) Argumentointia voidaan myös vahvistaa hyödyntämällä siinä yksityiskohtaisia tietoja ja narratiiveja, jolloin saadaan luotua mahdollisimman uskottava ja totuudenmukainen vaikutelma asioista. Tällöin voidaan päätellä, että subjektipositio itse on ollut paikalla havainnoimassa asioita. Narratiivien avulla voidaan antaa myös kuulijan muodostaa itse omat mielipiteensä ja päätelmänsä eri asioihin liittyen, jolloin subjektiposition ei itse tarvitse todeta mahdollisia ikäviä asioita. (Jokinen, 1999, 144; 2016, 356; Potter, 1996, 117-118, 162-166.)

Jonathan Potterin, Margaret Wetherellin ja Andrew Chittyn (1991, 134-135, 152) mukaan kvantifiointi eli määrällistäminen on yleinen argumentointitapa, joka voi olla joko numeerista (esim. luvuilla, prosenteilla ja taulukoilla) vahvistamista tai sanallista (esim. ”pieni” ja ”valtava”) (Jokinen, 1999, 146). Analysoidessa voidaan esimerkiksi tarkastella, mitä kvantifioidaan, kuinka kvantifiointia käytetään argumentoinnissa sekä mitä kvantifioinnilla saadaan aikaiseksi eri tilanteissa (Jokinen, 1999, 146). Lisäksi tekstissä voidaan käyttää metaforia ja ääri-ilmaisuja (Jokinen, 1999, 148), joista metaforilla voidaan värittää puhetta ja

tehdä uusia asioita ymmärrettäväksi jo aiemmin tunnetun avulla. Klassisen määritelmän mukaan sitä voidaan pitää vertauksena ilman kuin-sanaa. Metaforat ovat kulttuurisidonnaisia, sillä niiden tehokkuus viestinnässä edellyttää, että viestijä ja vastaanottaja ymmärtävät metaforan samalla tavalla. (Kakkuri-Knuuttila, 1998, 258-260.) Ääri-ilmaisuilla (esim. ”entistä harvemmille” ja ”koko maailmalle”) taas subjektipositio voi maksimoida tai minimoida kuvaamansa kohteen piirteitä, oikeuttaa omaa toimintaansa tai luoda mielikuvaa jonkun toiminnan säännönmukaisuudesta (Jokinen, 1999, 150-151).

Vasta-argumentteihin varautuminen on yleisesti käytetty retorinen keino, jonka avulla voidaan suojata omia väitteitä mahdollisilta vastaväitteiltä. Tällöin toiselta osapuolelta viedään mahdollisuus käyttää tiettyjä argumentteja. Vasta-argumentteihin varautumista voidaan tarkastella myös suostuttelevan retoriikan näkökulmasta, sillä sen avulla argumentointia voidaan muokata erilaisille yleisöille sopivaksi. (Jokinen, 2016, 366-367.) Tätä voidaan pitää myös yleisön huomioimisena, mikä osaltaan saattaa luoda vastustajille sellaisen tunteen, että heidän näkemyksiään pyritään huomioimaan ja kenties ymmärtämään subjektipositio argumentoinnissa. Tämän johdosta voidaan ajatella, että subjektipositio pääsee vaikuttamaan syvemmin vastustajien näkemyksiin, jolloin hän saattaa saavuttaa argumenteillaan yhä laajemman kannattajakunnan.

Argumentoinnissa voidaan käyttää ironiaa, sarkasmia ja huumoria, joiden avulla voidaan luoda kilpailevista vasta-argumenteista negatiivisia, esimerkiksi naurettavuuteen perustuvia mielikuvia (Jokinen, 2016, 367; Potter, 1996, 112). Lisäksi argumentointia voidaan vahvistaa havainnollistavien esimerkkien ja erilaisten vertausten kautta, mikä saattaa tehdä sen sanomasta lukijoille helpommin ymmärrettävän ja vastaanotettavan (Jokinen, 1999, 153). Näiden ohella aineistosta voidaan löytää myös asioiden yleistämistä, sanontoja (esim. ”potkaistiin pellolle”), superlatiiveja (esim. ”paras”, ”tehokkaimmin”) ja vastakohtapareja (esim. ”hyvä-huono”) sekä intertekstuaalisuutta ja symboliikkaa, jolla viitataan teksteissä erilaisiin (yhteiskunnallisiin) asioihin ja tapahtumiin.

4.4 Tutkimuksen aineisto

Aineisto koostuu 20:stä tekstistä, joista 19 on julkaistu *Helsingin Sanomissa* ja yksi *Uusi Suomi* -verkkolehden *Puheenvuoro* -blogipalvelussa. *Helsingin Sanomien* teksteistä valtaosa on mielipidekirjoituksia (18), tosin joukosta löytyy myös yksi pääkirjoitus. Kyseinen

pääkirjoitus sekä yksi mielipideteksti on luokiteltu lehdessä myös *Vieraskynä* -kirjoituksiksi. Seuraavassa taulukossa kuvataan tarkemmin julkaistujen tekstien määrää julkaisuvuosiin nähden.

Taulukko 1. Julkaistujen tekstien määrä julkaisuvuosiin nähden

Julkaisuvuosi	Julkaisujen määrä
2000	1
2004	4
2005	1
2007	1
2008	2
2010	1
2013	1
2014	2
2015	3
2016	3
2018	1

Aineiston tekstit ovat jakautuneet 2000-2018 väliselle ajanjaksolle melko tasaisesti, tosin vuonna 2004 julkaistujen kirjoitusten määrä on ollut hieman korkeampi muihin vuosiin nähden. Tutkimusaineiston pienuuden takia ei ole mahdollista tehdä laajoja yleistyksiä julkaisumäärien vaihtelevuuteen liittyen, mutta tätä voidaan kuitenkin pohtia suuntaantavasti. Esimerkiksi vuoden 2004 korkeampaan julkaisumäärään on saattanut vaikuttaa Suomessa vuonna 2005 käynnistetty yliopistouudistus, josta säädettiin vuonna 2010 voimaan astuneella uudella yliopistolaille (Patomäki, 2005; Tomperi, 2009, 145, 181).

Aineiston haku on tapahtunut osittain samaan aikaan kuin muu tutkimuksen suunnittelu- ja kirjoittamisprosessi. Etsin aineistoa ensimmäistä kertaa jo keväällä 2018 *Uusi Suomi*-verkkolehden *Puheenvuoro*-blogipalstalta sekä *Helsingin Sanomien*, *Aamulehden* ja *Acatiimin* verkkolehdistä. Kuitenkin tutkimusaiheeni rajautuessa ja selkiytyessä etsin eniten aineistoa (erityisesti mielipidekirjoituksia) *Helsingin Sanomista*, sillä koin löytäväni sieltä parhaimmalla todennäköisyydellä sellaista tutkimusaineistoa, joka vastaa hyvin tutkimuskysymyksiini. Lisäksi *Helsingin Sanomia* voidaan pitää valtakunnallisena

sanomalehtenä, koska sillä on eniten levikkiä Suomessa (ks. MediaAuditFinland, levikkitilastot vuosilta 2016-2018). Laaja levikki sekä mielipidepalstalle kirjoittamisen helppous ja anonymiteetti saattavat houkutella monia, taustoiltaan heterogeenisiä kirjoittajia, minkä seurauksena aiheeseen liittyvä keskustelu voi lisääntyä ja monipuolistua. Tavoitteenani on ollut löytää noin 1-3:n sivun mittaisia, tiiviisti ja ytimekkäästi kirjoitettuja tekstejä, jotka ottavat selkeästi kantaa tutkimusaiheeseen. Valikoin erityisesti sellaisia tekstejä, joiden näkemykset ovat mahdollisimman kärjistettyjä ja vastakkaisia toisiinsa nähden, sillä koen tämän monipuolistavan aineiston retorista analyysia.

Etsin tutkimukseen aineistoa muun muassa seuraavilla hakusanoilla: *“yliopistouudistus”*, *“kilpailu yliopisto”*, *“tehokkuus yliopisto”*, *“uusliberalismi”*, *“uusliberalistinen yliopisto”*, *“sivistys yliopisto”* ja *“yritys yliopisto”*. Käytin näistä *“yliopistouudistus”* -hakusanaa siksi, koska monissa kyseistä aihetta käsittelevissä teksteissä nousi usein esille myös uusliberalismiin liittyviä teemoja. Löysin näiden hakusanojen avulla suurimman osan tutkimusaineistostani. Olen kuitenkin teoreettisen viitekehyksen kirjoittamisen aikana seurannut jatkuvasti julkista keskustelua tutkimusaiheeseen liittyen, joten lopullinen aineisto on ollut kasassa analysoinnin aloittamisvaiheessa kesäkuussa 2019.

Alun perin etsin aineistoa vuoden 2010 yliopistouudistuksen voimaan astumisen ajankohdasta vuoteen 2019. Päädyin kuitenkin laajentamaan tätä aikaväliä 2000-luvun alkuun saakka, sillä löysin monia ennen 2010-lukua julkaistuja tekstejä, jotka sopivat hyvin ominaisuuksiltaan tutkimukseni aineistoksi. Lisäksi uusliberalistista kehitystä on tapahtunut maailmanlaajuisesti jo 1970-1980-luvuilta lähtien yliopistojen keskuudessa (esim. Patomäki, 2005; 60-61; 2007, 70), minkä perusteella aihe on ollut ajankohtainen jo pitkään.

4.5 Aineiston analyysin toteuttaminen

Olen analyysia tehdessä ottanut vaikutteita Jokisen, Juhilan ja Suonisen teoksen *Diskurssianalyysi: teorian, peruskäsitteet ja käyttö* (2016) eri kappaleista, jotka käsittelevät diskurssien valtasuhteiden ja retoriikan analysoimista. Olen muun muassa tukeutunut Jokisen ja Juhilan valtasuhdeanalyysiin (2016, 75-104) ja aineistosovellutuksiin (2016, 145-211) sekä lukuihin, joissa käsitellään diskurssianalyysin retoriikkaa ja responsiivisuutta (2016, 259-261, 291-300) sekä vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoimista (2016, 337-368).

Aloitin jokaisen lehtikirjoituksen analysoinnin lukemalla tekstin ensin läpi muutamaa otteeseen, jonka jälkeen poimin siitä löytämiäni keskeisimpiä teemoja ja tekstikatkelmia. Tämän jälkeen tarkastelin teemojen yhtäläisyyksiä ja eriävyyksiä, minkä pohjalta muodostin niistä diskursseja. Keksinkin diskursseille alustavat otsikot ja keräsin niiden alle diskursseja kuvaavia lainauksia sekä tekstikatkelmia, joissa alustavasti analysoin diskurssien ja katkelmien ominaisuuksia. Seuraavaksi keskityin tarkastelemaan lähemmin tekstin retorisia keinoja, jotka vahvistavat esiin nousseita diskursseja. Analysoin jokaisen lauseen huolellisesti ja yksityiskohtaisesti, jonka lisäksi kirjoitin omia tulkintojani siitä, mitä retorisilla keinoilla todennäköisesti tavoitellaan tekstin diskursseissa. Tämän jälkeen kokosin retoriset keinot diskurssien otsikoiden alle sekä tarkastelin ja viimeistelinkin näistä syntyneitä kokonaisuuksia.

Analyysin aikana havaitsin, että tietyt teemat toistuivat vahvana lähes kaikissa teksteissä, minkä takia niistä oli suhteellisen helppo muodostaa selkeitä diskursseja. Sen sijaan eräs alustava diskurssi, jonka olin nimennyt tieteenalojen väliseksi diskurssiksi, ei esiintynyt aineistossa läheskään yhtä vahvana. Tämä diskurssi käsitteli yliopistojen uusliberalistisia aatteita ja toimintamalleja tieteenalojen näkökulmasta. Analyysin loppuvaiheessa päätin yhdistää tieteenalojen välisen diskurssin muihin diskursseihin, sillä koin niiden sisältöjen sivuavan yliopistojen tieteenalojen toimintaan liittyviä aihepiirejä. Tätä muokkausta lukuun ottamatta diskurssien teemat ja aihepiirit pysyivät analyysin alusta loppuun melko samoina, tosin niiden nimet ja yksityiskohdat muokkaantuivat ja tarkentuivat jatkuvasti analyysin edetessä. Havaitsin myös, että diskursseissa esiintyy jonkin verran päällekkäisiä teemoja, mikä ei kuitenkaan mielestäni hämää diskurssien rajoja liikaa.

5 Tutkimuksen tulokset

Tutkimuksen tulosten mukaan aineistosta voidaan löytää neljä diskurssia; ajan henki -, humanistinen -, kilpailukyky - sekä perinteinen yliopisto -diskurssi. Näistä ajan henki - ja humanistinen diskurssi ovat kaikista vahvimpia, sillä niitä esiintyy aineiston jokaisessa tekstissä. Ne myös jakautuvat kahteen alaluvun alalukuun, joissa käsitellään yliopistojen uusliberalistisia aatteita ja toimintamalleja vastustavia ja puolustavia näkemyksiä. Perinteinen yliopisto -diskurssia voidaan taas havaita yhdessätoista ja kilpailukyky -diskurssia yhdeksässä tekstissä kahdestakymmenestä. Lisäksi tuloksista voidaan yleisesti havaita, että yliopistojen uusliberalistisia aatteita ja toimintamalleja puolustetaan yhteensä yhdeksässä ja vastustetaan yhdessätoista tekstissä 20:stä.

Kaikista diskursseista ja teksteistä voidaan havaita laajasti puhujakategorian ja asiantuntijuuden korostamiseen perustuvaa argumentointia. Suurimmassa osassa teksteistä (18/20) tuodaan asiantuntijuutta esille työ- ja koulutustaustojen välityksellä, minkä voidaan ajatella joko vahvistavan argumentointia tai asettavan sen mahdollisesti kriittiseen valoon; esimerkiksi professorin kategoriasta esitettyjä argumentteja saatetaan usein pitää erityisen vakuuttavina (Jokinen, 2016, 346) verrattuna opiskelijan väitteisiin. Tämän aineiston subjektipositiot ovat muun muassa professoreita, tohtoreita, dosentteja ja (jatko)opiskelijoita, jonka lisäksi he edustavat lukuisia eri tieteenaloja. Voidaankin ajatella, että edellä mainitut asiat voivat vaikuttaa lukijoiden käsityksiin subjektipositioden asiantuntijuuden kattavuudesta, mikä osaltaan saattaa vahvistaa tai heikentää diskurssien argumentointia.

Diskurssien retoriikkaa voidaan yleisesti luonnehtia todella voimakkaana, mikä saattaa herättää lukijoissa monenlaisia tuntemuksia ja mielipiteitä, jotka saattavat asettua puolesta tai vastaan diskurssien argumentointiin nähden. Tämän perusteella voidaan ajatella, että voimakas retoriikka voi tilanteesta riippuen joko vahvistaa argumenttia tai asettaa sen kyseenalaiseen valoon; lukijat voivat esimerkiksi kokea tällaisen retoriikan vääristelevän, liioittelevan tai yleistävän todellisuutta vahvasti, mikä saattaa heikentää argumenttien vakuuttavuutta. Lopulta voidaan ajatella, että lukijat itse päättävät voimakkaan retoriikan suhteen, vakuuttaako sen sanoma heidät vai ei.

Seuraavissa alaluvuissa selostan diskurssien ominaisuuksia ensin yleisellä tasolla, jonka jälkeen analysoin niitä keskeisimmin kuvaavia aineistokatkelmia ja retorisia keinoja. Olen

esittänyt kyseiset katkelmat alkuperäisinä poistamalla niistä ainoastaan sellaisia kohtia, jotka eivät liity olennaisesti diskursseihin. Poistettuja kohtia kuvaan (- -) merkillä.

5.1 Ajan henki -diskurssi

Ajan henki -diskurssissa kuvataan suomalaisessa ja globaalissa yhteiskunnassa tapahtuvaa yliopistojen uusliberalistista kehitystä ajankohtaisena ja jossain määrin jopa väistämättömänä asiana, jota tulee tapahtumaan todennäköisesti myös tulevaisuudessa. Diskurssissa nousee esille, että yliopistoihin kohdistetaan monenlaisia vaatimuksia uudistaa ja päivittää näkemyksiänsä ja toimintatapoja uusliberalististen aatteiden mukaisesti, mikäli ne haluavat pysyä mukana nykyisessä ja tulevassa yhteiskuntakehityksessä. Tämä puolestaan herättää ajan henki -diskurssissa monenlaisia mielipiteitä puolesta ja vastaan.

Käsittelen ensimmäisessä alaluvussa tekstikatkelmia, joissa puolustetaan yliopistojen uusliberalistisia aatteita ja toimintatapoja vetoamalla nykyiseen “ajan henkeen”. Näissä katkelmissa luodaan yleisesti mielikuvaa siitä, että uusliberalistinen yliopisto on nykypäivälle ja tulevaisuudelle relevantti ja jopa ainoa mahdollinen instituutio, joka voi vastata nykyisen ja tulevaisuuden yhteiskunnan ihanteisiin ja vaatimuksiin. Tämän jälkeen kuvaan seuraavassa alaluvussa uusliberalistisia yliopistoja vastustavia tekstikatkelmia, joissa tunnustetaan nykyajalle ominainen yliopistojen uusliberalistinen kehitys, tosin se nähdään negatiivisessa ja synkässä valossa; ikään kuin kohtalona, johon on haastavaa vaikuttaa. Tämän osaltaan saattaa herättää lukijoissa monenlaisia tunteita, kuten vihaa, pelkoa tai epävarmuutta, minkä seurauksena he saattavat alkaa vastustamaan yliopistojen uusliberalistista kehitystä.

Yliopistojen uusliberalistisen kehityksen rinnalla vaikuttaa monenlaisia aatteita ja ideologioita. Näistä merkittävimminä voidaan tässä diskurssissa pitää yliopistojen traditioihin, historiaan ja sivistykseen perustuvia aatteita. Ajan henki- diskurssista voidaan myös havaita, että yliopistojen uusliberalistiset ja perinteiset aatteet ovat runsaasti vuorovaikutuksessa keskenään; niiden voidaan nähdä jopa kamppailevan toisiaan vastaan. Vaikka yliopistojen uusliberalistista kehitystä voidaan siis tämän diskurssin perusteella pitää nykyään melko hallitsevana, kohtaa se tästä huolimatta vastustusta erityisesti yliopistojen “perinteisten” aatteiden kannattajien suunnalta.

5.1.1 Uusliberalististen yliopistojen puolustajat

Yliopistojen strategisen johdon pitäisi uudistaa oppilaitoksia sekä yliopiston työntekijöiden edun nimissä että Suomen kilpailukyvyn tähden. - - Uusia liiketoimintamalleja innovoitaessa on uskallettava kyseenalaistaa perinteiset ajatusmallit. (Järvi/Pääkirjoitus/Vieraskynä, 2.10.2015.)

Tekstikatkelmissa luodaan vaihtoehdottomalla sävyllä mielikuvaa siitä, että suomalaisten yliopistojen on välttämätöntä uudistua, mikäli ne haluavat pysyä mukana yhteiskuntakehityksessä, varmistaa yliopistojen työntekijöiden etujen toteutumisen sekä säilyttää Suomen kilpailukyvyn. Tätä vaikutelmaa vahvistaa myös tekstissä käytetty liittoutumisasteen sääntely, etäännyttäminen ja tosiasiapuhe, mikä tarkoittaa, että subjektipositio häivyttää itsensä ja motiivinsa asioista ja tapahtumista vetoamalla työntekijöiden etuihin ja Suomen kilpailukyvyn säilymiseen, joita voidaan pitää ikään kuin hänestä riippumattomina tosiasioina. Näiden lisäksi subjektipositio nostaa esimerkin uusien liiketoimintamallien innovoimisesta, mikä voidaan nähdä uusliberalistisille aatteille läheisenä toimintana.

Subjektipositio käyttää tekstikatkelmissa kategorisointia (“perinteiset ajatusmallit”, “uusia liiketoimintamalleja”, “työntekijöiden edun”), jonka lisäksi hän huomioi sellaisia vasta-argumentteja, joissa ollaan huolissaan yliopistojen työntekijöiden asemasta. Tämän johdosta vastustajat saattavat kokea, että heidän näkemyksiään ja mahdollisia huolia edellä mainitun suhteen huomioidaan, ymmärretään ja arvostetaan argumenteissa aidosti ja kokonaisvaltaisesti. Subjektipositio pääsee tällöin vaikuttamaan syvemmin vasta-argumentoijien näkemyksiin, minkä johdosta hän saattaa saavuttaa argumenteillensa yhä laajemman kannattajakunnan.

Jo nykyinen yliopistolainsäädäntö antaa yliopistoille mahdollisuuden jakaa tutkimus- ja koulutusmarkkinat keskenään (Järvi/Pääkirjoitus/Vieraskynä, 2.10.2015).

Opetusministeriö on suositellut vahvuusalueiden hakemista yliopistoilta (Nurmi/Mielipide, 11.4.2016).

Tekstikatkelmissa vedotaan yliopistolainsäädäntöön ja opetusministeriön suosituksiin, joiden avulla subjektipositiot luovat sellaista mielikuvaa, että suomalaisilta yliopistoilta odotetaan uudistumista näiden nykyajalle ominaisten suositusten mukaisiksi. Katkelmien retoriikan voidaan tulkita perustuvan oman argumentoinnin puolustamiseen, vaihtoehdottomuuteen,

tosiasiapuheeseen ja liittoutumisasteen sääntelyyn, kun niiden subjektipositiot pyrkivät etäännyttävät itsensä ja motiivinsa yliopistojen uudistamisen suhteen vetoamalla edellä mainittuihin asioihin. Näiden lisäksi katkelmissa on käytetty esimerkkejä, yksityiskohtia, kategorisointia (“nykyinen yliopistolainsäädäntö”, “tutkimus- ja koulutusmarkkinat”, “vahvuusalueiden”), konsensuksella ja asiantuntijalausunnolla vahvistamista (“opetusministeriö”, “yliopistolainsäädäntö”) sekä metaforia ja sanontoja (“- - jakaa tutkimus- ja koulutusmarkkinat keskenään”, “- - vahvuusalueiden hakemista yliopistoilta”).

Suomen yliopistolaitoksen ongelma on ollut se, että yksiköitä on perustettu joka niemennotkoon ja saarelmaan, sekä se, että kaikkia on rahoitettu liian tasapäisesti - - (Tikkanen/Mielipide, 24.5.2008).

Tekstikatkelmassa kritisoidaan suomalaisten yliopistojen määrää ja niiden rahoituspolitiikkaa, minkä perusteella sen sävyä voidaan pitää hyökkäävänä. Tätä vahvistaa vaihtoehdottomuuteen perustuva argumentointi, mikä saattaa hyökkäävän retoriikan ohella luoda lukijalle mielikuvaa siitä, että yliopistojen määrä ja niiden rahoituspolitiikka eivät vastaa nykyajan yhteiskunnan tarpeisiin ja ihanteisiin. Tämä taas voi luoda lukijalle yliopistojen ei-uusliberalistisista toimintamalleista ja niitä kannattavista vasta-argumenteista negatiivisia mielikuvia, jotka perustuvat mm. epärationaalisuuteen, tehottomuuteen, tasapäistämiseen sekä uudistus- ja kehittymishaluttomuuteen.

Tekstikatkelmissa on hyödynnetty yleisellä tasolla kärjistyksiä, yleistyksiä, esimerkkejä, huumoria ja ironiaa ja yksityiskohtia. Näiden lisäksi voidaan löytää ääri-ilmaisuja (“- - joka niemennotkoon ja saarelmaan”, ”- - kaikkia on rahoitettu liian tasapäisesti - -”), kategorisointia (“Suomen yliopistolaitoksen”, “niemennotkoon”) sekä metaforia ja symboleita (“- - yksiköitä on perustettu joka niemennotkoon ja saarelmaan”, ”- - kaikkia on rahoitettu liian tasapäisesti - -”).

Monissa maissa, kuten Yhdysvalloissa, yliopistot ovat liikeyrityksiä - - (Korhonen/Mielipide, 5.6.2015).

Yliopistoja arvioidaan erilaisin ranking-listoin. Yksittäisiä tutkijoita arvioidaan Hirsch-indeksillä, joka kuvaa tieteellisiä ansioita. (Pyrhönen & Ikävalko/Mielipide, 9.3.2016.)

Tekstikatkelmissa kuvataan Yhdysvaltojen yliopistojen uusliberalistista aatetaustaa sekä yliopistojen ja niiden tutkijoiden tieteellisen vaikuttavuuden ja menestyksen mittaamista.

Erityisesti yhdysvaltalaisen yliopistojen mainitsemista voidaan pitää järkevänä, sillä monet niistä ovat menestyneet yliopistorankingeissa erittäin hyvin (ks. Academic Ranking of World Universities, Kansainvälinen yliopistoranking vuosilta 2003-2019), minkä perusteella voidaan ajatella, että niitä pidetään yleisesti menestyneinä ja tasokkaina instituutioina. Yhdysvaltalaisen yliopistojen voidaan toisin sanoen ajatella näyttävän suuntaa muille maailman yliopistoille sekä heijastavan aatteidensa ja toimintansa välityksellä nykyajan uusliberalistista yhteiskuntakehitystä.

Edellä mainittua yhteiskuntien ja yliopistojen uusliberalistista kehitystä kuvataan tekstikatkelmissa väistämättömänä, subjektipositioista riippumattomana tosiasiana, minkä johdosta niiden retoriikan voidaan nähdä perustuvan tosiasiapuheeseen, liittoutumisasteen sääntelyyn sekä puolustavaan ja vaihtoehdottomaan retoriikkaan. Subjektipositiot siis etäännyttävät itsensä ja roolinsa globaalien yhteiskuntien ja sen yliopistojen kehityksestä sekä puolustavat argumenttejaan tähän vedoten. Näiden lisäksi tekstikatkelmissa käytetään esimerkkejä, yksityiskohtia, kategorisointia (“yliopistot ovat liikeyrityksiä”, “ranking-listoin”), metaforaa (“yliopistot ovat liikeyrityksiä”), konsensuksella vahvistamista (“Monissa maissa, kuten Yhdysvalloissa, yliopistot ovat liikeyrityksiä - -”) sekä kvantifiointia (“monissa”, “yksittäisiä”).

5.1.2 Uusliberalististen yliopistojen vastustajat

Toisaalta huippuyliopistoa ajetaan myös pienen, pelästyneen, syrjässä olevan Suomen haurasta identiteettiä koputteleamalla. Suomi on putoamassa kyydistä. Uhka ja romahdus hämöttävät aivan nurkan takana. (Törrönen/Mielipide, 19.4.2007.)

Tekstikatkelmassa kuvataan yliopistojen uusliberalistisia aatteita ja toimintamalleja kannattavia vasta-argumentteja, joita subjektipositio on havainnut nyky-yhteiskunnassa esiintyvän. Katkelman retoriikkaa voidaan luonnehtia hyökkäävänä ja vaihtoehdottomana, sillä subjektipositio luo kyseisistä argumenteista kärjistysten, ironian, yleistämisen ja yksinkertaistamisen avulla negatiivisia mielikuvia. Lukijat voivat tämän johdosta kokea uusliberalistisia yliopistoja kannattavat vasta-argumentit vastuuttomina, epäoikeudenmukaisina ja kansalaisia harhaanjohtavina, mikä saattaa heikentää niiden vakuuttavuutta.

Tekstikatkelmissa on hyödynnetty esimerkkejä, yksityiskohtia, ääri-ilmaisuja (“aivan nurkan takana”), kategorisointia (“elinkeinoelämän edustajien - - hokemista”, “huippuyliopistoa”, “- - pienen, pelästyneen, syrjässä olevan Suomen haurasta identiteettiä - -”) sekä kvantifiointia (“pienen”). Näiden lisäksi voidaan löytää uusliberalististen yliopistojen argumentointiin liittyviä sanontoja, metaforia ja symboleita (“- - huippuyliopistoa ajetaan - - identiteettiä koputtelemalla. “Suomi on putoamassa kyydistä. Uhka ja romahdus häämöttävät aivan nurkan takana””).

Korkeakouluja on uudistettu taloudellisen pakon ja kilpailukyvyn varjolla. Kauniita lupauksia riitti, kun yliopistot irrotettiin valtiosta, virat lopetettiin ja valta annettiin yliopistojen hallituksille, joiden jäsenistä valtaosa on valittu korkeakoulujen ulkopuolelta. (Uusikylä/Mielipide, 17.1.2016.)

Tekstikatkelmassa kuvataan suomalaisiin yliopistoihin kohdistuneita ajankohtaisia uudistuksia ja tapahtumia negatiiviseen ja hyökkävään sävyyn. Tällä tavalla katkelmassa pyritään todennäköisesti luomaan uusliberalistisista näkemyksistä ja uudistuksista negatiivisia, esimerkiksi tunnekyllmyyteen, epäoikeudenmukaisuuteen ja kansalaisten harhaan johtamiseen liittyviä mielikuvia, mikä saattaa osaltaan heikentää niitä kannattavia vasta-argumentteja. Näiden lisäksi tekstissä on käytetty kärjistyksiä, yleistyksiä, esimerkkejä, yksityiskohtia, kategorisointia (“taloudellisen pakon”, “kauniita lupauksia”), kvantifiointia (“valtaosa”) sekä yliopistojen uusliberalistisiin uudistuksiin liittyviä sanontoja, metaforia ja symboleita (“Korkeakouluja on uudistettu taloudellisen pakon ja kilpailukyvyn varjolla. Kauniita lupauksia riitti, kun yliopistot irrotettiin valtiosta - -”).

Ajan henki on otollinen sille verkostoitujalle, joka julistaa itsensä huipuksi (Uusikylä/Mielipide, 17.1.2016).

Hänen täytyy papukaijan tavoin toistaa kaikissa mahdollisissa käännteissä mantroja "toiminnan tehostamisesta", "tuottavuuden parantamisesta" ja "yhä kiristyvästä kansainvälisestä kilpailusta" (Pelkonen/Mielipide, 20.12.2005).

Tekstikatkelmia yhdistävänä tekijänä voidaan pitää niiden hyökkävää ja vaihtoehdotonta retoriikkaa, jonka avulla lukijoille luodaan negatiivisia (esim. tunnekyllmyyteen, itsekkyyteen ja epärationaalisuuteen liittyviä) mielikuvia vasta-argumenteista, jotka kannattavat nyky-yhteiskunnan ja sen yliopistojen uusliberalistista kehitystä. Tämä voi herättää lukijoissa

monenlaisia tuntemuksia, kuten esimerkiksi epätoivoa ja vihaa niitä kohtaan, minkä johdosta he saattavat alkaa vastustamaan uusliberalistisia yliopistoja ja niitä kannattavia vastaargumentteja. Toisaalta taas lukijat voivat kokea, että kyseiset tekstikatkelmat vääristelevät, liioittelevat tai yleistävät todellisuutta liian vahvasti, mikä saattaa heikentää tekstikatkelmien argumentointia.

Tekstikatkelmissa on hyödynnetty yleisellä tasolla kärjistyksiä, huumoria ja ironiaa, vertauksia, esimerkkejä, yleistyksiä ja yksityiskohtia. Näiden lisäksi voidaan löytää ääri-ilmaisuja (”kaikissa mahdollisissa käänteissä”, ”yhä kiristyväästä”), kategorisointia (”- - verkostoitujalle, joka julistaa itsensä huipuksi”, ”kiristyväästä kansainvälisestä kilpailusta”) sekä (yliopistojen) uusliberalistiseen kehitykseen liittyviä sanontoja, metaforia ja symboleita (”Hänen täytyy papukaijan tavoin toistaa - - mantraja ”toiminnan tehostamisesta” - -” ja ”Ajan henki on otollinen sille verkostoitujalle, joka -julistaa itsensä huipuksi”).

Tutkimukseen suunnatun valtion perusrahoituksen vähentyessä ja tutkijoiden määrän lisääntyessä yliopistot ovat yhä enemmän riippuvaisia ulkopuolisesta rahoituksesta. - - Nykytilanteessa syntyy paine tehdä ”varmaa” tutkimusta, joka tuottaa runsaasti julkaisuja, jotta tutkija olisi taas kilpailukykyinen uutta rahoitusta hankkiessaan. (Korhola/Mielipide/Vieraskynä, 6.10.2018.)

Tekstikatkelmissa kuvataan nykyajan uusliberalistista yhteiskuntakehitystä ja sen negatiivisia vaikutuksia suomalaisten yliopistojen toimintaan, erityisesti niiden tutkimukseen ja rahoituksen saamiseen. Katkelmien sävyä voidaan luonnehtia vaihtoehdottomana ja hyökkäävänä, mikä saattaa luoda lukijalle yliopistojen uusliberalistisista aatteista ja toimintatavoista negatiivisia, esimerkiksi epärationaalisuuteen, pinnallisuuteen ja tehottomuuteen perustuvia mielikuvia. Tämän lisäksi tekstissä on käytetty liittoutumisasteen sääntelyyn ja tosiasiapuheeseen perustuvaa retoriikkaa, mikä saattaa luoda lukijalle sellaista mielikuvaa, että edellä mainittu yhteiskuntakehitys ja sen vaikutukset yliopistojen toimintaan ovat subjektipositivista riippumattomia tosiasioita. Katkelmissa on myös käytetty esimerkkejä, yksityiskohtia, ääri-ilmaisuja (”yhä enemmän riippuvaisia”), kategorisointia (”ulkopuolisesta rahoituksesta”, ”varmaa tutkimusta”, ”uutta rahoitusta”), kvantifiointia (”runsaasti”, ”enemmän”) sekä vastakohtapareja (”vähentyessä-lisääntyessä”).

5.2 Humanistinen diskurssi

Humanistisessa diskurssissa tarkastellaan, kuinka yliopistojen uusliberalistisia aatteita ja toimintamalleja argumentoidaan humanistisista, kuten inhimillisyyden, moraalien, eettisyyden sekä tasa-arvon näkökulmista. Vaikka monia näihin liittyviä käsityksiä voidaan pitää melko universaaleina (esim. muiden ihmisten kunnioittaminen), voidaan ajatella, että ne vaihtelevat aina jonkin verran riippuen yhteisöstä, kulttuurista ja/tai yhteiskunnasta. Tämän johdosta humanistisuuteen vetoamista voidaan pitää erityisen tehokkaana argumentointina silloin, kun vedotaan tiettyssä kulttuurissa, yhteisössä tai yhteiskunnassa vallitseviin, yleisesti tunnustettuihin käsityksiin inhimillisyydestä ja siihen kytkeytyvistä asioista. Toisin sanoen voidaan ajatella, että mitä yleisemmin tai vahvemmin jotain näkemystä tunnustetaan ja tuetaan, sitä vaikeampi sitä on kyseenalaistaa.

Humanistisen diskurssin tekstit keskittyvät ensisijaisesti suomalaisten yliopistojen kontekstiin, minkä johdosta voidaan olettaa, että subjektipositiot pyrkivät vetoamaan erityisesti länsi- ja Pohjoismaissa vallitseviin humanistisiin näkemyksiin ja arvoihin. Diskurssin suhteen voidaan myös havaita, että siinä esiintyvät näkemykset yliopistojen uusliberalistisista aatteista ja toimintatavoista jakautuvat puolustaviin ja vastustaviin argumentteihin. Käsittelen yliopistojen uusliberalistisia aatteita ja toimintatapoja vastustavia argumentteja ensimmäisessä alaluvussa, jonka jälkeen kuvaan toisessa alaluvussa niitä puolustavia näkökulmia.

5.2.1 Uusliberalististen yliopistojen vastustajat

Perimmältään kyse on ollut arvoista ja vallasta – eikä suinkaan arvovallasta, joka perustuisi aitoon tieteelliseen auktoriteettiin ja tieteen syvimmän olemuksen ymmärtämiseen, saati moraaliin (Uusikylä/Mielipide, 17.1.2016).

Syvällinen oppineisuus, vastuullisuus ja sivistysyliopisto potkaistiin pellolle - - (Kajannes/Puheenvuoro, 14.1.2014).

Uudistuksen tarkoitus on tuottaa lisää rahaa ja resursseja entistä harvemmille, samalla kun uusliberalismin "näkyvätön puutarhuri" saksii tieteen puutarhasta tarpeettomat rönsyt: yliopistot ja ammattikorkeakoulut, tiedekunnat - - (Lehtonen & Juvonen/Mielipide, 16.5.2008).

Tekstikatkelmien sävyä voidaan luonnehtia vaihtoehdottomana ja hyökkäävänä. Erityisesti Uusikylän ja Kajanneksen katkelmat luovat vaikutelmaa siitä, etteivät yliopistojen uusliberalistiset aatteet ja toimintatavat perustu syvällisyyteen, aitouteen, moraaliin tai vastuullisuuteen. Päinvastoin niistä luodaan lukijalle negatiivisia, esimerkiksi pinnallisuuteen, epärationaalisuuteen ja tunnekylmyyteen perustuvia mielikuvia, joissa ei ihmisten tunteille, hyvinvoinnille tai poikkeaville ajatuksille ole tilaa. Tätä vaikutelmaa vahvistaa myös Lehtosen ja Juvosen tekstikatkelma. Sen perusteella voidaan myös tulkita, että yliopistot ja niiden tiedekunnat, joiden aatteet ja toiminta eivät pohjautu uusliberalismiin, joutuvat helposti syrjityiksi ja väheksytyiksi nyky-yhteiskunnassa. Kaikkien tekstikatkelmien voidaan siis nähdä heikentävän uusliberalistisia yliopistoja kannattavien argumenttien humanistisuutta ja vakuuttavuutta; lukijat saattavat esimerkiksi kokea niiden perustuvan moraalittomuuteen, epäinhimillisyyteen ja epätasa-arvoon.

Tekstikatkelmista voidaan löytää liittoutumisasteen sääntelyyn ja tosiasiapuheeseen perustuvaa retoriikkaa, kun niissä annetaan ymmärtää yliopistojen uusliberalistisen kehityksen olevan subjektipositioista riippumaton tosiasia. Katkelmissa on myös hyödynnetty kärjistyksiä, esimerkkejä, yleistyksiä, ironiaa, yksityiskohtia, vertausta (puutarhuriin), kategorisointia (“tieteen syvimmän olemuksen”, “syvälinen oppineisuus”, “uusliberalismin näkymätön puutarhuri”, “tarpeettomat rönsyt”), ääri-ilmaisuja (“entistä harvemmille”), kvantifiointia (“harvemmille”), sekä sanontoja (“potkaistiin pellolle”, “rönsyt”). Lisäksi niissä on käytetty Adam Smithin näkymättömän käden metaforaan sekä yliopistojen historiaan, perinteisiin ja uusliberalistiseen kehitykseen viittaavaa intertekstuaalisuutta, metaforia ja symboleita (“Syvälinen oppineisuus, vastuullisuus ja sivistysyliopisto potkaistiin pellolle - -” ja “- - uusliberalismin ”näkymätön puutarhuri” saksii tieteen puutarhasta tarpeettomat rönsyt”).

Huippuinnovaatioretoriikka muistuttaa epäilyttävästi natsiSaksan utopiaa parhaille ja valituille tarkoitetusta eliittikoulutuksesta, joka tulostensa kautta näyttää ylivoimaisuutensa koko maailmalle (Lehtonen & Juvonen/Mielipide, 16.5.2008).

Tekstikatkelmassa kuvataan uusliberalistista “huippuinnovaatioretoriikkaa” käyttäviä vasta-argumentteja. Sen sävyä voidaan luonnehtia erittäin vaihtoehdottomana ja hyökkäävänä, mikä nousee vahvasti esille subjektiposition verratessa uusliberalistisia yliopistoja natsi-Saksan totalitaariseen historiaan. Tämän johdosta lukijoille saattaa muodostua (yliopistojen)

uusliberalistisista aatteista ja niitä kannattavista vasta-argumenteista negatiivisia, esimerkiksi itsekeskeisyyteen, julmuuteen ja propagandaan perustuvia mielikuvia, mikä osaltaan voi heikentää niiden humanistisuutta.

Tekstikatkelmassa on hyödynnetty kärjistyksiä, esimerkkejä, yleistyksiä, ironiaa ja yksityiskohtia, kategorisointia (“Huippuinnovaatioretoriikka”, “natsiSaksan utopiaa”, “eliittikoulutuksesta”), sanontoja (“parhaille ja valituille”), ääri-ilmaisuja (“koko maailmalle”) sekä superlatiivivia (“parhaille”). Lisäksi siinä on käytetty natsi-Saksaan ja yliopistojen uusliberalistiseen kehitykseen liittyvää intertekstuaalisuutta, metaforaa ja symboleita (“Huippuinnovaatioretoriikka muistuttaa epäilyttävästi natsiSaksan utopiaa parhaille ja valituille tarkoitetusta eliittikoulutuksesta - -”).

Opiskelijoita halutaan laittaa putkeen lihapalojen tapaan ja kun myllyä pyöritetään viiden vuoden ajan, toivotaan toisesta päästä ilmestyvän tasalaatuista jauhelihaa (Rissanen/Mielipide, 2.6.2004).

Tekstikatkelmassa käsitellään negatiiviseen, vaihtoehdottomaan ja hyökkäävään sävyyn opiskelijoiden asemaa uusliberalistisissa yliopistoissa. Tätä subjektipositio argumentoi vertaamalla opiskelijoita lihapaloihin, jotka laitetaan tehtaassa (eli yliopistoissa) putkeen viideksi vuodeksi, jonka jälkeen putken toisesta päästä ilmestyy “tasalaatuista jauhelihaa”. Tämä osaltaan luo negatiivisia mielikuvia uusliberalistisista yliopistoista ja niitä kannattavista argumenteista; lukijat saattavat esimerkiksi kokea, etteivät tällaiset yliopistot ota huomioon tieteenalojen moninaisuutta ja laaja-alaisuutta, saati opiskelijoiden erilaisia taustoja, jolloin niiden toimintaa voidaan kuvata tunteettomana, ahdasmielisenä tai epärationaalisenä. Tämä puolestaan heikentää uusliberalistisia yliopistoja kannattavien argumenttien humanistisuutta ja vakuuttavuutta.

Tekstikatkelmassa käytetään liittoutumisasteen sääntelyä ja tosiasiapuhetta, kun siinä annetaan ymmärtää yliopistojen uusliberalistisen kehityksen olevan subjektipositivista riippumaton tosiasia. Lisäksi siinä on hyödynnetty kärjistyksiä, esimerkkejä, yleistyksiä, kategorisointia (“putkeen lihapalojen tapaan”, “tasalaatuista jauhelihaa”), ääri-ilmaisuja (“tasalaatuista jauhelihaa”), kvantifiointia (“viiden”) sekä yliopistojen uusliberalistiseen kehitykseen viittaavia metaforia ja symboleita (“Opiskelijoita halutaan laittaa putkeen lihapalojen tapaan ja kun myllyä pyöritetään viiden vuoden ajan, toivotaan toisesta päästä ilmestyvän tasalaatuista jauhelihaa”).

Tehokkuusvaatimukset ovat näyttäneet lyhyen aikavälin ehostuksena, jossa tehtaillaan sisällöltään yhä kehnompia tutkintoja (Ylikulju & Sallinen/Mielipide, 7.4.2010).

Ylioppilaat kävelevät joissakin oppiaineissa ja joittenkin opettajien tenteistä läpi kuin karja rikkinäisestä aidasta (Kajannes/Puheenvuoro, 14.1.2014).

Tekstikatkelmissa kuvataan vaihtoehdottomaan ja hyökkävään sävyyn uusliberalististen aatteiden negatiivisia vaikutuksia yliopistokoulutuksen laatuun. Tämän seurauksena lukijat saattavat kokea näihin aatteisiin perustuvat yliopistojen toimintamallit tehottomina, epälaadukkaina, pinnallisina ja/tai epärationaalisina, mikä puolestaan saattaa heikentää yliopistojen uusliberalististen aatteiden ja toimintamallien sekä niitä kannattavien argumenttien humanistisuutta ja vakuuttavuutta.

Tekstikatkelmien argumentointia vahvistaa liittoutumisasteen sääntely ja tosiasiapuhe, kun niissä annetaan ymmärtää yliopistojen uusliberalistisen kehityksen olevan subjektipositioista riippumaton tosiasia. Tämän lisäksi voidaan löytää kärjistyksiä, esimerkkejä, yleistyksiä, huumoria ja ironiaa, kategorisointia (“tehokkuusvaatimukset”, “lyhyen aikavälin ehostuksena”, “kehnompia tutkintoja”), ääri-ilmajoukkoja (“yhä kehnompia tutkintoja”), sanontoja (“karja rikkinäisestä aidasta”) sekä yliopistojen uusliberalistiseen kehitykseen viittaavia metaforia ja symboleita (“Ylioppilaat kävelevät joissakin oppiaineissa ja joittenkin opettajien tenteistä läpi kuin karja rikkinäisestä aidasta”).

5.2.2 Uusliberalististen yliopistojen puolustajat

Yliopistoissakin työntekijöitä pitäisi rohkaista erikoistumaan omiin vahvuuksiinsa – niihin asiantuntijatehtäviin, joissa he tehokkaimmin toteuttavat yliopiston strategiaa. - - Kun tuotekehitys tehdään asiakaslähtöisesti eli tutkimuksen rahoittajien ja opiskelijoiden tarpeita kuunnellen, yhteiskunnallinen vaikuttavuus muuttuu mahdollisuudeksi - -. (Järvi/Pääkirjoitus/Vieraskynä, 2.10.2015.)

Tekstikatkelmissa puolustetaan yliopistojen uusliberalistisia aatteita ja toimintamalleja vetoamalla rahoittajien, yliopiston työntekijöiden sekä opiskelijoiden tarpeisiin ja oikeuksiin, minkä voidaan ajatella vetoavan humanistisiin, erityisesti inhimillisyyteen ja moraaliin perustuviin käsityksiin. Katkelmien sävyä voidaan luonnehtia vaihtoehdottomana, sillä ne eivät jätä juurikaan tilaa toisenlaisille ratkaisuille tai toimintamalleille. Lisäksi

tekstikatkelmissa on hyödynnetty liittoutumisasteen sääntelyä ja tosiasiapuhetta, kun niissä vedotaan yliopistolaissa säädettyyn yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tehtävään, jota voidaan pitää subjektipositioista riippumattomana tosiasiana, joka on vain hyväksyttävä.

Tekstikatkelmissa pyritään huomioimaan sellaisia vasta-argumentteja ja niiden esittäjiä, jotka ovat huolissaan työntekijöiden ja opiskelijoiden asemasta uusliberalistisissa yliopistoissa. Tämän johdosta vastustajat saattavat kokea, että heidän näkemyksiään huomioidaan, ymmärretään ja arvostetaan argumenteissa aidosti ja kokonaisvaltaisesti, mikä puolestaan saattaa vedota heidän humanistisiin, esimerkiksi inhimillisyyteen ja moraaliin perustuviin näkemyksiinsä. Subjektipositio pääsee toisin sanoen vaikuttamaan syvemmin vasta-argumentoijien näkemyksiin, minkä johdosta hän saattaa saavuttaa argumenteillensa yhä laajemman kannattajakunnan.

Vaikka vasta-argumenttien huomioimista voidaan usein pitää tehokkaana tapana vaikuttaa lukijoiden näkemyksiin, voidaan sen joskus nähdä sisältävän ristiriitaisuuksia ja ongelmia. Tämä voidaan havaita tekstikatkelmassa, jossa subjektipositio vetoaa työntekijöiden oikeuksiin erikoistua vahvuksiinsa ja toteaa sen jälkeen seuraavalla tavalla: “- - niihin asiantuntijatehtäviin, joissa he tehokkaimmin toteuttavat yliopiston strategiaa”. Tämän johdosta lukijat saattavat tulkita, että yliopiston strategian toteuttaminen olisi lopulta tärkein asia, jolloin yksilöiden vahvuuksien ja mielenkiinnonkohteiden huomioimista voisi pitää lähinnä välinearvona sen saavuttamiselle. Tämä saattaa puolestaan heikentää huomattavasti argumentin vakuuttavuutta ja humanistisuutta; lukijat saattavat esimerkiksi kokea yliopistojen uusliberalististen aatteiden ja toimintatapojen perustuvan itsekkyyteen, tunnekylmyyteen ja epäoikeudenmukaisuuteen.

Tekstikatkelmissa on hyödynnetty yleisellä tasolla esimerkkejä, yksityiskohtia, kategorisointia (“asiantuntijatehtäviin”, “asiakaslähtöisesti”, “yhteiskunnallinen vaikuttavuus”) sekä superlatiivisia (“tehokkaimmin”). Lisäksi niissä on käytetty yliopistojen lainsäädäntöön ja uusliberalistiseen kehitykseen liittyvää intertekstuaalisuutta ja symboliikkaa (“Kun tuotekehitys tehdään asiakaslähtöisesti eli tutkimuksen rahoittajien ja opiskelijoiden tarpeita kuunnellen, yhteiskunnallinen vaikuttavuus muuttuu mahdollisuudeksi - -”).

Opetushenkilökunnan työvelvollisuus mahdollistaa professorikunnalle "sivistyneet olot": voi kokea kulttuurin tuskaa ja luomisen autuutta. - - Ehkä kannattaisi karsia rönsyt eli

menneisyyden yksiköt professoreineen ja katsoa, mihin menestykselliseen toimintaan on varaa. (Korpela/Mielipide, 14.5.2014.)

Tekstikatkelmien sävyä voidaan luonnehtia vaihtoehdottomana ja hyökkäävänä, sillä niissä kritisoidaan voimakkaasti yliopistojen traditioihin, sivistyskäsitteeseen ja historiaan perustuvia aatteita ja toimintamalleja. Tämän johdosta lukijat saattavat kokea niiden perustuvan mm. epärationalisuuteen, tehottomuuteen, vanhanaikaisuuteen ja epäoikeudenmukaisuuteen, mikä osaltaan voi heikentää niiden vakuuttavuutta ja humanistisuutta. Lisäksi katkelmissa hyödynnetään liittoutumisasteen sääntelyyn ja tosiasiapuheeseen perustuvaa retoriikkaa, kun siinä annetaan ymmärtää tekstissä mainittujen asioiden olevan subjektipositiosta riippumattomia asioita.

Tekstikatkelmissa käytetään kärjistyksiä, yleistyksiä, huumoria, ironiaa sekä kategorisointia (“sivistyneet olot”, “kulttuurin tuskaa”, “luomisen autuutta”, “rönsyt eli menneisyyden yksiköt professoreineen”, “menestykselliseen toimintaan”). Näiden lisäksi voidaan löytää yliopistojen (uusliberalistiseen) kehitykseen liittyviä sanontoja, metaforia ja symboleita (“Opetushenkilökunnan työvelvollisuus mahdollistaa professorikunnalle "sivistyneet olot: voi kokea kulttuurin tuskaa ja luomisen autuutta” ja “Ehkä kannattaisi karsia rönsyt eli menneisyyden yksiköt professoreineen - -”).

Nykyiset supistukset rahoituksessa vievät kaikki yksiköt, sekä hyvät että huonot, tuhon partaalle. - - On -nimettävä tuettavat ja lopetettavat tai loppuun ajettavat yliopistoyksiköt. (Nurmi/Mielipide, 11.4.2016.)

Tekstikatkelmien vaihtoehdoton ja hyökkäävä sävy luovat negatiivisia mielikuvia suomalaisten yliopistojen ns. “tasapäistävästä” talouspolitiikasta, jossa rahavirtoja ei kohdenneta parhaiten menestyville yliopistoille niiden kilpailukyvyn ja yhteiskunnallisen vaikuttavuuden perusteella. Tämän johdosta lukijat voivat kokea tällaiset, ei-uusliberalistisiin näkemyksiin perustuvat toimintamallit esimerkiksi tehottomina, vastuuttomina, epärationalisina tai - oikeudenmukaisina, mikä osaltaan saattaa heikentää niitä kannattavien vasta-argumenttien vakuuttavuutta ja humanistisuutta.

Subjektipositio käyttää tekstikatkelmissa liittoutumisasteen sääntelyyn ja tosiasiapuheeseen perustuvaa retoriikkaa, kun hän antaa ymmärtää yliopistojen talouspolitiikan olevan itsestään riippumaton asia. Tämän lisäksi katkelmissa on käytetty kärjistyksiä, esimerkkejä, yleistyksiä,

yksityiskohtia, kategorisointia (“nykyiset supistukset”, “hyvät”, “huonot”, “tuettavat ja lopetettavat tai loppuun ajettavat yliopistoyksiköt”), vastakohtapareja (“hyvät-huonot”), kvantifiointia ja ääri-ilmaisuja (“kaikki yksiköt”), sanontoja (“tuhon partaalle”, “loppuun ajettavat”) sekä suomalaisten yliopistojen talouspolitiikkaan ja (uusliberalistiseen) kehitykseen liittyviä metaforia ja symboleita (“Nykyiset supistukset rahoituksessa vievät kaikki yksiköt, sekä hyvät että huonot, tuhon partaalle” ja “On nimettävä tuettavat ja lopetettavat tai loppuun ajettavat yliopistoyksiköt”).

Halutaanko veronmaksajien rahoille paras mahdollinen tuotos, joka taatusti syntyy kilpailun kautta? Vai halutaanko yliopistoista tehdä lintukoto hyvää työsuhdeturvaa nauttiville virkamiehille, joiden ei tarvitse uskaltautua kilvoittelemaan kansainvälisessä kärjessä? (Raivio/Mielipide, 19.6.2004.)

Tämä antaisi niille mahdollisuuden tehdä laadukkaita julkaisuja, kansainvälistä yhteistyötä ja korkealuokkaisia innovaatioita tasokasta opetusta unohtamatta. Tulevaisuudessa niillä kaikilla olisi mahdollisuus sijoittua esimerkiksi kahden-sadan parhaimman yliopiston joukkoon maailmassa. (Nurmi/Mielipide, 11.4.2016.)

Tekstikatkelmissa argumentoidaan yliopistojen uusliberalististen aatteiden ja toimintatapojen puolesta, sillä niiden nähdään mahdollistavan suomalaisten yliopistojen korkealuokkaiset innovaatiot, kansainvälisen yhteistyön sekä tasokkaan opetuksen. Tämän voidaan nähdä vahvistavan katkelmien argumentointia, sillä lukijat saattavat kokea, että yliopistojen uusliberalistinen kehitys voisi tuoda lukuisia hyötyjä Suomelle; suomalaiset yliopistot voisivat saavuttaa maailmalla arvostusta, menestystä ja kunniaa, mikä osaltaan voisi lisätä Suomen vaurautta ja sen kansalaisten hyvinvointia. Tämän seurauksena uusliberalistisia yliopistoja kannattavien argumenttien vakuuttavuus ja humanistisuus voisivat vahvistua; lukijat saattaisivat esimerkiksi kokea niiden perustuvan inhimillisyyteen, määrätietoisuuteen, vastuullisuuteen ja oikeudenmukaisuuteen.

Raivion tekstikatkelman sävyä voidaan luonnehtia vaihtoehdottomana ja hyökkäävänä, kun taas Nurmen katkelmasta voidaan havaita puolustavaa retoriikkaa. Lisäksi kummastakin tekstikatkelmasta voidaan havaita liittoutumisasteen sääntelyyn ja tosiasiapuheeseen perustuvaa argumentointia, kun niissä annetaan ymmärtää yhteiskunnan uusliberalistisen kehityksen olevan subjektipositioista riippumaton tosiasia, joka on vain hyväksyttävä.

Tekstikatkelmista voidaan löytää sellaisten vasta-argumenttien huomioimista, joissa ollaan huolissaan kansalaisten verorahojen järkevästä käyttämisestä sekä yliopistojen julkaisujen laadun ja tasokkaan opetuksen säilymisestä. Vasta-argumenttien huomioimisen johdosta niiden esittäjät saattavat kokea, että heidän näkemyksiään huomioidaan, ymmärretään ja arvostetaan aidosti ja kokonaisvaltaisesti, mikä puolestaan saattaa vedota heidän humanistisiin, esimerkiksi inhimillisyyteen ja moraaliin perustuviin näkemyksiinsä. Subjektipositio pääsee toisin sanoen vaikuttamaan syvemmin vasta-argumentoijien näkemyksiin, minkä johdosta hän saattaa saavuttaa argumenteillaan yhä laajemman kannattajakunnan.

Tekstikatkelmissa on käytetty kärjistyksiä, vertauksia, esimerkkejä, yleistyksiä, yksityiskohtia, ironiaa, superlatiivia (“paras”, “parhaimman”), kategorisointia (“paras mahdollinen tuotos”, “yliopistoista tehdä lintukoto”, “kansainvälisessä kärjessä”, “laadukkaita julkaisuja”, “korkealuokkaisia innovaatioita”, “kahdensadan parhaimman yliopiston”), sanontoja (“lintukoto”, “kansainvälisessä kärjessä”, “puuhastelu”), ääri-ilmaisuja (“niillä kaikilla”), kvantifiointia (“kahdensadan”, “kaikilla”) sekä yliopistojen (uusliberalistiseen) kehitykseen liittyviä metaforia ja symboleita (“- - halutaanko yliopistoista tehdä lintukoto hyvää työsuhteturvaa nauttiville virkamiehille, joiden ei tarvitse uskaltautua kilvoittelemaan kansainvälisessä kärjessä?”).

5.3 Kilpailukyky -diskurssi

Kilpailukyky -diskurssissa kannatetaan uusliberalismille ominaisten, kilpailun, tehokkuuden ja tuottavuuden näkymistä yliopistojen ja niiden tieteenalojen aatteissa ja toiminnassa. Näitä argumentoidaan diskurssissa merkittävinä, tavoiteltavina ja toisinaan jopa välttämättöminä asioina, joita ilman suomalainen yhteiskunta ja sen yliopistot eivät enää pärjää. Tämän johdosta kansalaiset saattavat alkaa nähdä yliopistojen uusliberalistiset aatteet ja toimintatavat rationaalisina, nykyaikaisina, tehokkaina, vastuullisina ja oikeudenmukaisina sekä ylipäätään yhteiskunnan monenlaisiin tarpeisiin vastaavina. Tämä puolestaan voi lisätä yliopistojen ja niiden tieteenalojen uusliberalististen aatteiden ja toimintatapojen kannatusta lukijoiden keskuudessa.

Kilpailukyky -diskurssissa kritisoidaan sellaisia näkemyksiä, joiden mukaan yliopistojen ja niiden tieteenalojen aatteiden ja toimintatapojen tulisi perustua lähinnä perinteisiin,

humboldttilaiseen sivistyskäsitykseen tai historiaan, sillä näiden koetaan sopivan (ainakin yksinään) huonosti nykyiseen yliopistomaailmaan. Yliopistojen perinteisistä aatteista ja toimintatavoista luodaan kyseisessä diskurssissa negatiivisia mielikuvia, jotka perustuvat mm. epärationaalisuuteen, -realistisuuteen ja -oikeudenmukaisuuteen, vastuuttomuuteen, taantuneisuuteen, päämäärättömyyteen ja tehottomuuteen. Lisäksi kilpailukyky -diskurssissa kritisoidaan yliopistojen ja niiden tieteenalojen “tasapäistämistä” eli tilannetta, jossa taloudelliset resurssit eivät mahdollista yliopistojen keskinäistä kilpailua tai erottautumista toisistaan niiden kilpailukyvyyn tai tuottavuuden perusteella. Kilpailukyky -diskurssin retoriikkaa käsitellään tarkemmin seuraavissa kappaleissa.

Yliopistojen strategisen johdon pitäisi uudistaa oppilaitoksia sekä yliopiston työntekijöiden edun nimissä että Suomen kilpailukyvyyn tähden (Järvi/Pääkirjoitus/Vieraskynä, 2.10.2015).

Priorisointia yliopistopolitiikassa on pakko tehdä, jos haluamme pysyä tieteen kelkassa - - (Tikkanen/Mielipide, 24.5.2008).

Tekstikatkelmat luovat vaihtoehdottomalla sävyllään mielikuvaa siitä, että nykyaikana on välttämätöntä tehdä priorisointia yliopistojen sekä niiden tieteenalojen välillä, mikäli halutaan säilyttää yliopistojen vaikuttavuus ja kilpailukyky sekä Suomessa että kansainvälisellä tasolla. Tätä vaikutelmaa vahvistaa Tikkanen katkelmassa käytetty liittoutumisasteen sääntely ja tosiasiapuhe, kun subjektipositio antaa ymmärtää tieteen yhteiskunnallisen kehityksen olevan itsestäänsä riippumaton, väistämätön tosiasia. Järven tekstikatkelmassa taas subjektipositio argumentoi kilpailukyvyyn säilyttämisen lisäksi myös sen edistämisen puolesta. Katkelmassa vedotaan myös yliopistojen työntekijöiden etujen toteutumiseen, jonka voidaan argumenttien perusteella tulkita toteutuvan vain yliopistojen kilpailukykyä edistävien uudistusten myötä. Kaiken kaikkiaan voidaan siis todeta, että suomalaisten yliopistojen ja niiden tieteenalojen olisi järkevintä panostaa niistä parhaiten menestyvimpiin, jotta yliopistojen kilpailukyky, tuloksellisuus ja vaikuttavuus paranisivat.

Tekstikatkelmissa on hyödynnetty monipuolista ja vahvaa retoriikkaa, jonka ansiosta niiden sanoma saattaa jäädä lukijoille hyvin mieleen ja kenties vakuuttaa heidät. Niissä on käytetty mm. kärjistyksiä, yleistyksiä, yksityiskohtia, kategorisointia (“strategisen johdon”, “Suomen kilpailukyvyyn”), me-retoriikkaa (“haluamme”), sanontoja (“edun nimissä”, “kilpailukyvyyn tähden”, “tieteen kelkassa”) sekä yliopistojen uusliberalistiseen kehitykseen liittyviä

metaforia ja symboliikkaa (“Priorisointia yliopistopolitiikassa on pakko tehdä, jos haluamme pysyä tieteen kelkassa - -”).

Lisätään esimerkiksi korkeakoulujen yhteydessä toimivien yrityshautomoiden määrää ja kehitetään liiketoimintaosaamista mahdollisimman laajasti eri koulutusohjelmissa, jotta ne vastaisivat entistä paremmin työelämän vaatimuksia (Vuorenkoski/Mielipide, 15.4.2013).

Kauppakorkeakouluissa on jo havaittavissa mielenkiintoista uudistumista: yritysکوhtaisiin tarpeisiin on räätälöity partneruusohjelmia, jotka tukevat yrityksiä muutostilanteissa (Järvi/Pääkirjoitus, Vieraskynä, 2.10.2015).

Tekstikatkelmissa annetaan lukijoille konkreettisia ja yksityiskohtaisia esimerkkejä sen suhteen, miten yliopistot ja niiden tieteenalat voisivat vastata entistä paremmin yhteiskunnan, yritysten ja työelämän vaatimuksiin, mikä osaltaan vahvistaa subjektiposition argumentointia ja vaikutelmaa hänen asiantuntijuudestaan. Voidaan myös tulkita, että Järven tekstikatkelmassa pyritään kuvaamaan kauppakorkeakoulun toimintaa mm. ennakkoluulottomana, uudistus- ja kehittymishaluisena, päämäärätietoisena sekä kunnianhimoisena. Siinä annetaan ikään kuin ymmärtää, että uudistuminen (uusliberalististen aatteiden mukaisesti) on nykyään mahdollista, kannattavaa ja jopa välttämätöntä kaikille yliopistoille ja niiden tieteenaloille, jolloin niiden olisi suositeltavaa seurata kauppakorkeakoulun esimerkkiä.

Tekstikatkelmien voidaan nähdä perustuvan vaihtoehdottomuuteen, sillä niiden esimerkit vaikuttavat lukijan näkökulmasta ainoilta keinoilta, joilla yliopistot voivat vastata paremmin työelämän ja yritysten vaatimuksiin. Tämän ohella katkelmassa on hyödynnetty tosiasiapuhetta ja liittoutumisasteen sääntelyä, kun subjektipositiot argumentoivat asiaansa vedoten edellä mainittuihin vaatimuksiin, jotka voidaan nähdä heistä riippumattomina tosiasioina. Lisäksi tekstikatkelmissa on käytetty mm. kärjistämistä, yleistyksiä, esimerkkejä ja yksityiskohtia, kategorisointia (“liiketoimintaosaamista”, “työelämän vaatimuksia”), konsensuksella vahvistamista (“Kauppakorkeakouluissa on jo havaittavissa - -”) sekä ääri-ilmaisuja (“mahdollisimman laajasti”, “entistä paremmin”).

Yliopiston tuotteita ovat tutkimuksen tuottama tieto ja koulutuksen avulla tuotettavat tutkinnot, eikä kumpaakaan tuotetta ole sanottavasti uudistettu vuosisatoihin (Järvi/Pääkirjoitus/Vieraskynä, 2.10.2015).

Nykyaikaisessa joukkueessa on yksi kärkipelaaja, ja kymmenen muuta tukee hänen työtään ottelun voittamiseksi. Jostain syystä yliopistot yrittävät menestyä niin, että 60 prosenttia henkilökunnasta on "maalintekijöitä. (Korpela/Mielipide, 14.5.2014.)

Tekstikatkelmat luovat vaihtoehdottomalla ja määrätietoisella sävyllään sellaista mielikuvaa, että yliopistojen on pakko uudistua, mikäli ne haluavat pysyä nykyaikaisina. Niissä myös hyökätään selkeästi vasta-argumentoijien, "perinteisten" yliopistojen toimintaan perustuvia näkemyksiä vastaan luomalla niistä kärjistysten, yksinkertaistamisen, yleistysten, vertausten, ironian ja huumorin avulla epärationaalisuuteen, tehottomuuteen, taantuneisuuteen ja humoristisuuteen perustuvia mielikuvia. Näiden lisäksi katkelmissa hyödynnetään tosiasiapuheeseen ja liittoutumisasteen sääntelyyn perustuvaa retoriikkaa, kun subjektipositio vetoaa nykyajan uusliberalistisille aatteille ominaiseen käsitykseen, jonka mukaan olisi järkevää keskittyä lähinnä "kärkipelaajiin". Tämän johdosta nykyajan yhteiskuntakehitys näyttäytyy lukijalle itsestään selvänä, väistämättömänä sekä subjektipositiosta riippumattomana tosiasiana, joka on vain hyväksyttävä.

Tekstikatkelmissa on käytetty narratiiveja, esimerkkejä ja yksityiskohtia. Näiden lisäksi voidaan löytää kategorisointia ("kärkipelaaja", "maalintekijöitä", "nykyaikaisessa joukkueessa"), sanontoja ("uudistettu vuosisatoihin"), kvantifointia ("yksi", "kymmenen", "60 prosenttia", "vuosisatoihin") sekä yliopistojen toimintaan viittaavia metaforia ja symboleita ("Jostain syystä yliopistot yrittävät menestyä niin, että 60 prosenttia henkilökunnasta on "maalintekijöitä").

Piirisarjataso ei yksinkertaisesti riitä kovenevassa kilpailussa (Vuorenkoski/Mielipide, 15.4.2013).

Tässä ei nyt rakennetakaan mitään monialaista sivistysyliopistoa (Tikkanen/Mielipide, 24.5.2008).

Nykyiset supistukset rahoituksessa vievät kaikki yksiköt, sekä hyvät että huonot, tuhon partaalle. - - On -nimettävä tuettavat ja lopetettavat tai loppuun ajettavat yliopistoyksiköt". (Nurmi/Mielipide, 11.4.2016.)

Tekstikatkelmissa käytetään vaihtoehdotonta retoriikkaa, jonka avulla subjektipositiot argumentoivat omia väitteitensä ainoina rationaalisina näkemyksinä ja toimintamalleina suomalaisten yliopistojen toiminnan suhteen. Lisäksi niistä kahdessa (Nurmen ja

Vuorenkosken tekstikatkelmissa) vedotaan yhteiskunnan tapahtumiin, kuten “kovenevaan kilpailuun” sekä rahoitusleikkauksiin, “jotka vievät kaikki yksiköt - - tuhon partaalle”. Tätä yhteiskuntakehitystä voidaan luonnehtia argumentoinnin perusteella väistämättömänä, subjektipositioista riippumattomana tosiasiana, joka on vain hyväksyttävä. Subjektipositiot siis pyrkivät häivyttämään vastuunsa ja roolinsa näistä tapahtumista, mikä voidaan tulkita tosiasiapuheen ja liittoutumisasteen sääntelyn hyödyntämisenä.

Subjektipositiot pyrkivät tekstikatkelmissa vahvistamaan argumentointiaan hyökkäämällä sellaisia (vasta)argumentteja vastaan, jotka kannattavat yliopistojen ja niiden tieteenalojen moninaisuutta ja keskinäistä tasa-arvoa, ja joissa tuottavuuteen ja kilpailukykyyn liittyviä eroja ei huomioida. Tämän johdosta vasta-argumentit saattavat vaikuttaa lukijoiden silmissä “turhiin” ennakkoluuloihin ja uudistushaluttomuuteen perustuvilta, epärationaalisilta ja/tai naurettavilta, jolloin ne voivat menettää vakuuttavuuttaan.

Tekstikatkelmissa on käytetty kärjistyksiä, yleistyksiä, ironiaa, esimerkkejä ja yksityiskohtia sekä mm. hyökkäävää retoriikkaa (“Piirisarjataso ei yksinkertaisesti riitä kovenevassa kilpailussa” ja “Nykyiset supistukset rahoituksessa vievät kaikki yksiköt - - tuhon partaalle”), kategorisointia (“Piirisarjataso”, “sivistysyliopisto”, “tuhon partaalle”, “hyvät ja huonot”), ääri-ilmaisuja (“kaikki yksiköt”), vastakohtapareja (“hyvät-huonot”), sanontoja (“Piirisarjataso”, “tuhon partaalle”) sekä yliopistojen rahoituspolitiikkaan, toimintaan ja historiaan liittyviä metaforia, intertekstuaalisuutta ja symboliikkaa.

Euroopan tasokkain tiede ja arvostetuimmat yliopistot löytyvät Britanniasta. Siellä tutkimukseen varattu rahoitus jaetaan kansallisessa arvioinnissa parhaiten menestyneille. (Raivio/Mielipide, 19.6.2004.)

Monissa maissa, kuten Yhdysvalloissa, yliopistot ovat liikeyrityksiä - - (Korhonen/Mielipide, 5.6.2015).

Tekstikatkelmissa kuvataan Yhdysvaltojen ja Britannian yliopistoja sekä niiden uusliberalistisille aatteille ominaisia aatteita ja toimintamalleja. Näistä erityisesti Raivion katkelmassa luodaan sellaista mielikuvaa, että uusliberalistisiin aatteisiin pohjautuvat (Britannian) yliopistot ovat erittäin arvostettuja ja tasokkaita instituutioita. Tämän perusteella lukijan on mahdollista tehdä johtopäätös siitä, että suomalaisten yliopistojen kannattaisi myös omaksua uusliberalistisia näkemyksiä ja toimintamalleja tullakseen arvostetuiksi ja

tasokkaiksi instituutioiksi. Tällöin Britannian ja Yhdysvaltojen yliopistojen voidaan ajatella näyttävän suuntaa muille maailman yliopistoille sekä heijastavan aatteidensa ja toimintansa välityksellä nykyajan uusliberalistista yhteiskuntakehitystä.

Edellä mainittua yhteiskuntakehitystä voidaan tekstikatkelmien perusteella luonnehtia subjektipositioista riippumattomana, väistämättömänä tosiasiana eli niissä on hyödynnetty tosiasiapuheeseen ja liittoutumisasteen sääntelyyn perustuvaa retoriikkaa. Tämän lisäksi niistä voidaan löytää kärjistyksiä, yleistyksiä, narratiiveja, esimerkkejä, yksityiskohtia, kategorisointia ja superlatiivisia (“tasokkain”, “arvostetuimmat”, “parhaiten”), konsensuksella vahvistamista (“Euroopan tasokkain tiede ja arvostetuimmat yliopistot löytyvät Britanniasta” ja “Monissa maissa, kuten Yhdysvalloissa - -”) sekä kvantifiointia (“monissa”).

Tämä antaisi niille mahdollisuuden tehdä laadukkaita julkaisuja, kansainvälistä yhteistyötä ja korkealuokkaisia innovaatioita tasokasta opetusta unohtamatta. Tulevaisuudessa niillä kaikilla olisi mahdollisuus sijoittua esimerkiksi kahden-sadan parhaimman yliopiston joukkoon maailmassa. (Nurmi/Mielipide, 11.4.2016.)

Subjektiposition voidaan tulkita argumentoivan tekstikatkelmassa yliopistojen uusliberalististen aatteiden puolesta, sillä hän nostaa esille lukuisia niille ominaisia asioita ja toimintamalleja, kuten kansainvälisen yhteistyön, korkealuokkaiset innovaatiot sekä sijoittumisen “kahdensadan parhaimman yliopiston joukkoon”. Katkelman sävyä voidaan luonnehtia jossain määrin jopa vaihtoehdottomana, sillä se synnyttää mielikuvan siitä, että subjektiposition mainitsevat toimintatavat ja päämäärät ovat ainoita rationaalisia ja kunnianhimoisia asioita, joita jokaisen yliopiston tulisi tavoitella tullakseen menestyneiksi ja arvostetuiksi.

Subjektipositio vahvistaa ensimmäisessä virkkeessä argumentointiaan huomioimalla sellaisia vasta-argumentteja ja niiden esittäjiä, jotka kannattavat tieteenalojen laaja-alaisuutta, tieteen vapautta ja riippumattomuutta sekä mahdollisesti “perinteisiä”, sivistykseen perustuvia aatteita ja toimintatapoja. Hän nimittäin toteaa, ettei ole syytä unohtaa tasokkaan opetuksen ja julkaisujen laadun merkitystä. Vasta-argumenttien huomiointia voidaan tässä tapauksessa pitää tehokkaana retoriikkana, sillä tällä tavalla vastustajat saattavat kokea, että heidän näkemyksiään ja mahdollisia huolenaiheitaan (julkaisujen ja opetuksen tason suhteen) huomioidaan, ymmärretään ja arvostetaan argumentoinnissa aidosti ja kokonaisvaltaisesti. Subjektipositio pääsee toisin sanoen vaikuttamaan syvemmin vasta-argumentoijien

näkemyksiin, minkä johdosta hän saattaa saavuttaa argumenteillensa yhä laajemman kannattajakunnan.

Tekstikatkelmissa on käytetty yleisesti kärjistyksiä, yleistyksiä, esimerkkejä ja yksityiskohtia. Näiden lisäksi niistä voidaan löytää ääri-ilmaisuja (“niillä kaikilla”), kategorisointia (“laadukkaita”, “kansainvälistä”, “korkealuokkaisia”, “tasokasta”, “parhaimman”), superlatiivisia (“parhaimman”) sekä kvantifiointia (“kahdensadan”).

5.4 Perinteinen yliopisto -diskurssi

Perinteinen yliopisto -diskurssissa argumentoidaan yliopistojen historiaan, traditioihin ja humboldtilaiseen sivistysyliopistoihanteeseen pohjautuvien aatteiden ja toimintamallien puolesta, sillä ne nähdään diskurssissa syvällisinä, arvokkaina ja jopa välttämättöminä yliopistojen toiminnan näkökulmasta. Tämän lisäksi perinteinen yliopisto -diskurssille on ominaista kritisoida voimakkaasti yliopistoissa vaikuttavia uusliberalistisia aatteita, sillä kilpailu- ja tehokkuusvaatimusten koetaan vastaavan heikosti mm. yhteiskunnallisiin tarpeisiin sekä yliopistolaitokseen kohdistettuihin ihanteisiin ja tavoitteisiin. Kyseisessä diskurssissa hyödynnetään monenlaisia retorisia keinoja, joihin perehdytään syvällisemmin seuraavissa kappaleissa.

Yliopiston sivistävä tehtävä tärkeä (Rissanen/Mielipide, 2.6.2004).

Suomen tiedemaailman monimuotoisuus on säilytettävä (Ylikulju & Sallinen/Mielipide, 7.4.2010).

Tekstikatkelmissa argumentoidaan yliopistojen perinteisten aatteiden ja toimintatapojen, kuten niiden sivistävän tehtävän ja tieteenalojen moninaisuuden puolesta. Tämä voidaan havaita katkelmien vaihtoehdottomasta ja puolustavasta sävystä, joka ei jätä tilaa toisenlaisille tulkinnoille, ratkaisuille tai vasta-argumenteille. Lisäksi subjektipositiot vahvistavat argumentointiaan käyttämällä kategorisointia (“sivistävä tehtävä” ja “tiedemaailman monimuotoisuus”), mikä vahvistaa katkelmien vakuuttavuutta.

Perimmältään kyse on ollut arvoista ja vallasta – eikä suinkaan arvovallasta, joka perustuisi aitoon tieteelliseen auktoriteettiin ja tieteen syvimmän olemuksen ymmärtämiseen, saati

moraaliin. - - Tuottavuus, maine, keskinäinen kilpailu ja utopiat maailman huipulle noususta ovat korvanneet terveen järjen ja akateemisen arvokkuuden. (Uusikylä/Mielipide, 17.1.2016.)

Tekstikatkelmien vaihtoehdoton ja hyökkäävä sävy luo vaikutelmaa siitä, että uusliberalistisiin aatteisiin ja toimintamalleihin perustuvia yliopistoja ei voida pitää syvällisinä, aitoina, arvokkaina, rationaalisina, saati moraalisina. Tämän johdosta lukijat saattavat esimerkiksi kokea, ettei ihmisten tunteita, hyvinvointia tai eriäviä ajatuksia huomioda vasta-argumenttien kannattamassa uusliberalistisessa yhteiskunnassa tai sen yliopistoissa, mikä osaltaan heikentää niiden vakuuttavuutta. Näiden ohella tekstikatkelmien argumentointia vahvistavat liittoutumisasteen sääntely ja tosiasiapuhe, kun niissä vedotaan edellä mainittuun uusliberalistiseen kehitykseen, jonka annetaan ymmärtää olevan subjektipositiosta riippumaton tosiasia. Lisäksi katkelmissa on käytetty kärjistyksiä, yleistyksiä, kategorisointia (“aitoon tieteelliseen auktoriteettiin”, “syvimmän olemuksen”, “terveen järjen”), ääri-ilmaisuja (“eikä suinkaan arvovallasta”) sekä yhteiskunnan ja yliopistojen uusliberalistiseen kehitykseen viittaavia metaforia ja symboleita (“Tuottavuus, maine, keskinäinen kilpailu - - ovat korvanneet terveen järjen ja akateemisen arvokkuuden”).

Erasmus Rotterdamilainen tai Petrarca häpeäisivät tällaista kapeakatseisuutta, Platonista ja Sokrateesta puhumattakaan. - - Jos korkeakoulun tavoitteena on ainoastaan tuottaa tiukasti rajatun alan osajia, voidaan nimen "yliopisto" käyttö katsoa suureksi loukkaukseksi vuosisatojen perinnettä kohtaan. (Rissanen/Mielipide, 2.6.2004.)

Tekstikatkelmissa korostetaan voimakkaaseen ja vaihtoehdottomaan sävyyn yliopistolaitoksen perinteiden ja historian merkitystä, jonka lisäksi niissä hyökätään yliopistojen uusliberalistisia aatteita ja toimintamalleja kannattavia argumentteja vastaan. Tämän johdosta lukijat saattavat kokea tällaiset vasta-argumentit negatiivisessa valossa; esimerkiksi pinnallisina, epärationaalisina tai ahdasmielisinä. Lisäksi katkelmien argumentointia vahvistaa liittoutumisasteen sääntely ja tosiasiapuhe, kun niissä annetaan ymmärtää yliopistojen uusliberalistisen kehityksen olevan subjektipositiosta riippumaton valitettava tosiasia.

Tekstikatkelmissa on hyödynnetty yleisellä tasolla kärjistyksiä sekä yksityiskohtia. Näiden lisäksi voidaan löytää kategorisointia (“kapeakatseisuutta”, “tiukasti rajatun alan”, “vuosisatojen perinnettä”), ääri-ilmaisuja (“ainoastaan tuottaa”), kvantifiointia

(“vuosisatojen”), sanonta (“kapeakatseisuutta”) sekä antiikin filosofeihin ja yliopistolaitoksen historiaan viittaavaa intertekstuaalisuutta ja symboliikkaa (“Erasmus Rotterdamilainen tai Petrarca häpeäsivät tällaista kapeakatseisuutta - -”, “- - voidaan nimen “yliopisto” käyttö katsoa suureksi loukkaukseksi vuosisatojen perinnettä kohtaan”).

Uudistuksen tarkoitus on tuottaa lisää rahaa ja resursseja entistä harvemmillle, samalla kun uusliberalismin "näkömätön puutarhuri" saksii tieteen puutarhasta tarpeettomat rönsyt: yliopistot ja ammattikorkeakoulut, tiedekunnat, laitokset, oppiaineet, opettajat, tutkijat ja opiskelijat (Lehtonen & Juvonen/Mielipide, 16.5.2008).

Voidaan tulkita, että tekstikatkelmassa luodaan vaihtoehdottoman ja hyökkäävän retoriikan avulla negatiivisia, mm. tunnekylmyyteen, epärationaalisuuteen ja ahdasmielisyyteen perustuvia mielikuvia uusliberalistisista uudistuksista ja niiden vaikutuksista yliopistoissa. Näiden lisäksi katkelmasta voidaan löytää liittoutumisasteen sääntelyyn ja tosiasiapuheeseen perustuvaa retoriikkaa, kun subjektipositio kuvailee edellä mainittua uusliberalistista kehitystä itsestään riippumattomana tosiasiana, jota hän vastustaa.

Tekstikatkelmissa on hyödynnetty yleisellä tasolla kärjistyksiä, ironiaa, esimerkkejä, yleistyksiä ja yksityiskohtia. Lisäksi voidaan löytää kategorisointia (“näkömätön puutarhuri”, “tieteen puutarhasta” ja “tarpeettomat rönsyt”), ääri-ilmaisuja (“entistä harvemmillle”), kvantifiointia (“harvemmillle”) sekä yhteiskunnan ja yliopistojen uusliberalistiseen kehitykseen viittaavia sanontoja, metaforia ja symboleita (“- - uusliberalismin “näkömätön puutarhuri” saksii tieteen puutarhasta tarpeettomat rönsyt - -”).

Voi tosin olla niinkin, että liikaa on vain turhia tieteenaloja, kuten humanistisia tieteitä ja filosofiaa (Uusikylä/Mielipide, 17.1.2016).

Niinpä kauppatieteilijä voi hyvin uskoa ammattijohtajien siunauksellisuuteen, rahoittajien tarpeiden tärkeyteen tai pitää lukukausimaksuja tervetulleina. Yhteiskuntatutkija sen sijaan haluaa kyseenalaistaa tuollaisia uskomuksia, pohtia niihin liittyviä arvoja - -. (Nevala/Mielipide, 5.10.2015.)

Tekstikatkelmissa käsitellään tieteenalojen keskinäistä eriarvoisuutta ja erilaisuutta yliopistoissa ja yhteiskunnassa. Niiden sävyä voidaan luonnehtia vaihtoehdottomana ja hyökkäävänä; erityisesti Uusikylän tekstikatkelmassa luodaan vaikutelmaa siitä, että tieteenalat, joiden arvot ja toiminta eivät pohjaudu vahvasti uusliberalistisiin aatteisiin,

saattavat tulla syrjityiksi ja väheksytyiksi nykyajan yhteiskunnassa ja yliopistoissa. Nevalan katkelmaa taas voidaan luonnehtia edellä mainitun retoriikan ohella myös puolustavana; siinä nimittäin luodaan perinteisiin, ei-uusliberalistisiin aatteisiin ja toimintamalleihin pohjautuvista tieteenaloista, tässä tapauksessa yhteiskuntatieteistä, rationaalisuuteen, kriittisyyteen ja syvällisyyteen perustuvia mielikuvia, kun taas kauppatieteilijöiden toimintaa kuvataan mm. pinnallisessa, naiivissa ja epärationaalisessa valossa.

Nevalan tekstikatkelman perusteella voidaan tulkita, että tieteenalojen aatteet ja toimintatavat vaihtelevat huomattavasti keskenään. Esimerkiksi yhteiskunta- tai kasvatustieteissä uusliberalistisia toimintamalleja (esim. yrityslähtöisyyttä) voidaan mahdollisesti pitää etäisinä, epärelevantteina tai vaikeasti toteutettavina kyseisten tieteiden ominaispiirteiden ja kiinnostuksen kohteiden näkökulmasta. Tämän näkökulman huomiotta jättäminen voi siis mahdollisesti heikentää yliopistojen uusliberalistisia aatteita ja toimintamalleja kannattavien vasta-argumenttien vakuuttavuutta, mikä osaltaan vahvistaa Nevalan tekstin argumentointia.

Tekstikatkelmissa käytetään liittoutumisasteen sääntelyä ja tosiasiapuhetta, kun niissä viitataan yhteiskunnan ja sen yliopistojen uusliberalistiseen kehitykseen, mikä voidaan nähdä subjektipositioista riippumattomana tosiasiana. Lisäksi katkelmissa on käytetty kärjistystä, esimerkkejä, ironiaa ja sarkasmia, yleistyksiä, yksityiskohtia, kategorisointia (“turhia tieteenaloja”, humanistisia tieteitä”, “yhteiskuntatutkija”), kvantifiointia (“liikaa”), sanonta ja metafora (“- - uskoa ammattijohtajien siunauksellisuuteen - -”) sekä yhteiskunnan ja yliopistojen uusliberalistiseen kehitykseen viittaavia symboleita (“kauppatieteilijä voi hyvin uskoa ammattijohtajien siunauksellisuuteen”, “- - liikaa on vain turhia tieteenaloja, kuten humanistisia tieteitä ja filosofiaa”).

Kireä kilpailu rahoituksesta on rapauttanut tutkimuksen laadun. - - Nykytilanteessa syntyy paine tehdä ”varmaa” tutkimusta, joka tuottaa runsaasti julkaisuja, jotta tutkija olisi taas kilpailukykyinen uutta rahoitusta hankkiessaan. (Korhola/Mielipide, Vieraskynä, 6.10.2018.)

Tekstikatkelmissa kuvataan vaihtoehdottomaan ja hyökkäävään sävyyn, että uusliberalistiset aatteet, kuten “kireä kilpailu rahoituksesta”, ovat heikentäneet merkittävästi yliopistoissa tehtävän tutkimuksen laatua ja laaja-alaisuutta. Voidaan myös tulkita, että niissä viitataan nyky-yhteiskunnan uudenslaisiin vaatimuksiin, kun tieteen odotetaan vahvistavan mm. innovaatioihin perustuvaa tuotteliaisuutta sekä suomalaista kilpailukykyä kiristyvässä maailmanpoliittisessa kilpailussa (esim. Rinne ym., 2012, 16; Tomperi, 2009, 191). Tämän

johdosta esimerkiksi kauppatieteiden on huomattavasti luontevampaa vastata edellä mainittuihin vaatimuksiin verrattuna esimerkiksi humanistisiin ja yhteiskuntatieteisiin (Kankaala ym., 2004, 73-74), mikä subjektiposition mukaan johtaa paineeseen tehdä ”varmaa tutkimusta” sekä tutkimuksen laadun ”rapautumiseen”.

Tekstikatkelmien argumentointia vahvistaa liittoutumisasteen sääntely ja tosiasiapuhe, kun niissä viitataan edellä mainittuun uusliberalistiseen kehitykseen, jonka annetaan ymmärtää olevan subjektiposition riippumaton tosiasia. Tämän lisäksi niissä on käytetty kärjistyksiä, esimerkkejä, yleistyksiä, yksityiskohtia, kategorisointia (”Kireä kilpailu”, ”varmaa tutkimusta”, ”tutkija olisi taas kilpailukykyinen”), kvantifiointia (”runsaasti”), sanontaa (”rapauttanut tutkimuksen laadun”) sekä yhteiskunnan ja yliopistojen uusliberalistiseen kehitykseen viittaavia metaforia ja symboleita (”Kireä kilpailu rahoituksesta on rapauttanut tutkimuksen laadun” ja ”Nykytilanteessa syntyy paine tehdä ”varmaa” tutkimusta, joka tuottaa runsaasti julkaisuja - -”).

6 Johtopäätökset

Tutkimuksen tuloksena voidaan löytää neljä diskurssia, joissa esiintyy yliopistojen uusliberalistisia aatteita ja toimintamalleja puolustavia ja vastustavia argumentteja; ajan henki -, humanistinen -, kilpailukyky - sekä perinteinen yliopisto -diskurssi. Näistä ajan henki - ja humanistinen diskurssi ovat kaikista vahvimpia, sillä niitä voidaan löytää aineiston jokaisesta (20:stä) tekstistä. Kilpailukyky - ja perinteinen yliopisto -diskursseista taas kumpaakin voidaan havaita noin puolessa aineistoa; näistä ensimmäisenä mainittua esiintyy yhdeksässä ja jälkimmäistä yhdessätoista tekstissä.

Ajan henki -diskurssissa kuvataan Suomessa ja maailmalla tapahtuvaa yhteiskunnan ja yliopistojen uusliberalistista kehitystä ajankohtaisena asiana, jota tapahtuu todennäköisesti myös tulevaisuudessa. Tätä kehitystä argumentoidaan sekä puolustavista että vastustavista näkökulmista, joista puolustavissa vedotaan (suomalaisessa) yhteiskunnassa esiintyviin uudenlaisiin vaatimuksiin, tarpeisiin ja ihanteisiin, joihin yliopistot voivat vastata ainoastaan uusliberalistisilla toimintamalleilla. Lisäksi niissä luodaan lukijoille yliopistojen uusliberalistisista aatteista ja toimintatavoista rationaalisuuteen, nykyaikaisuuteen sekä uudistus- ja kehittymishaluiseen perustuvia mielikuvia. Sen sijaan vastustavissa argumenteissa kuvataan yhteiskunnan ja yliopistojen uusliberalistista kehitystä negatiivisessa valossa. Niissä esimerkiksi kritisoidaan uusliberalistista retoriikkaa sekä uusliberalismin vaikutuksia yliopistojen tutkimuksen laadun heikkenemiseen ja laaja-alaisuuden kaventumiseen. Tämä osaltaan saattaa luoda lukijoille negatiivisia, kuten tehottomuuteen, epärationaalisuuteen tai pinnallisuuteen perustuvia mielikuvia yliopistojen uusliberalistisista aatteista ja toimintamalleista.

Humanistisessa diskurssissa argumentoidaan yliopistojen uusliberalististen aatteiden ja toimintamallien puolesta ja niitä vastaan humanistisista (mm. inhimillisyyden, moraalien, eettisyyden ja tasa-arvon) näkökulmista. Vastustavissa argumenteissa esimerkiksi kuvataan, että uusliberalistiset aatteet ja toimintamallit heikentävät yliopistojen tutkintojen ja opetuksen laatua sekä kaventavat tieteen ja tutkimuksen laaja-alaisuutta. Tämän myötä lukijat saattavat kokea kyseiset aatteet ja toimintamallit esimerkiksi ahdasmielisinä, epäoikeudenmukaisina tai vastuuttomina. Sen sijaan yliopistojen uusliberalistisia aatteita ja toimintamalleja puolustavissa näkemyksissä vedotaan mm. rahoittajien, yliopiston työntekijöiden ja

opiskelijoiden tarpeisiin ja oikeuksiin sekä valtion resurssien tehokkaampaan kohdentamiseen, mikä saattaa luoda lukijalle niistä oikeudenmukaisuuteen, vastuullisuuteen ja määrätietoisuuteen perustuvia mielikuvia. Lopulta voidaan argumentoinnin suhteen yleisesti ajatella, että tekstin lukijat tekevät lopullisen päätöksen siitä, vetoaako sen sanoma heidän humanistisiin näkemyksiinsä vai ei.

Kilpailukyky -diskurssissa kannatetaan kilpailun, tehokkuuden ja tuottavuuden näkymistä suomalaisissa yliopistoissa vetoamalla muun muassa yliopistojen kilpailukykyyn tärkeyteen sekä monenlaisiin yhteiskunnallisiin tarpeisiin ja vaatimuksiin, joihin yliopistojen tulisi vastata. Lisäksi diskurssissa kuvataan positiiviseen sävyyn kansainvälisten ja menestyneiden yliopistojen uusliberalistista kehitystä, minkä perusteella voidaan tulkita, että myös suomalaisten yliopistojen tulisi omaksua uusliberalistisia näkemyksiä ja toimintamalleja menestyäkseen maailmalla. Kilpailukyky -diskurssin argumentaatiossa luodaan uusliberalistisista yliopistoista rationaalisuuteen, tehokkuuteen ja määrätietoisuuteen liittyviä mielikuvia samaan aikaan, kun yliopistojen perinteisiin, historiaan ja sivistykseen perustuvia aatteita ja toimintamalleja kuvataan negatiivisessa valossa.

Perinteinen yliopisto -diskurssissa argumentoidaan yliopistojen historiaan, traditioihin ja humboldtilaiseen sivistysyliopistoihanteeseen pohjautuvien aatteiden ja toimintamallien puolesta. Diskurssissa vedotaan muun muassa yliopistojen sivistystehtävään, tieteen ja tutkimuksen teon laaja-alaisuuteen ja vapauteen, tutkintojen ja opetuksen laadun säilyttämiseen sekä historian ja perinteiden merkitykseen. Tämän argumentoinnin johdosta lukijat saattavat kokea yliopistojen traditioihin, historiaan ja sivistykseen pohjautuvat aatteet ja toimintamallit esimerkiksi syvällisinä, arvokkaina ja rationaalisina. Sen sijaan yliopistojen uusliberalistisista aatteista ja toimintamalleista luodaan diskurssissa negatiivisia mielikuvia.

Tutkimusaineiston pienuudesta johtuen diskurssien näkemysten tai esiintyvyyksien suhteen ei voida tehdä kaiken kattavia yleistyksiä tai johtopäätöksiä, jotka soveltuisivat kuvaamaan koko suomalaisen yhteiskunnan tai sen yliopistojen tilaa, saati kansalaisten yleisiä mielipiteitä. Sen sijaan diskurssien näkemyksiä ja esiintyvyyksiä voidaan pohtia suuntaa-antavasti. Näkemysten suhteen voidaan esimerkiksi havaita, että yliopistojen uusliberalistisia aatteita ja toimintamalleja puolustetaan yhteensä yhdeksässä ja vastustetaan yhdessätoista aineiston tekstissä 20:stä. Vaikka eniten voidaan löytää vastustavia näkemyksiä, voidaan yliopistojen uusliberalistisia aatteita ja toimintamalleja puolustavien ja vastustavien tekstien määrää

kuitenkin pitää suhteellisen tasaisena toisiinsa nähden. Tämän perusteella voidaan yleisesti pohtia, ovatko yliopistojen uusliberalistisiin aatteisiin ja toimintamalleihin liittyvät näkemykset jakautuneet todellisuudessa toisiinsa nähden näin tasaisesti tai polarisoituneesti eri aikakausina, ja onko yhteiskunnallisilla tapahtumilla (esim. vuoden 2006 valtionhallinnon palkkauudistuksella tai vuoden 2010 yliopistouudistuksella) ollut vaikutuksia näiden näkemysten muotoutumiseen.

Tarkasteltaessa diskurssien esiintyvyyksiä voidaan esimerkiksi ajan henki -diskurssin suhteen ajatella, että sen vahvaan esiintyvyyteen aineistossa on vaikuttanut todennäköisesti (suomalaisessa) yhteiskunnassa ja yliopistoissa nykypäivänä korostunut ja vuosikymmeniä vaikuttanut uusliberalistinen kehitys (esim. Boas & Gans-Morse, 2009, 137-138; Harvey, 2008, 8, 31; Kettunen & Simola, 2012, 13-16; Nevala & Rinne, 2012, 226; Patomäki, 2007, 55). Tämän perusteella yhteiskunnan ja yliopistojen uusliberalistista kehitystä voidaan pitää vallitsevana ”ajan hengelle” ominaisena kehityksenä. Tähän vetoaminen voidaan nähdä tehokkaana argumentointina, mikä selittää todennäköisesti ajan henki -diskurssin laajaa esiintyvyyttä aineistossa.

Voidaan ajatella, että (suomalaisessa) yhteiskunnassa ja yliopistoissa vuosikymmenten ajan vallinnut uusliberalistinen kehitys on todennäköisesti vaikuttanut vahvasti myös ihmisiin ja heidän toimintaansa. Tämä kehitys saattaa herättää ihmisten keskuudessa monenlaisia uusliberalismiin ja uusliberalistisiin yliopistoihin liittyviä ajatuksia ja tunteita, jotka osaltaan kytkeytyvät erilaisiin arvoihin ja syvällisiin käsityksiin esimerkiksi inhimillisyydestä, oikeudenmukaisuudesta, moraalista tai tasa-arvosta. Näihin asioihin vetoaminen voidaan nähdä tehokkaana tapana vaikuttaa ihmisten näkemyksiin syvällisellä tasolla, mikä saattaa selittää humanistisen diskurssin laajaa esiintyvyyttä aineistossa.

Kilpailukyky - ja perinteinen yliopisto -diskursseista kumpaakin esiintyy noin puolessa aineistoa, mitä voidaan pitää merkittävänä määränä, tosin huomattavasti vähäisempänä kuin humanistisen - ja ajan henki -diskurssin esiintyvyyttä. Toisaalta voidaan kuitenkin havaita, että kaikissa diskursseissa esiintyy osittain päällekkäisiä teemoja. Esimerkiksi humanistisessa ja ajan henki -diskurssissa kummassakin esiintyy yliopistojen kilpailukylyn sekä perinteisten aatteiden ja toimintatapojen kannatusta, tosin näiden argumentointi painottuu eri teemoihin kuin kilpailukyky - ja perinteinen yliopisto -diskursseissa. Tämän perusteella voidaan pohtia, koetaanko ajan henki - ja humanistisen diskurssin argumentit yleisesti vahvempina,

helpommin lähestyttävänä tai kenties voimakkaammin tunteita herättävänä verrattuna kilpailukyky - ja perinteinen yliopisto -diskurssien näkemyksiin. Jos tämä pitää paikkaansa, voidaan sen nähdä selittävän diskurssien esiintyvyyksien vaihtelua aineistossa.

7 Pohdinta

Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkitaan julkisuudessa esitettyjä näkemyksiä siitä, miten uusliberalismi on vaikuttanut suomalaisten yliopistojen aatteissa ja toiminnassa. Tutkimusaineisto koostuu 20:stä kantaaottavasta lehtikirjoituksesta, joita tutkitaan retorisen diskurssianalyysin avulla. Tutkimuskysymykset ovat seuraavat: 1) millaisia diskursseja tuotetaan uusliberalismin vaikutuksista suomalaisten yliopistojen aatteisiin ja toimintaan sekä 2) miten näihin diskursseihin liittyviä näkemyksiä argumentoidaan?

Tutkimuksen tuloksena voidaan löytää neljä diskurssia, joissa esiintyy yliopistojen uusliberalistisia aatteita ja toimintamalleja puolustavia ja vastustavia näkemyksiä: ajan henki - , humanistinen - , kilpailukyky - ja perinteinen yliopisto -diskurssi. Kyseisistä diskursseista voidaan löytää runsaasti erilaisia retorisia keinoja, jotka vahvistavat niiden argumentaatiota. Koen tulosten vastaavan hyvin ja monipuolisesti tutkimuskysymyksiini, minkä perusteella pidän tutkimusta onnistuneena. Lisäksi tuloksia voidaan pitää hyödyllisinä ja mielenkiintoisina yhteiskunnallisesta näkökulmasta, sillä ne antavat suuntaa-antavaa tietoa sen suhteen, miten suomalaisissa yliopistoissa vaikuttavat uusliberalistiset aatteet ja toimintamallit koetaan ja kuinka niitä argumentoidaan ihmisten keskuudessa. Tämän informaation avulla taas voidaan mahdollisesti löytää erilaisia yliopistojen toimintaan liittyviä kehittämisen kohteita.

Koen kantaaottavien lehtikirjoitusten sopivan erinomaisesti tämän tutkimuksen aineistoksi, sillä niistä on ollut suhteellisen helppoa löytää erilaisia vahvoja näkemyksiä ja argumentteja tutkimusaiheeseen liittyen. Pidän myös retorista diskurssianalyysia hyvänä analyysimenetelmänä lehtikirjoituksille, sillä siinä tarkastellaan juuri argumentointiin liittyviä asioita, kuten sitä, kuinka erilaiset todellisuuden versiot saadaan vakuuttaviksi ja kuinka yleisö saadaan sitoutumaan niihin (Jokinen, 2016, 338). Sen sijaan koin retorisen diskurssianalyysin toteuttamisen välillä haastavana. Diskurssianalyysia ei voida nimittäin pitää kovin selkeärajaisena tutkimusmenetelmänä (Jokinen, Juhila & Suoninen, 2016, 25; Potter & Wetherell, 1987, 175; Suoninen, 1992, 125), jonka lisäksi sen toteuttamista voidaan luonnehtia työläänä (Juhila & Suoninen, 1999, 241). Koin retorisen diskurssianalyysin tekemisen kieltämättä varsin työntäyteisenä ja aikaa vievänä, minkä perusteella pidän tämän tutkimuksen aineiston määrää juuri sopivana analyysin työmäärään nähden.

Tutkimuksen tuloksena esiintyvistä diskursseista voidaan löytää monenlaisia näkemyksiä ja teemoja, jotka nousevat esille myös aiemmassa tutkimus- ja teoriakirjallisuudessa. Suomalaisia yliopistoja on esimerkiksi kritisoitu omiin akateemisiin ympyröihinsä sulkeutuneina, tehottomina laitoksina (Hakala ym., 2003, 9-10), jonka lisäksi niihin on kohdistettu vuoden 2010 yliopistouudistuksen myötä monia vaatimuksia. Opetusministeriön (2008) mukaan yliopistojen nimittäin odotetaan mm. reagoivan toimintaympäristönsä muutoksiin, kohdentavan resurssejaan huippututkimukseen, kilpailevan kansainvälisestä tutkimusrahoituksesta sekä tekevän yhteistyötä ulkomaalaisten yliopistojen ja tutkimuslaitosten kanssa. (Mäenpää, 2009, 5-6; Rinne ym., 2012, 56-58; Tomperi, 2009, 145; Välimaa, 2011, 80, 84-86.) Edellä mainittuja asioita voidaan pitää läheisinä kilpailukyky - ja ajan henki -diskurssien näkemyksille, joissa argumentoidaan mm. yliopistojen toiminnan uudistamisen, tehostamisen ja yhteiskunnallisen vaikuttavuuden edistämisen puolesta vetoamalla kilpailukyvyn tärkeyteen sekä monenlaisiin nyky-yhteiskunnan tarpeisiin ja vaatimuksiin.

Tutkimus- ja teoriakirjallisuudesta voidaan löytää myös sellaisia näkemyksiä, joissa kuvataan uusliberalismin vaikutuksia yliopistoihin negatiivisessa valossa. Erilaisten tehostamispyrkimysten on esimerkiksi kritisoitu heikentäneen opiskelijoiden asemaa yliopistoissa, kun opintoaikoja on lyhennetty ja henkilökohtaisen ohjauksen määrä on vähentynyt (Patomäki, 2005, 101). Uusliberalistisen kehityksen on koettu myös vaikuttaneen tieteenalojen tutkimusrahoituksen saamiseen, kun esimerkiksi humanistin on kauppatieteilijään verrattuna huomattavasti haastavampaa löytää yhteistyökumppaneita yritysmaailmasta (Kankaala ym., 2004, 73-74). Lisäksi uusliberalismin ihannoinnin on nähty helposti johtavan siihen, että globaalien markkinoiden suoritus- ja kilpailukyvystä tulee tärkein asia, jolle kaikki muu alistetaan (Hilpelä, 2004b, 442). Tähän liittyen on myös esitetty ajatus siitä, onko yliopistolaitoksen historiallinen ja ainutlaatuinen luonne autonomisen tieteen ja tutkimuksen ytimenä katoamassa yhteiskunnassa (Rinne ym., 2012, 13). Edellä käsitellyjä asioita voidaan pitää läheisinä humanistiselle - ja perinteinen yliopisto -diskurssille, joista ensimmäisenä mainitussa vedotaan mm. inhimillisyyteen, moraaliin ja oikeudenmukaisuuteen liittyviin käsityksiin, kun taas toisessa puolustetaan yliopistojen historiaan, traditioihin ja sivistykseen kytkeytyviä näkemyksiä sekä kritisoidaan uusliberalististen aatteiden ja toimintamallien vaikutuksia yliopistoissa.

7.1 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Olen pyrkinyt vahvistamaan tämän tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta huomioimalla näihin liittyviä tekijöitä koko tutkimusprosessin ajan. Yleisellä tasolla olen noudattanut Suomen Akatemian määrittelemiä tutkimuseettisiä ohjeita (2008). Käsittelen niistä tässä kappaleessa sellaisia ohjeistuksia, jotka ovat relevantteja tämän tutkimuksen näkökulmasta. Tutkimuseettisten ohjeiden mukaan hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu muun muassa, että tutkija noudattaa tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja, kuten rehellisyyttä, avoimuutta, huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä tutkimuksen arvioinnissa. Tutkijan tulee myös soveltaa tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia ja eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä sekä kunnioittaa muiden tutkijoiden saavutuksia omassa tutkimuksessaan ja sen tuloksissa. Näiden lisäksi tutkimus tulee suunnitella, toteuttaa ja raportoida yksityiskohtaisesti ja tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten edellyttämällä tavalla. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 132-133.)

Tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden kannalta on tärkeää, että tutkija kykenee arvioimaan kriittisesti tutkimusmenetelmiä ja -tuloksia sekä hyödyntämään kirjallisuutta (Metsämuuronen, 2005, 26). Olen pyrkinyt näihin tavoitteisiin arvioimalla perinpohjaisesti retorisen diskurssianalyysin soveltuvuutta tälle tutkimukselle ja sen aineistolle sekä tarkastelemalla tutkimuksen tuloksia ja niiden merkittävyyttä mahdollisimman kriittisesti ja monipuolisesti. Lisäksi olen hyödyntänyt runsaasti tieteellistä, korkeatasoista ja vertaisarvioitua lähdekirjallisuutta, jota olen etsinyt muun muassa EBSCO - ja ProQuest Databases -tietokannoista, Oula Finnasta sekä muiden tieteellisten töiden lähdeluetteloista. Olen arvioinut löytämieni lähteiden luotettavuutta Scopus -viitetietokannan ja Julkaisufoorumin julkaisukanavaa avulla sekä tapauskohtaisesti kiinnittämällä huomiota esimerkiksi kustantajaan sekä kirjoittajan taustoihin ja tieteelliseen ansioitumiseen. Lisäksi olen käyttänyt tutkimuksessani tuoreita, 2010-luvulta lähtien julkaistua lähdekirjallisuutta sekä perehtynyt muutamiin vanhempiin (alkuperäisiin) lähteisiin ja vaikutusvaltaisten teoreetikoiden ajatuksiin.

Laadullisessa tutkimuksessa objektiivisuuden vaatimusta voidaan pitää ihanteena, jota kohti tieteen tekemisessä pyritään. Tutkijan tulee tällöin hankkia tutkimuksessa käyttämänsä tieto mahdollisimman objektiivisesti ja puolueettomasti sekä välttää omien subjektiivisten

kannanottojen esittämistä. (Metsämuuronen, 2006, 17.) Toisaalta on kuitenkin syytä muistaa, ettei tieteellistä tiedonhankintaa voida koskaan pitää täysin arvovapaana tutkijan aiemmasta kokemus- ja ajatusmaailmasta (Eskola & Suoranta, 1998, 19; Metsämuuronen, 2006, 17). Tästä syystä tutkijan tulee aina varmistaa, etteivät hänen omat kokemuksensa tai ajatuksensa vaikuta rajaavasti tutkimuksellisiin toimenpiteisiin (Eskola & Suoranta, 1998, 19).

Olen pyrkinyt suhtautumaan tutkimuksen tekoon mahdollisimman objektiivisesti koko tutkimusprosessin ajan, vaikka sen aihepiirit ovat herättäneet minussa monenlaisia ajatuksia ja tunteita. Objektiivisen työtteen ylläpitämiseen on positiivisesti vaikuttanut se, ettei minulla ole ollut entuudestaan kovin paljoa tietämystä uusliberalismista ja sen vaikutuksista yliopistoissa tai (retorisesta) diskurssianalyysista. Tämän vuoksi myös ennakkokäsitykseni ja -oletukseni näistä asioista olivat vähäiset. Toisaalta voidaan pohtia, olisiko aiempi tietämys tämän tutkimuksen aihepiireistä tuonut varmuutta tutkimuksen tekoon. Tämä voi toki olla mahdollista, tosin en kuitenkaan koe omaa lähtöasetelmaani ongelmallisena tutkimuksen luotettavuuden tai eettisyyden näkökulmista. Olen nimittäin omasta mielestäni onnistunut käsittelemään tämän tutkimuksen aihepiirejä objektiivisesti ja kattavasti kaikesta huolimatta.

Tutkimuksen aineiston suhteen voidaan pohtia, voiko sen jakautuminen laajalle aikavälille (2000-2018) vaikuttaa tutkimustulosten luotettavuuteen jollakin tavalla. Vaikka kyseinen ajanjakso on melko pitkä, en kuitenkaan koe sen heikentävän tämän tutkimuksen luotettavuutta. Uusliberalistista kehitystä on nimittäin tapahtunut maailmanlaajuisesti jo 1970-1980-luvuilta lähtien yliopistojen keskuudessa (esim. Patomäki, 2005; 60-61; 2007, 70), minkä perusteella aihe on ollut ajankohtainen jo pitkään. Lisäksi aineistoa voidaan tarkastella kriittisesti sen julkaisupaikan näkökulmasta. Tämän tutkimuksen aineisto koostuu pääosin *Helsingin Sanomien* teksteistä, minkä perusteella voidaan pohtia, sijoittuvatko aineistossa esitetyt näkemykset Helsingin tai Etelä-Suomen kontekstiin, jolloin niiden informaatiota voitaisiin mahdollisesti pitää yksipuolisena. Olen pyrkinyt huomioimaan tämän näkökulman valikoimalla tutkimukseen sellaista aineistoa, jossa käsitellään tutkimusaiheeseeni liittyviä asioita yleisellä tasolla ja/tai koko Suomen mittakaavassa.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston riittävyttä voidaan arvioida analysoimalla ensin pientä aineistoa, jonka jälkeen voidaan tarpeen mukaan laajentaa sen kokoa. Aineistoa on riittävästi silloin, kun uudet tapaukset eivät tuota enää mitään uutta tietoa tutkimusongelman kannalta. (Eskola & Suoranta, 1998, 62, 215.) Koen tämän tutkimuksen aineiston riittävänä

analyysin työmäärään nähden. Tämän lisäksi riittävyttä perustelee se, että analyysin loppuvaiheessa teksteissä alkoivat toistua samat teemat, jolloin niistä ei noussut enää esille uusia asioita. On tosin syytä muistaa, ettei aineiston määrää voida pitää niin laajana, että sen perusteella voitaisiin tehdä kaiken kattavia johtopäätöksiä tai yleistyksiä eri asioista. Sen sijaan tämän tutkimuksen tuloksia voidaan luonnehtia lähinnä suuntaa-antavina.

7.2 Lopuksi

Kuten tässä pro gradu -tutkielmassa nousee useaan otteeseen esille, uusliberalismi on vaikuttanut jo vuosikymmenten ajan globaalisti vallitsevana kehityksenä yhteiskunnissa ja yliopistoissa. Omien havaintojeni mukaan tämä kehitys on vain vahvistunut jatkuvasti 2020-luvulle tultaessa, minkä perusteella uusliberalismin vaikutuksia yliopistojen toimintaan tulisi mielestäni tutkia entistä laajemmin. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan kyseiseen aiheeseen kytkeytyviä julkisia näkemyksiä varsin yleisellä tasolla. Olisi mielenkiintoista saada tietoa esimerkiksi siitä, miten yliopistojen henkilökunta tai opiskelijat kokevat uusliberalismin vaikutukset yliopistoissa. Laajalla aineistolla voitaisiin mahdollisesti saada yksityiskohtaista tietoa aiheeseen liittyen. Jään mielenkiinnolla seuraamaan, millaisia tutkimustuloksia uusliberalismin vaikutuksista yliopistoissa julkaistaan tulevaisuudessa.

Lähteet

- Academic Ranking of World Universities. *Kansainvälinen yliopistoranking vuosilta 2003-2019*. Saatavilla: <http://www.shanghairanking.com/ARWU2019.html> (luettu 11.2.2020).
- Aittola, H. (2001). Academic life and the pressure of massification. Teoksessa J. Välimaa (toim.), *Finnish higher education in transition: perspectives on massification and globalisation* (s. 111-138). Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Aittola, H. (2011). Yliopistofuusiot akateemisen työn ja identiteetin uudelleenmäärittelijöinä? Teoksessa J. Lasonen & J. Ursin (toim.), *Koulutus yhteiskunnan muutoksissa: jatkuvuuksia ja katkoksia* (s. 94-135). Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Alasuutari, P. (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0* (4. uud. p.). Tampere: Vastapaino.
- Billig, M. (1991). *Ideology and opinions: Studies in rhetorical psychology*. London: SAGE Publications.
- Boas, T. & Gans-Morse, J. (2009). Neoliberalism: From new liberal philosophy to anti-liberal slogan. *Studies in Comparative International Development*, 44(2), 137-161. doi:10.1007/s12116-009-9040-5.
- Burr, V. (2015). *Social constructionism* (3. p). New York: Routledge.
- Chang, H-J. (2015). *Taloustiede: Käyttäjän opas*. Helsinki: Into Kustannus Oy.
- Clark, B. R. (2004). *Sustaining change in universities: Continuities in case studies and concepts*. Maidenhead: McGraw-Hill International (UK) Ltd.
- Deem, R. (2009). Kilpaillako vai eikö kilpailla? 2000-luvun yliopistot valintojen edessä. Teoksessa T. Aarrevaara & T. Saarinen (toim.), *Kilvoittelusta kilpailuun? Artikkelikokoelma korkeakoulututkimuksen juhlasymposiumista 25.-26.8.2008* (s. 19-42). Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Fairclough, N. (2003). *Analysing discourse: Textual analysis for social research*. London: Routledge.
- Fiske, J. (1992). *Merkkien kieli: Johdatus viestinnän tutkimiseen*. Tampere: Vastapaino.
- Friedman, M. & Friedman, R. D (1982). *Vapaus valita*. Helsinki: Otava.
- Friedman, M. (2002). *Capitalism and freedom*. Chicago: University of Chicago Press.
- Fuller, S. (2009). Autonomian hinta? Julkisen ja yksityisen sektorin korkeakoulujen ratkaisut koulutuksen taloustieteessä. Teoksessa T. Aarrevaara & T. Saarinen (toim.),

- Kilvoittelusta kilpailuun? Artikkelikokoelma korkeakoulututkimuksen juhlasymposiumista 25.-26.8.2008* (s. 43-53). Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Grönfors, M. (1982). *Kvalitatiiviset kenttätömenetelmät*. Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY.
- Hakala, J., Kaukonen, E., Nieminen, M. & Ylijoki, O-H. (2003). *Yliopisto - tieteen kehdestä projektimyllyksi?: Yliopistollisen tutkimuksen muutos 1990-luvulla*. Helsinki: Gaudeamus.
- Harvey, D. (2008). *Uusliberalismin lyhyt historia*. Tampere: Vastapaino.
- Hayek, F. (1995). *Tie orjuuteen* (jälkisanat laatinut Iivonen, J). Helsinki: Gaudeamus.
- Hilpelä, J. (2001). Uusliberalistisen koulutuspolitiikan aatteellinen tausta. Teoksessa A. Jauhiainen, R. Rinne & J. Tähtinen (toim.), *Koulutuspolitiikka Suomessa ja ylikansalliset mallit* (s. 139-154). Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Hilpelä, J. (2004a). Järjen epäilyä ja suunnitteleamattomuuden ylistystä?: Ekskursio uusliberalistiseen koulutuspolitiikkaan. *Kasvatus: Suomen Kasvatustieteellinen Aikakauskirja*, 35(1), 5.
- Hilpelä, J. (2004b). Kasvatusvastuusta tulosvastuuseen. *Kasvatus: Suomen Kasvatustieteellinen Aikakauskirja*, 35(4), 5.
- Jakonen, M. & Tilli, J. (2011). Johdanto: kohti yhteistä yliopistoa. Teoksessa M. Jakonen & J. Tilli (toim.), *Yhteinen yliopisto* (s. 9-34). Helsinki: Tutkijaliitto.
- Jauhiainen A., Rinne. R. & Lehto, R. (2011). Uusi suomalainen yliopistopolitiikka yliopistoväen itsensä näkemänä ja kokemana. Teoksessa R. Rinne, J. Tähtinen, A. Jauhiainen & M. Broberg (toim.), *Koulutuspolitiikan käytännöt kansallisessa ja ylikansallisessa kehityksessä* (s. 185-232). Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Jokinen, A. (1999). Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä* (s. 126-159). Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, A. (2016). Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi: teoriat, peruskäsitteet ja käyttö* (s. 249-265). Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, A. (2016). Poliitikkojen puheet puntarissa: Kaupunginvaltuutettujen asunnottomuuspuheiden retoriikka. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi: teoriat, peruskäsitteet ja käyttö* (s. 179-211). Tampere: Vastapaino.

- Jokinen, A. (2016). Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi: teorit, peruskäsitteet ja käyttö* (s. 337-368). Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, A. & Juhila, K. (1991). *Diskursseja rakentamassa: Näkökulmia sosiaalisten käytäntöjen tutkimukseen*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Jokinen, A. & Juhila, K. (2016). Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi: teorit, peruskäsitteet ja käyttö* (s. 267-310). Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, A. & Juhila, K. (2016). Valtasuhteiden analysoiminen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi: teorit, peruskäsitteet ja käyttö* (s. 75-104). Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (2016). Diskursiivinen maailma: Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi: teorit, peruskäsitteet ja käyttö* (s. 25-50). Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (2016). Johdanto. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi: teorit, peruskäsitteet ja käyttö* (s. 17-22). Tampere: Vastapaino.
- Juhila, K. (2016). Miten tarinasta tulee tosi? Faktuaalistamisstrategiat viranomaispuheessa. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi: teorit, peruskäsitteet ja käyttö* (s. 145-178). Tampere: Vastapaino.
- Juhila, K. & Suoninen, E. (1999). Kymmenen kysymystä diskurssianalyysistä. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä* (s. 233-252). Tampere: Vastapaino.
- Kakkuri-Knuuttila, M-L. (1998). Retoriikka. Teoksessa M-L. Kakkuri-Knuuttila (toim.), *Argumentti ja kritiikki: Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot* (s. 233-272). Helsinki: Gaudeamus.
- Kankaala, K., Kaukonen, E., Kutinlahti, P., Lemola, T., Nieminen, M. & Välimaa, J. (2004). *Yliopistojen kolmas tehtävä?* Helsinki: Edita.
- Kettunen, P., Jalava, M., Simola, H. & Varjo, J. (2012). Tasa-arvon ihanteesta erinomaisuuden eetokseen. Teoksessa P. Kettunen & H. Simola (toim.), *Tiedon ja osaamisen Suomi - kasvatus ja koulutus Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle* (s. 25-62). Hämeenlinna: Kariston kirjapaino Oy.

- Kettunen, P. & Simola, H. (2012). Johdanto. Teoksessa P. Kettunen & H. Simola (toim.), *Tiedon ja osaamisen Suomi - kasvatus ja koulutus Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle* (s. 13-21). Hämeenlinna: Kariston kirjapaino Oy.
- Koivula, J., Rinne, R. & Niukko, S. (2009). Yliopistot yrityksinä?: Merkkejä ja merkityksiä Suomessa ja Euroopassa. *Kasvatus: Suomen Kasvatustieteellinen Aikakauskirja*, 40(1).
- Laiho, A. & Jauhiainen, A. (2012). Kohti post-humboldtilaista yliopistoa – opetus-tutkimusyhteys uusliberalistisessa yliopistossa. Teoksessa J. Kivirauma, A. Jauhiainen, P. Seppänen & T. Kaunisto (toim.), *Koulutuksen yhteiskunnallinen ymmärrys. Social perspectives on education* (s. 62-88). Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Lindberg, M. (2014). Uusliberalismi -kritiikin kritiikki. *Tiedepolitiikka: Edistyksellinen Tiedeliitto Ry:n Julkaisu*, 39(2), 65-67.
- McMahon, W. W. (2009). *Higher learning, greater good: The private and social benefits of higher education* Johns Hopkins University Press.
- MediaAuditFinland. *Levikkilastot vuosilta 2016-2018*. Saatavilla: <https://mediaauditfinland.fi/tilastot/> (luettu 11.2.2020).
- Merenluoto, S. (2009). Nuori ja nopea valmistuja – Mitä me etsimme ja mitä saamme? Teoksessa T. Aarrevaara & T. Saarinen (toim.), *Kilvoittelusta kilpailuun? Artikkelikokoelma korkeakoulututkimuksen juhlasymposiumista 25.-26.8.2008* (s. 173-187). Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Metsämuuronen, J. (2005). *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä*. Helsinki: International Methelp Ky.
- Metsämuuronen, J. (2006). Laadullisen tutkimuksen perusteet. Teoksessa J. Metsämuuronen (toim.), *Laadullisen tutkimuksen käsikirja* (s. 80-147). Helsinki: International Methelp Ky.
- Metsämuuronen, J. (2006). Metodologian perusteet ihmistieteissä. Teoksessa J. Metsämuuronen (toim.), *Laadullisen tutkimuksen käsikirja* (s. 16-77). Helsinki: International Methelp Ky.
- Mäenpää, O. (2009). *Yliopistolaki*. Helsinki: WSOYpro.
- Narikka, J., Nurmi, E. (2013). *Uudet yliopistot ja uudistuvat ammattikorkeakoulut*. Helsinki: Tietosanoma.
- Nevala, A. (1999). *Korkeakoulutuksen kasvu, lohkoutuminen ja eriarvoisuus Suomessa*. Helsinki: Suomen historiallinen seura.

- Nevala, A. & Rinne, R. (2012). Korkeakoulutuksen muodonmuutos. Teoksessa P. Kettunen & H. Simola (toim.), *Tiedon ja osaamisen Suomi - kasvatus ja koulutus Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle* (s. 203-228). Hämeenlinna: Kariston kirjapaino Oy.
- Nussbaum, M. C. (2011). *Taloukasvua tärkeämpää: Miksi demokratia tarvitsee humanistista sivistystä*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Patomäki, H. (2005). *Yliopisto oyj: Tulosjohtamisen ongelmat - ja vaihtoehto*. Helsinki: Gaudeamus.
- Patomäki, H. (2007). *Uusliberalismi Suomessa: Lyhyt historia ja tulevaisuuden vaihtoehdot*. Helsinki: WSOY.
- Potter, J. (1996). *Representing reality: Discourse, rhetoric and social construction*. London: Sage Publications.
- Potter, J. & Wetherell, M. (1987). *Discourse and social psychology: Beyond attitudes and behaviour*. London: Sage Publications.
- Rinne, R., Jauhiainen, A & A., Simola, H., Lehto, R. & Laiho, A. (2012). *Valta, uusi yliopistopolitiikka ja yliopistotyö Suomessa: Managerialistinen hallintapolitiikka yliopistolaisten kokemana*. Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Saastamoinen, K. (1998). *Eurooppalainen liberalismi: Etiikka, talous, politiikka*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Slaughter, S. & Rhoades, G. (2004). *Academic capitalism and the new economy: Markets, state, and higher education*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Sporn, B. (1999). Towards more adaptive universities: Trends of institutional reform in Europe. *Higher Education in Europe*, 24(1), 23-33. doi:10.1080/0379772990240103
- Steger, M. & Roy, R. (2010.) *Neoliberalism - a very short introduction*. New York: Oxford University press.
- Stiglitz, J. E. (2004). *Globalisaation sivutuotteet*. Helsinki: Like: Suomen rauhanpuolustajat.
- Stiglitz, J. E. (2018). *The euro: How a common currency threatens the future of europe*. New York: W.W. Norton & Company.
- Suoninen, E. (1992). *Perheen kuvakulmat: Diskurssianalyysi perheenäidin puheesta*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Suoninen, E. (2016). Kielenkäytön vaihtelevuuden analysoiminen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi: teorit, peruskäsitteet ja käyttö* (s. 51-74). Tampere: Vastapaino.

- Syrjäläinen, E. (1994). Etnografinen opetuksen tutkimus: kouluetnografia. Teoksessa L. Syrjälä, S. Ahonen, E. Syrjäläinen & S. Saari, *Laadullisen tutkimuksen työtapoja* (s. 67-112). Helsinki: Kirjayhtymä Oy.
- Tilli, J. (2011). Universitas, auto ja nomos – lakeja, vapautta ja retoriikkaa. Teoksessa M. Jakonen & J. Tilli (toim.), *Yhteinen yliopisto* (s. 166-192). Helsinki: Tutkijaliitto.
- Tirronen, J. (2005). *Modernin yliopistokoulutuksen lähtökohdat ja sivistyskäsitteet*. Kuopion yliopisto.
- Tirronen, J. & Kivistö, J. (2009). Uusi hyödyn aikakausi ja yliopiston kolmas tie. Teoksessa T. Aarrevaara & T. Saarinen (toim.), *Kilvoittelusta kilpailuun? Artikkelikokoelma korkeakoulututkimuksen juhlasymposiumista 25.-26.8.2008* (s. 57-82). Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Tomperi, T. (2009). Yliopistolaki taustoineen. Koulutuspoliittinen tarkastelu. Teoksessa T. Tomperi (toim.), *Akateeminen kysymys?: Yliopistolain kritiikki ja kiista uudesta yliopistosta* (s. 145-202). Tampere: Vastapaino.
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (6. uud. laitos ed.). Helsinki: Tammi.
- Ursin, J. (2011). Muuttuva yhteiskunta – sopeutuva korkeakoulutus? Järjestelmäteoreettinen näkökulma. Teoksessa J. Lasonen & J. Ursin (toim.), *Koulutus yhteiskunnan muutoksissa: jatkuvuuksia ja katkoksia* (s. 22-42). Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Välimaa, J. (2001). A historical introduction to finnish higher education. Teoksessa J. Välimaa (toim.), *Finnish higher education in transition: perspectives on massification and globalisation* (s. 13-53). Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Välimaa, J. (2011). Uusi yliopistolaki ja kansallisen yliopistolaitoksen yhtiöittäminen. Teoksessa J. Lasonen & J. Ursin (toim.), *Koulutus yhteiskunnan muutoksissa: jatkuvuuksia ja katkoksia* (s. 43-93). Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Wittrock, B. (1993). The modern university: the three transformations. Teoksessa S. Rothblatt & B. Wittrock (toim.), *The European and American university since 1800: Historical and sociological essays*. Cambridge: Cambridge University Press.

Liitteet

Tutkimusaineisto

- Järvi, K. (2015). *Yliopistojen on omaksuttava yritysten toimintamalleja*. Helsingin Sanomat, pääkirjoitus 2.10.2015. Saatavilla: <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000002856629.html> (luettu 22.1.2020).
- Järvinen, T. & Savolainen, J. (2004). *Yliopisto-osaaminen yritystoiminnaksi*. Helsingin Sanomat, mielipidekirjoitus 8.12.2004. Saatavilla: <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000004272420.html> (luettu 3.12.2019).
- Kajannes, K. (2014). *Raha rapautti yliopistoväen moraalin, sanoo*. Uusi Suomi, Puheenvuoro -blogipalsta 14.1.2014. Saatavilla: <https://puheenvuoro.uusisuomi.fi/katriinakajannes/158373-raha-rapautti-yliopistovaen-moraalin-sanoo> (luettu 22.1.2020).
- Korhola, A. (2018). *Tiede on ajautunut vakavaan kriisiin*. Helsingin Sanomat, mielipidekirjoitus 6.10.2018. Saatavilla: <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000005854151.html> (luettu 5.1.2020).
- Korhonen, J. (2015). *Työttömiä ”kulttuurimaistereita” on jo liikaa*. Helsingin Sanomat, mielipidekirjoitus 5.6.2015. Saatavilla: <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000002829417.html> (luettu 9.1.2020).
- Korkiakangas, T. (2004). *Myydään Villa Lante pois!* Helsingin Sanomat, mielipidekirjoitus 13.5.2004. Saatavilla: <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000004223351.html> (luettu 13.1.2020).
- Korpela, J. (2014). *Yliopistoissa raha uppoaa tehottomuuteen*. Helsingin Sanomat, mielipidekirjoitus 14.5.2014. Saatavilla: <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000002730933.html> (luettu 13.12.2019).
- Kuusisaari, K. (2000). *Onko sivistyksellä arvoa?* Helsingin Sanomat, mielipidekirjoitus 25.11.2000. Saatavilla: <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000003929144.html> (luettu 22.1.2020).
- Lehtonen, K. & Juvonen, A. (2008). *Miksi opiskelijat vaikenevat uudistuksista?* Helsingin Sanomat, mielipidekirjoitus 16.5.2008. Saatavilla: <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000004569889.html> (luettu 20.1.2020).

- Nevala, A. (2015). *Yritysmaailman opit sopivat huonosti yliopistoon*. Helsingin Sanomat, mielipidekirjoitus 5.10.2015. Saatavilla: <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000002857295.html> (luettu 9.1.2020).
- Nurmi, T. (2016). *Yliopistojen ja yliopistokeskusten määrää on uskallettava vähentää*. Helsingin Sanomat, mielipidekirjoitus 11.4.2016. Saatavilla: <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000002895592.html> (luettu 9.1.2020).
- Pelkonen, O. (2005). *Kustannustehokkuus riesa yliopistoille*. Helsingin Sanomat, mielipidekirjoitus 20.12.2005. Saatavilla: <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000004361619.html> (luettu 22.1.2020).
- Pyrhönen, J. & Ikävalko, M. (2016). *Yliopistojen vaikuttavuutta on ryhdyttävä mittaamaan*. Helsingin Sanomat, mielipidekirjoitus 9.3.2016. Saatavilla: <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000002890196.html> (luettu 8.1.2020).
- Raivio, K. (2004). *Erikoistuminen on yliopistojen pelastus*. Helsingin Sanomat, mielipidekirjoitus 19.6.2004. Saatavilla: <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000004232060.html> (luettu 9.1.2020).
- Rissanen, M. (2004). *Yliopiston sivistävä tehtävä tärkeä*. Helsingin Sanomat, mielipidekirjoitus 2.6.2004. Saatavilla: <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000004228098.html> (luettu 13.12.2019).
- Tikkanen, H. (2008). *Innovaatioyliopisto tuo tarpeellisia uudistuksia*. Helsingin Sanomat, mielipidekirjoitus 24.5.2008. Saatavilla: <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000004571931.html> (luettu 6.1.2020).
- Törrönen, H. (2007). *Huippuyliopisto on huippuhuijaus*. Helsingin Sanomat, mielipidekirjoitus 19.4.2007. Saatavilla: <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000004476612.html> (luettu 6.1.2020).
- Uusikylä, K. (2016). *Yliopistouudistus paljasti Januksen kasvonsa*. Helsingin Sanomat, mielipidekirjoitus 17.1.2016. Saatavilla: <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000002880339.html> (luettu 7.12.2019).
- Vuorenkoski, V. (2013). *Innovaatiotoimintaan kaivataan uutta potkua*. Helsingin Sanomat, mielipidekirjoitus 15.4.2013. Saatavilla: <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000002632017.html> (luettu 7.1.2020).
- Ylikulju, K. & Sallinen, H-L. (2010). *Vaadimme tieteeseen kunnan sisältöä*. Helsingin Sanomat, mielipidekirjoitus 7.4.2010. Saatavilla: <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000004722801.html> (luettu 12.1.2020).